

กรณีศึกษา ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

- บ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ จ.บุรีรัมย์
- บ้านร่องกาศไต้ จ.แพร่
- บ้านหนองกลางดง จ.ประจวบคีรีขันธ์
- บ้านวังลุ่ม จ.ระนอง
- ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตะกัว จ.กรุงเทพฯ

กรณีศึกษา

ชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

โดย

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ISBN 974-9769-20-1

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : มีนาคม ๒๕๔๘

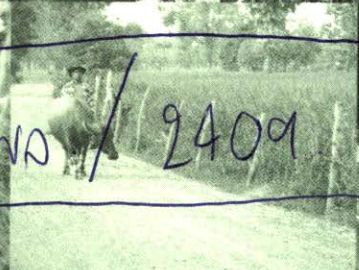
จำนวน : ๒,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒ : สิงหาคม ๒๕๔๘

จำนวน : ๕,๐๐๐ เล่ม

ชุมชน
เศรษฐกิจ
พอเพียง

สารบัญ

เศรษฐกิจพอเพียง	๓
บ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ประเพณีวัฒนธรรมกับวิถีชีวิต ที่พอเพียงของชาวไทยภูเขา	๗
บ้านร่องกาศใต้ พอเพียงบนฐานพุทธธรรม	๓๑
บ้านหนองกลางดง คงความเข้มแข็งด้วยเศรษฐกิจพอเพียง	๕๕
บ้านวังลุ่ม กับการสืบทอดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง	๗๗
คอยรุดตะกั่ว วิถีชุมชนกับการสอดประสาน หลักศาสนาและเศรษฐกิจพอเพียง	๘๙

เศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า ๒๕ ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน **ทางสายกลาง** โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการ

*ประมวลและกลั่นกรองจากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งพระราชทานไว้ในโอกาสต่างๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๔๒ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป

วางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

หลักแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจและการกระทำ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

มีหลักพิจารณาอยู่ ๕ ส่วน ดังนี้

๑. **กรอบแนวคิด** เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยวิกฤติ เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

๒. **คุณลักษณะ** เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

๓. **คำนิยาม** ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย ๓ คุณลักษณะพร้อมๆ กัน ดังนี้

- **ความพอประมาณ** หมายถึง ความพอดี ที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

- **ความมีเหตุผล** หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ
- **การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว** หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

๔. เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

- **เงื่อนไขความรู้** ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ
- **เงื่อนไขคุณธรรม** ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

๕. แนวทางปฏิบัติ / ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

“

ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน

”

บ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ

ประเพณีวัฒนธรรมกับวิถีชีวิต
ที่พอเพียงของชาวไทยภูเขา

“

ตัวอย่างที่เกิดขึ้น ณ บ้านม่วงหวาน-
โคกเจริญ มีวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขา
หรือ ชาวไทยส่วย เป็นทุนทางสังคมที่
สำคัญ และเป็นเสมือนกลไกในการ
กำหนดทิศทางการพัฒนาที่สอดคล้อง
กับวิถีการดำเนินชีวิตและความต้องการ
ของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

”

กรณีศึกษาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง บ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ

หมู่ที่ ๑๔ และ ๑๕ ต.จันดุม อ.พลับพลายชัย จ.บุรีรัมย์

แนวทางการพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
แนวทางหนึ่ง คือ การพัฒนาสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ซึ่งเน้นการเติบโต
พร้อมกันทุกด้านอย่างสอดคล้องและสมดุล ทั้งเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สุขภาพ
กายและใจของคน ฯลฯ และสามารถพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ภายใต้
กระแสโลกาภิวัตน์ได้

แนวทางดังกล่าวเป็นการพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการจํารงรักษา
วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนไปพร้อมๆ กับการสร้างความสมบูรณ์ในเรื่องปาก
ท้องของคนในชุมชน

ดังตัวอย่างที่เกิดขึ้น ณ บ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ซึ่งมีวัฒนธรรมของชาว
ไทยภูเขา หรือ ชาวไทยส่วย เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ และเป็นเสมือนกลไกในการ
กำหนดทิศทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตและความต้องการของ
คนในชุมชนอย่างแท้จริง

รู้จักชุมชนคนภูยบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ

บ้านม่วงหวาน-โคกเจริญตั้งอยู่ที่ หมู่ ๑๔ และ ๑๕ ต.จันดุม อ.พลับพลายชัย
จ.บุรีรัมย์ เป็นชุมชนชาวไทยภูเขา (ส่วย) ดั้งเดิม ที่อพยพมาจากบ้านเจเนียงและ
บ้านละโงนกรอย ต.บึง อ.เมือง จ.สุรินทร์ เมื่อปี พ.ศ.๒๔๙๔ โดยชาวบ้าน

๑๐ ครอบครัวประมาณ ๗๐ คน ออกเดินทางมาด้วยกันเพื่อหาที่ตั้งหมู่บ้านใหม่ จนมาเจอพื้นที่ว่างข้างหนองน้ำบ้านแพงพวย ต.จันดุม อ.พลับพลาชัย จ.บุรีรัมย์ ที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “โคกมะม่วงหวาน” เนื่องจากมีต้นมะม่วงใหญ่ที่มีลูกรสชาติหวานมาก เมื่อได้เห็นสภาพธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ จึงตัดสินใจตั้งรกรากแบ่งที่ดินทำกิน และอาศัยอยู่ร่วมกันสืบมาจนถึงปัจจุบัน

ในยุคแรกของการตั้งรกราก ชุมชนชาวกุยที่อพยพมาใหม่อยู่ภายใต้การปกครองของบ้านแพงพวย จนปี พ.ศ.๒๕๑๐ จึงได้แยกการปกครองออกมาเป็นบ้านม่วงหวาน ต่อมาปี พ.ศ.๒๕๓๓ บ้านม่วงหวานได้แบ่งการปกครองออกเป็น ๒ หมู่บ้าน คือ บ้านม่วงหวาน หมู่ที่ ๑๔ และ บ้านโคกเจริญ หมู่ที่ ๑๕ แต่ด้วยความผูกพันระหว่างชาวบ้านที่อยู่ร่วมกันมาเป็นเวลานาน จึงทำให้ทั้งสองหมู่บ้านยังคงร่วมมือร่วมใจกันทำกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านด้วยกันภายใต้ชื่อ บ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ มาโดยตลอด

ความเป็นอยู่ของชาวบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญตั้งแต่อดีตนิยมตั้งบ้านเรือนอยู่กันเป็นกลุ่ม เพื่อความสะดวกในการดูแลและการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยปัจจุบันทั้งสองหมู่บ้านมีประชากร ๑๕๗ หลังคาเรือน รวม ๖๐๗ คน มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียนชั้นอนุบาล-ประถมศึกษาปีที่ ๖ และสถานีอนามัย ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน

ชาวบ้านที่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัดโคกเจริญเป็นศูนย์กลางความศรัทธา ชาวกุยส่วนใหญ่ยังคงเคร่งครัดในเรื่องพิธีกรรมทางศาสนา โดยได้สืบสานประเพณีความเชื่อที่มีแต่ครั้งบรรพบุรุษ สืบต่อมาจนปัจจุบัน เช่น การเซ่นไหว้ปู่ตา

การเช่นเหว็ดโคนดา พิธีการแต่งงาน ฯลฯ ซึ่งจะกล่าวถึงในรายละเอียดลำดับต่อไป
 คนภูยรุ่นอาวุโสของที่นี่ยังคงพูดจากันโดยใช้ภาษาภูยเป็นหลักแต่ไม่มีภาษา
 เขียน โดยในระยะหลังนี้เด็กรุ่นใหม่จะถูกสอนให้พูดภาษาภูยด้วย เนื่องจาก
 ชุมชนเห็นว่ากรที่เด็กพูดแต่ภาษากลางโดยไม่ใช้ภาษาภูยจะทำให้พฤติกรรม
 ความเชื่อ ตลอดจนประเพณีดั้งเดิมบางอย่างของชาวภูยสูญหายไปได้ จึงได้มีการ
 วรรณคดีให้พ่อแม่พูดภาษาภูยกับลูก

ทางด้านการประกอบอาชีพ ชาวบ้านทุกครอบครัวทำการเกษตรเป็น
 อาชีพหลัก เนื่องจากชาวภูยไม่ถนัดในเรื่องการค้าขาย โดยส่วนใหญ่ร้อยละกว่า ๙๐
 มีที่นาเป็นของตัวเอง บางครอบครัวที่ไม่มีก็ใช้วิธีการเช่าที่นา โดยผลผลิตข้าวที่ได้
 มาจะเก็บไว้ให้พอบริโภคในครอบครัวก่อนเมื่อเหลือกินจึงจะขายแต่ละบ้านจึงต้องมี
 ฝูงนางสำหรับเก็บข้าวซึ่งถือเป็นสิ่งที่สำคัญมาก

หลังการเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วชาวบ้านที่นี่จะไม่ยอมอยู่ว่าง แต่จะปลูก
 พืชชนิดอื่นในที่นา เช่น มันเทศ เป็นต้น ส่วนที่ดินว่างข้างบ้านหรือข้างแปลงนา
 จะใช้เพาะปลูกพืชผักชนิดต่าง ๆ และหากบ้านไหนขยันมาก อยากรได้พื้นที่เพาะปลูก
 ผักเพิ่มเติมก็สามารถใช้ที่ดินสาธารณะข้างสระเก็บน้ำของชุมชนได้อีก ซึ่งผลผลิตที่
 ได้จะเป็นทั้งอาหารของครอบครัวและเป็นแหล่งสร้างรายได้อีกทางหนึ่ง

นอกจากการเพาะปลูกแล้วแต่ละบ้านก็ยังมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู ไก่ ปลา
 ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่เลี้ยงไว้เป็นอาหาร จะมีก็แต่ควายที่ชุมชนพร้อมใจกันเลี้ยงตาม
 โครงการอนุรักษ์ควายไทยที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการรักษาพันธุ์ควายไทยไว้ โดย
 มีผลพลอยได้เป็นปุ๋ยจากมูลควายสำหรับใช้ในการเพาะปลูก และเมื่อขายควายไป
 ก็จะสามารถสร้างรายได้ก้อนใหญ่ให้กับครอบครัว ขณะเดียวกันบางบ้านก็มีการเลี้ยงไหม
 เพื่อทอผ้าเป็นอาชีพเสริมอีกด้วย

ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านม่วง
 หวาน-โคกเจริญโดยทั่วไปจึงค่อนข้างสงบ
 ร่าเริงและมีความสุข ทั้งนี้เป็นเพราะความ
 อุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ และความขยันขันแข็ง
 อันเป็นคุณลักษณะของชาวภูยที่ถ่ายทอด
 กันมาจากคนรุ่นปู่ย่าตายาย ประกอบกับ

การบริหารจัดการชุมชนที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชาวชุมชน โดยมีระบบเครือข่าย และวัฒนธรรมประเพณีที่เหนียวแน่นเป็นกลไกสำคัญในการหลอมรวมจิตใจ

สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับหลักการสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในด้านความพอประมาณและเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันไปในตัว โดยจะเห็นได้จากระบบการเกษตรที่แต่ละครอบครัวทำ ซึ่งจะเน้นให้เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือนก่อน ขณะเดียวกันนอกจากปลูกข้าวแล้วก็ยังปลูกพืชอื่น ๆ รวมทั้งเลี้ยงสัตว์ ซึ่งถือเป็นการกระจายความเสี่ยงในการประกอบอาชีพ สะท้อนถึงความรอบคอบและมีเหตุผลในการดำเนินชีวิต

ประเพณีวัฒนธรรม คือทุนที่สำคัญของชุมชน

พ่อทองคำ แจ่มใส ผู้ใหญ่บ้านโคกเจริญ ซึ่งเป็นแกนนำคนสำคัญของชุมชนม่วงหวาน-โคกเจริญเล่าว่า ชุมชนคนไทยภูมิตั้งถิ่นและเชื่อมร้อยกันอย่างเหนียวแน่นด้วยวัฒนธรรมของชนเผ่า ทำให้คนในชุมชนมีความเคารพต่อกัน มีความรักสามัคคี นับถือคนเฒ่าคนแก่ ผู้อาวุโส ผู้นำทั้งที่มาจาก การเลือกตั้งและผู้นำตามธรรมชาติซึ่งถือเป็นจุดเด่นของชุมชนที่ทำให้ได้รับเลือกจากหน่วยงานภาครัฐให้เข้าร่วมโครงการพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่างๆ มาโดยตลอด

“เขาบอกว่าถ้าจะมาหาหมู่บ้านนำร่อง หมู่บ้านตัวอย่าง ที่จะสนองนโยบายของรัฐ ก็มักจะมาที่นี่ก่อน เพราะให้ความร่วมมือดี ใครมาเสนออะไรก็รับมาดำเนินการ ซึ่งอาจเป็นเพราะคนภูมิตั้งถิ่นมีความยึดหยุ่น ไม่เรื่องมาก ถ้าไม่พอใจใครหรือทะเลาะกับใครก็ไม่ไปชี้หน้าด่าเขา ไม่มีปากเสียง แต่จะเมินไม่คุยด้วยนี่คือลักษณะของคนภูมิตั้งถิ่น”

© พ่อทองคำ แจ่มใส

พ่อทองคำบอกว่า ลักษณะทำที่ที่รักสงบและมีความสามัคคีกลมเกลียวกันของชาวภูมิตั้งถิ่น อาจเกิดจากการเป็นชุมชนอพยพเล็ก ๆ ถูกห้อมล้อมโดยคนไทยเชื้อชาติอื่น ๆ ไม่ว่าจะคนไทยโคราช ไทยเขมร ไทยลาว ทำให้มีความคิดว่าตนเป็นชนเผ่าเล็ก ๆ เป็น

คนกลุ่มน้อยของจังหวัดบุรีรัมย์ จึงต้อง
สงบเสงี่ยมเฉียมตัว ไม่ค่อยเรียกร้องและ
ไม่ค่อยแสดงความคิดเห็นหรือความรู้สึกของ
ตัวเองออกมา

“ถ้าเป็นคนภูยที่สุรินทร์พื้นเพเดิมของ
เรา เขาก็ไม่สามัคคีกันสักเท่าไร ก็เหมือน
ชาวบ้านทั่ว ๆ ไป แต่ว่าที่นี่พิเศษชาวบ้านสามัคคีกันเพราะว่าเรามีจำนวนน้อยตั้งแต่
ตอนย้ายมาตั้งรกรากใหม่ ๆ แล้ว ที่นี่มีขโมยเยอะมาก จนบางครั้งต้อง
อพยพกลับเพราะทนไม่ไหว พวกที่เหลือกก็เลยต้องช่วยกันดูแลซึ่งกันและกัน ก็เลย
ทำให้มีความผูกพันกันมากยิ่งขึ้น”

ยิ่งไปกว่านั้น การเป็นชนเผ่าเล็กท่ามกลางชนกลุ่มอื่น คนภูยจึงเลือกที่จะ
แต่งงานกันเองภายในกลุ่ม ในหลายครอบครัวสามีภรรยาจึงเป็นลูกพี่ลูกน้องกัน
ถือเป็นการต่อยอดความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติของคนในชุมชนให้เหนียวแน่น
ขึ้นไปอีก จึงทำให้การจะพูดคุยกัันหรือทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อส่วนรวมเป็นเรื่อง
ค่อนข้างง่าย

นอกจากนี้ชาวบ้านม่วงหวาน-โคกเจริณก็ยังคงสืบสานประเพณีวัฒนธรรม
และความเชื่อของชาวกูยมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งประเพณีเหล่านี้เป็นสายใยเชื่อมโยง
คนในชุมชนให้มีความรักและความสามัคคีกัน โดยเฉพาะในด้านพิธีกรรมทาง
ศาสนาที่มีการปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด เช่น ในวันเข้าพรรษาชาวบ้านจะร่วมกันจัด

พิธีนิมนต์พระสงฆ์เข้าจำพรรษา และเมื่อออกพรรษาก็
จะมีการนำข้าวเม่ามาทำอาหารไปเลี้ยงพระแต่เช้าแล้วจึง
ทำพิธีออกพรรษา ซึ่งประเพณีเหล่านี้ได้ปฏิบัติสืบต่อมา
เป็นเวลานาน

© รูปดาบู่หึ่งกูยภายในศาล

พิธีกรรมอื่นที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวกูย ได้แก่
การ**เซ่นไหว้ดาบู่** ซึ่งพ่อทองคำอธิบายว่าดาบู่เป็นสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านสมมุติขึ้นมาเป็นผู้ปกป้องคุ้มครอง
หมู่บ้านและลูกหลานผู้ปฏิบัติดีให้มีความสุขความเจริญ

ขณะเดียวกันผู้ที่ปฏิบัติตนสร้าง ความดีดร้อนให้กับสังคมก็ควรที่จะได้รับการ ลงโทษ โดยรูปสมมุติของตาปู่และ ครอบครัวเป็นท่อนไม้แกะสลักตั้งวางอยู่ใน ศาลตาปู่ซึ่งสร้างไว้ข้างแหล่งน้ำสาธารณะ หรือใกล้กับต้นไม้ใหญ่

๐ ศาลตาปู่ ประจำหมู่บ้าน

ในแต่ละปีชาวบ้านจะร่วมกัน ประกอบพิธีเช่นไหว้ตาปู่กันอย่างน้อยปีละ ๒ ครั้ง คือ ในวันขึ้น ๓ ค่ำเดือน ๓ และวันขึ้น ๖ ค่ำเดือน ๖ โดยแต่ละครอบครัว จะเตรียมเครื่องเซ่นไหว้ ประกอบด้วย ไก่ต้ม ๑ ตัว ข้าวสุก ๑ ถ้วย เหล้าขาว น้ำหวาน หมาก บุหรี่ ดอกไม้ กล้วยเทียน พิธีเซ่นไหว้เริ่มจากการจุดธูปเทียน ขอมมาแล้วเรียกตาปู่มารับของเซ่นไหว้ และสุดท้ายเป็นการขอเสี่ยงทายดูดวงไกวว่า ปีนี้ครอบครัวของตนเองจะอยู่อย่างสงบสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บหรือไม่ การ ทำมาหากินจะเป็นอย่างไร

พอทองคำบอก ว่า ในระยะหลังมีการพูดคุยกัน ในชุมชนว่า การสานต่อ ประเพณีไหว้ตาปู่นี้มีความสำคัญมาก ควรให้ลูกหลานไปร่วมด้วย เพื่อเป็นการ ปลูกฝังให้เด็ก ๆ ได้รับความรู้ และเข้าใจในเอกลักษณ์ของชุมชน เกิดเป็นความ ภาคภูมิใจและเต็มใจที่จะรักษาไว้ให้คงอยู่สืบไป

“พิธีกรรมนี้เป็นพิธีกรรมรวมหมู่ ทุกบ้านต้องมาทำร่วมกัน ตรงนี้เป็นการ ตอกย้ำความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ทำให้เกิดความรักความสามัคคีกันยิ่งขึ้น”

สำหรับประเพณีและกิจกรรมอื่น ๆ ที่ จัดขึ้นในระดับชุมชน ก็เช่น ประเพณี ก่อเจดีย์ทรายและกิจกรรมวันผู้สูงอายุ ซึ่ง จัดขึ้นที่วัดในวันสงกรานต์ของทุกปีรวมทั้ง กิจกรรมงานวันแม่ และกิจกรรมงานวันพ่อ ที่จัดขึ้น ณ เวทีกลางหมู่บ้าน มีกิจกรรมการ แสดงและการแจกของขวัญที่ระลึก ซึ่งแต่ละปี จะมีชาวบ้านมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก

ในระดับครอบครัวเครือญาติก็มีพิธีกรรมที่ถือว่ามีความสำคัญต่อการสืบสานค่านิยมในการดำเนินชีวิตของชาวกูย ได้แก่ **พิธีเซ่นไหว้โดนตา** ซึ่งจัดขึ้นในวันแรม ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ เป็นพิธีกรรมเซ่นไหว้ปู่ย่าตายายหรือญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ให้มารับสิ่งของเซ่นไหว้และจะมีการอุทิศส่วนกุศลไปให้ โดยการจัดพิธีจะทำขึ้นที่บ้านของญาติที่มีอาวุโสที่สุดในวงศ์ตระกูลนั้นๆ โดยลูกหลานทุกคนต้องไปร่วมพิธีรำลึกถึงบรรพบุรุษที่ล่วงลับอย่างพร้อมหน้าพร้อมตากัน เป็นการกระชับความผูกพันระหว่างเครือญาติ และแสดงถึงการเคารพนับถือผู้อาวุโสสูงสุด

พิธีกรรมในการแต่งงาน เป็นอีกประเพณีหนึ่งที่แตกต่างจากหลาย ๆ ชุมชน โดยทั้งเจ้าบ่าวและเจ้าสาวต้องเตรียมสิ่งของสำหรับไหว้ญาติของอีกฝ่ายเป็นจำนวนเท่ากับจำนวนญาติทั้งหมดที่มี ซึ่งสิ่งของที่ฝ่ายเจ้าบ่าวต้องเตรียมอาจจะเป็นไก่กับน้ำตาลอ้อย หรืออย่างอื่น เช่น พัดลม ปิ่นโต ฯลฯ สำหรับนำไปไหว้ญาติเจ้าสาวในวันแห่ขันหมากไปแต่งงาน ส่วนเจ้าสาวก็ต้องเตรียมผ้าชิ้น ผ้าไหม

หรือพูกหมอน เพื่อไปไหว้ญาติของฝ่ายเจ้าบ่าวในวันแห่ไปขึ้นบ้านเจ้าบ่าวเช่นกัน ส่วนญาติของทั้งสองฝ่ายที่ถูกไหว้ก็จะผูกแขนเจ้าบ่าวเจ้าสาวพร้อมกัน ให้เงินจำนวนที่มากกว่าราคาสิ่งของที่ได้รับ เพื่อเป็นทุนในการสร้างครอบครัวใหม่ต่อไป

ประเพณีในการบวชนาค การบวชนาคของคนในชุมชนแห่งนี้มีประเพณีอย่างหนึ่ง คือ เมื่อผู้อาวุโสโกนผมนาคแล้ว ก่อนทำขวัญนาค ผู้บวชจะถือพานใส่ธูปเทียนเดินไปไหว้ลาทุกเรือนในหมู่บ้าน ซึ่งผู้ถูกไหว้ก็จะให้ศีลให้พร บางคนผูกแขนให้ บางคนให้เงินเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อเป็นค่าสมุดปากกาหนังสือในระหว่างบวชเรียน และในการลาสิกขาบทก็เช่นเดียวกัน เมื่อทำพิธีสึกเสร็จแล้วก็จะเดินไปไหว้บอกลาสิกขาและขอบคุณทุกคนที่ช่วยตักบาตรให้อาหารในระหว่างที่บวชอยู่

จะเห็นได้ว่า ประเพณีวัฒนธรรมตลอดจนพิธีกรรมและกิจกรรมต่างๆ ของชาวบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ล้วนให้ความสำคัญกับคุณธรรม และการดำรงอยู่บนทางสายกลางในโลกปัจจุบัน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในวงกว้าง

เชิญไปดูงานเราจึงพาคนเหล่านี้ไปตลอด แต่การไปก็ต้องเตรียมตัว เมื่อไปดูแล้วต้องกลับมารายงานให้ที่ประชุมแกนนำได้รับทราบสาระสำคัญด้วย ซึ่งที่นี่เราจะมีการประชุมกันบ่อยมาก”

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่นอกเหนือไปจากสถานภาพของผู้นำอย่างเป็นทางการแล้ว ส่วนใหญ่เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบที่ชาวบ้านแต่ละคนสามารถยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือกันและกันได้เกือบทุกเรื่อง

“อย่างการเกี่ยวข้าวเราก็ยังมีประเพณีช่วยเหลือกัน แม้จะน้อยลงบ้างแต่ก็ยังมีอยู่ โดยใครที่เกี่ยวข้องที่หลังคนอื่น เพื่อนบ้านก็จะไป ‘เกะตะก่อง’ เป็นภาษาทวยแปลตรงๆ ก็คือไปหักคอ หมายถึงการนัดกันไปช่วยเกี่ยวข้าวโดยไม่บอกให้เจ้าของนา รู้ ไปเงียบๆ ให้ตกใจ ไปกันที ๑๐-๔๐ คน เจ้าของนาก็ต้องรีบไปจัดหาข้าวปลาอาหารมาเลี้ยง โดยการไปหักคอเกี่ยวข้าวนี้ต้องทำครั้งเดียวให้เสร็จ ซึ่งเจ้าของนาจะต้องเป็นคนที่น่าเห็นใจ และชาวบ้านอยากช่วยเหลือ”

นอกจากนี้ก็มีการจ้างลงแขกเกี่ยวข้าว ซึ่งคล้ายๆ กับการลงแขก แต่มีค่าจ้างซึ่งเป็นจำนวนเงินที่จำกัดตายตัว เช่น วันละ ๑๐๐ บาท ถือเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยเจ้าของนาจะมีเหล้ายาอาหารเลี้ยงดูหรือไม่ก็ได้ แต่คนไปลงแขกรับจ้างเกี่ยวจะเตรียมข้าวไปกินเอง

ในเรื่องการจัดงานพิธีต่างๆ ก็เช่นกัน ชาวบ้านที่นี่จะมีการช่วยเหลือกันผ่านระบบ ‘เจ้าบุญซี’ ซึ่งหมายถึงผู้ที่เจ้าภาพขอให้มาช่วยระหว่างการจัดงานให้ผ่านพ้นไปอย่างราบรื่นและรัดกุม โดยทั้งทำบุญซีรับ-จ่าย และดูแลการจัดงานในทุกด้าน เช่น การรับรองแขกหรือ การคุมปริมาณอาหารให้เหมาะสมกับจำนวนแขก เป็นต้น

เจ้าบุญซีในแต่ละงานจะมีประมาณ ๑-๓ คน ซึ่งหากเป็นงานบวชหรืองานแต่งงานเจ้าบุญซีมักจะเป็นเครือญาติกับเจ้าภาพ เนื่องจากต้องสามารถตัดสินใจในเรื่องต่างๆ แทนเจ้าภาพได้ แต่ถ้าเป็นงานศพถือว่าเป็นหน้าที่ของผู้นำอย่างเป็นทางการ ได้แก่ อบต. ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน เป็นต้น ที่จะต้องมาช่วยกันดูแลเสมือนกับเป็นงานของส่วนรวม

“อย่างถ้าผมจะจัดงานบวชลูกชาย ผมก็ต้องไปหาเจ้าบุญซีมา ๑ คน หรือ ๓ คนก็ได้ ทำหน้าที่แทนผม ใครมาช่วยอะไรจะมีการลงบุญซีไว้ทั้งหมด ซึ่งชุมชนเราทำอย่างนี้มานานแล้ว แต่ว่าเราไม่เคยมาดูกันว่าค่าใช้จ่ายแต่ละงานมันเท่าไร

รายรับเท่าไร จ่ายอะไรบ้าง แต่มาช่วงหลังเราก็มาคูละเอียดยิ่งขึ้น ปรากฏว่าส่วนใหญ่ใช้จ่ายค่าอาหารกับค่าเช่าเยอะมาก หมดยุคไปเป็นหมื่น ๆ ก็มี ทำให้เราต้องมาปรับตรงนี้จึงเป็นที่มาของการเลิกเช่าในงานศพ ซึ่งตอนแรกชาวบ้านก็คัดค้านแต่พอเอาประเด็นตรงนี้อ้างก็เลยยอมหยุดกัน” พ่อทองคำยกตัวอย่างพร้อมกับเล่าที่มาของประเพณีเลิกเช่าในงานศพ

ระบบความสัมพันธ์แบบช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนในชุมชนดังที่กล่าวมา แสดงให้เห็นถึงการมีเหตุมีผลในการอยู่ร่วมกันในชุมชน และเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในการป้องกันปัญหาและความยุ่งยากที่อาจเกิดขึ้นได้

อยู่อย่างพอเพียงในชุมชน

บ้านม่วงหวาน-โคกเจริญมีกิจกรรมในระดับชุมชนหลายอย่างซึ่งล้วนแต่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชุมชน และเป็นการส่งเสริมให้ชาวบ้านสามารถดำเนินชีวิตตามวิถีทางที่พอเพียงได้ โดยกิจกรรมต่างๆ ประกอบด้วย

การออมเพื่อการพึ่งตนเองและสร้างภูมิคุ้มกัน

กลุ่มออมทรัพย์ของบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ เริ่มขึ้นครั้งแรกประมาณปี ๒๕๑๘ - ๒๕๒๐ โดยการเข้ามาส่งเสริมของพัฒนาการอำเภอ ซึ่งทำได้เพียงแค่ปีเศษก็ล้มเลิก เพราะชาวบ้านทำไปโดยไม่มีความรู้ความชำนาญ ประกอบกับไม่เห็นถึงประโยชน์ที่แท้จริง

จนกระทั่ง ปี ๒๕๒๙ กลุ่มแกนนำจึงได้ริเริ่มจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาอีกครั้ง เริ่มจากสมาชิกเพียง ๑๐ กว่าคน โดยมีพ่อทองคำเป็นประธานกลุ่ม การทำงานมีความจริงจังและเป็นระบบมากขึ้น มีคณะกรรมการบริหารจัดการ กำหนดวันออมทุกวันอาทิตย์แรก

ของเดือน ตั้งแต่เวลา ๐๕.๓๐-๑๒.๐๐ น. ในช่วงแรกกำหนดเงินออมขั้นต่ำคนละ ๕ บาท ส่วนใครจะออมมากกว่านี้ก็ได้ แต่ต้องเป็นจำนวนที่เท่ากันทุกเดือน โดยในช่วงแรกเงินทั้งหมดที่สมาชิกออมในแต่ละเดือนจะนำฝากเข้าธนาคารในนามกลุ่มฯ

กลุ่มออมทรัพย์บ้านม่วงหวาน-โศกเจริญ เติบโตขึ้นเรื่อยๆ จากเล็กไปหาใหญ่อย่างมั่นคง จนปัจจุบันมีสมาชิกกว่า ๖๖๗ คน ทั้งนี้สาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านเกิดความมั่นใจและหันมาเป็นสมาชิกกันมากขึ้น เป็นเพราะการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์จะไปพร้อมกับกิจกรรมอื่นของชุมชน โดยเริ่มต้นจากการทำร้านค้าชุมชนซึ่งมีผลประกอบการที่ดี สามารถทำกำไรมาปันผลให้กับสมาชิกได้อย่างรวดเร็ว หลังจากนั้นก็มีกิจกรรมอื่นๆ อีกหลายอย่าง ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะนำเงินจากกลุ่มออมทรัพย์ไปสนับสนุนทุนดำเนินการ ทำให้กลุ่มออมทรัพย์เกิดดอกผลงอกเงยขึ้นเรื่อยๆ

หลังการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์ได้ระยะหนึ่ง ทางกลุ่มฯ ก็เห็นสมควรที่จะปรับระบบการฝาก-กู้เงินใหม่ โดยให้สมาชิกกู้เงินจากกลุ่มออมทรัพย์โดยตรง แทนที่จะใช้วิธีเดิมคือนำเงินออมในแต่ละเดือนของสมาชิกไปฝากธนาคาร เมื่อมีผู้ต้องการกู้ก็ใช้วิธีให้กลุ่มฯ กู้จากธนาคารมาปล่อยต่อให้สมาชิกแล้วคิดดอกเบี้ยเพิ่มขึ้นไป เพื่อนำส่วนต่างดอกเบี้ยมาเป็นกำไรเข้ากลุ่มฯ

“เราก็คุยกันว่าทำไมต้องไปกู้ธนาคาร ไปเสียดอกเบี้ยให้เขา เมื่มาปล่อยกู้เราก็ต้องคิดดอกเบี้ยเพิ่มอีก ไม่อย่างนั้นเราก็ไม่มีกำไรเป็นของเรา ถ้าเราปล่อยกู้เองน่าจะดีเพราะเงินที่ให้กู้ก็คือเงินของพวกเขา ก็เริ่มคิดออกนอกกรอบแล้ว ไปถอนเงินออกมาปล่อยกู้กันเอง แต่ยังมีระเบียบ โดยกลุ่มฯ ต้องมีเงินฝากอยู่ในบัญชีธนาคารอย่างน้อย ๕ หมื่นเราถึงจะปล่อยกู้ ใช้เวลาประมาณ ๒ ปีก็สามารถถอนส่วนที่เกิน ๕ หมื่นบาทมาปล่อยกู้ให้สมาชิกได้โดยคิดดอกเบี้ยร้อยละ ๑๕ ต่อปี” พ่อทองคำเล่า

การออมเงินของสมาชิกมีการกำหนดสัจจะออมทรัพย์ไว้ที่รายละไม่ต่ำกว่า ๓๐ บาทต่อเดือน ส่วนสูงสุดไม่ได้กำหนด โดยแต่ละเดือนจะมียอดเงินหมุนเวียน

ทั้งหมดกว่า ๑ แสนบาท ส่วนดอกเบี้ยเงินกู้เดือนละประมาณ ๔-๕ หมื่นบาท เงินทั้งหมดนี้จะปล่อยกู้ให้กับสมาชิกไปในแต่ละเดือน หากมีเหลือจึงจะนำไปฝากธนาคาร

ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์บ้านม่วงหวาน-โคกเจริญมียอดเงินฝากรวมทั้งสิ้นประมาณ ๗.๕ ล้านบาท ขณะที่มียอดเงินปล่อยกู้ให้กับสมาชิกประมาณ ๖ ล้านบาทเศษ ซึ่งสมาชิกที่กู้เงินไปส่วนใหญ่นำไปใช้หนี้เงินกู้ที่มีอยู่เดิม เช่น หนี้ ธกส. เป็นต้น และบางส่วนนำไปซื้อที่ดินทำกินเพิ่ม

“การกู้เงินเราวางกรอบว่าสมาชิกจะกู้ได้ไม่เกิน ๒ เท่าของเงินออมที่ตัวเองมี แต่บางคนอาจจะกู้ได้มากกว่านั้นแต่ต้องมีค้ำประกัน โดยทางคณะกรรมการจะพิจารณาพฤติกรรมการส่วนตัวประกอบด้วย แต่ถ้าหากต้องการกู้เป็นจำนวนมากจริงๆ ก็จะต้องมีหลักทรัพย์อื่นมาค้ำประกันด้วย”

ส่วนการส่งคืนเงินกู้ที่นี้มีวิธีการที่แปลกแตกต่างจากกลุ่มออมทรัพย์ในชุมชนอื่น โดยสมาชิกที่กู้เงินสามารถใช้วิธีหักหนี้กับเงินออมที่มีในบัญชีได้ เช่น นาย ก. กู้เงินไป ๑ แสนบาท เมื่อนาย ก. มีเงินออมครบ ๑ แสนบาทก็จะทำการหักล้างบัญชีกัน โดยหนี้เงินกู้จะหมดไปพร้อมๆ กับยอดเงินออมในบัญชีก็หมดไปด้วยจากนั้นก็เริ่มต้นออมเงินกันใหม่ทั้งนี้ในการกู้เงินจะไม่มีการกำหนดระยะเวลาใช้คืน แต่ผู้กู้จะต้องส่งดอกเบี้ยเงินกู้ทุกเดือน

“เมื่อ ๖ ปีก่อนผมกู้ ๑ แสนบาทเอาไปซื้อที่นา เมื่อซื้อแล้วทำให้มีรายได้เพิ่มเพราะมีที่นาเพิ่มอีก ๑๒ ไร่ และได้ข้าวเพิ่มอีกประมาณเกือบ ๗๐ กระสอบ ในส่วนนี้ผมก็ขายได้เงินเพิ่มมา พอปีที่สองก็ทำเหมือนเดิม ขายข้าวได้ ๓ หมื่น ๔ หมื่น ก็นำไปชำระเงินกู้ ส่วนที่ฝากปกติก็ฝากไป ปรากฏว่า ๖ ปีผมใช้หนี้คืนได้หมด โดยได้ที่นาเพิ่มมา ๑ แปลง ตอนนี้อยู่หลายคนใช้วิธีนี้ ถือว่าเป็นหนี้เพื่อลงทุน และไม่ต้องไปกังวลว่าต้องหามาใช้ภายในเวลาแค่ปีสองปี ถือเป็นการช่วยสมาชิกได้มาก”

สำหรับเงินปันผลที่ให้กับสมาชิกนั้นจะไม่เท่ากันในแต่ละปี โดยอยู่ระหว่าง ๕-๑๐ เปอร์เซ็นต์ นอกจากนี้ผลกำไรบางส่วนจะถูกแบ่งไปใช้ในการขยายกิจกรรม

ของชุมชน รวมทั้งเป็นทุนไปศึกษาดูงานให้กับกรรมการกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ

นอกจากนี้ทางชุมชนยังส่งเสริมนิสัยการออมให้กับเยาวชนด้วย โดยจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในโรงเรียน สมาชิกมีตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึง ป.๖ โดยเด็ก ๆ เป็นผู้ดำเนินการเอง ตั้งแต่รับฝากเงินเดือนละ ๑ ครั้งไม่จำกัดจำนวนเงิน ซึ่งเดือนหนึ่ง จะได้รวมกันประมาณ ๘,๐๐๐ บาท แล้วนำมาฝากต่อที่กลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนใน ชื่อบัญชี “โรงเรียนวัดโคกเจริญ” ซึ่งครูจะเป็นคนดูแลบัญชีเงินฝาก ส่วนเด็กที่เป็นสมาชิกจะถอนเงินฝากไม่ได้จนกว่าจะเรียนจบ หรือลาออกจากโรงเรียน

“ลูกสาวของผมปีนี้จะจบ ป.๖ ตอนนี้ออมได้หมื่นกว่าบาทแล้ว ขึ้น ม.๑ ต้องย้ายโรงเรียน ค่าเครื่องแบบนักเรียน ค่าหนังสือ ไม่ต้องเดือดร้อนเลย เขามีเงินตรงนี้ใช้ได้อยู่แล้ว ในขณะที่ลูกชายผมเรียนอยู่ ม.๖ โรงเรียนบังคับให้เปิดบัญชีที่ ธนาคารออมสิน จนตอนนี้ในบัญชีก็ยังมีอยู่ ๑๐๐ บาทเท่าเดิม พอจบ ม.๖ จะไปเรียนต่อข้าง ผมต้องขายข้าวไปเสียค่าเทอม แล้วก็ซื้ออุปกรณ์การเรียนต่าง ๆ” พ่อทองคำเล่าถึงคุณประโยชน์ของการออม

ร้านค้าชุมชนเพื่อการเรียนรู้และจัดการร่วมกัน

หลังจากตั้งกลุ่มออมทรัพย์ได้ไม่นาน ก็มีการตั้งร้านค้าชุมชนขึ้น โดยระดมทุนจากสมาชิกซึ่งส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์อยู่แล้วหุ้นละ ๕๐ บาท ได้เงินทุนครั้งแรกประมาณ ๒๕,๐๐๐ บาท นำไปซื้อสินค้ามาวางจำหน่าย โดยจุดประสงค์หลักของร้านค้าชุมชนนั้นนอกจากเป็นการอำนวยความสะดวกในการซื้อสินค้าให้กับคนในชุมชนแล้ว ยังเป็นการป้องกันเงินให้ยังคงอยู่ในชุมชน ขณะเดียวกันก็สามารถใช้เป็นเสมือนศูนย์สาธิตการตลาดสำหรับจำหน่ายสินค้าที่ผลิตเองในชุมชนอีกด้วย

“ปีแรกที่ทำได้กำไร ๕๐,๐๐๐ บาท พอปันผลแล้วแต่ละคนได้เงินเยอะเพราะจำนวนหุ้นมันน้อย ชาวบ้านก็ฮือฮากันใหญ่ ตรงนี้เป็นตัวสร้างเครดิตและความน่าเชื่อถือตอนหลังคนก็มาลงหุ้นเพิ่มขึ้น ๆ เป็นแสนกว่าบาทก็ได้กำไรปีหนึ่งแสนกว่าเหมือนกัน แต่ปันผลแล้วแต่ละคนได้ไม่มาก เพราะหุ้นมันเยอะ”

อย่างไรก็ดี กิจการของร้านค้าชุมชนก็ก้าวหน้าขึ้นโดยตลอด จนเมื่อ ๓ ปีที่ผ่านมาได้ขยายเป็นสองสาขา อยู่ที่บ้านม่วงหวานแห่งหนึ่ง และบ้านโคกเจริญอีกแห่งหนึ่ง เพื่อให้บริการแก่ชาวบ้านได้อย่างทั่วถึง แต่แต่ละแห่งมีผู้จัดการร้าน ๑ คน และคนขายวันละ ๒ คน โดยวันเสาร์-อาทิตย์จะเป็นนักเรียน ซึ่งคนขายจะได้ค่าตอบแทนวันละ ๕๐ บาท

ร้านค้าชุมชนจะขายสินค้าระบบเงินสดเท่านั้น ไม่มีระบบเงินเชื่อ ยกเว้นกรณีมีงานอย่างทำบุญขึ้นบ้านใหม่ บวชนาค แต่งงาน งานศพ ที่ให้เชื่อได้ แต่เมื่อเสร็จงานเจ้าภาพจะต้องรีบมาชำระค่าสินค้าโดยเร็ว

โรงสีชุมชน การผลิตร่วมกันเพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้

เป็นโรงสีขนาด ๒๔ เกวียน สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ. ๒๕๔๒ โดยได้รับงบประมาณจากกระทรวงมหาดไทย ๒ ล้านบาท รวมกับเงินที่ระดมจากสมาชิกผู้ถือหุ้นซึ่งมีจำนวนไม่มากนัก โดยเปิดรับสมาชิกแค่ปีแรกปีเดียวแล้วก็ไม่ได้รับเพิ่มอีกเนื่องจากการประกอบการมีปัญหาไม่สามารถดำเนินการได้ตามที่คาดคิดไว้ซึ่งก็ทำให้เงินปันผลในแต่ละปีมีจำนวนน้อยด้วย

“ตอนแรกคิดว่าจะจ่ายแต่พอทำจริงแล้วยากมาก ยิ่งถ้าไม่พร้อมก็จะยิ่งยาก โดยเริ่มตั้งแต่ต้องมีทุนในการซื้อข้าวเปลือกมากพอ เพราะกว่าเราจะขายข้าวสารได้เงินมา มันต้องมีทุนสำรองไปซื้อข้าวเปลือกเพิ่มเติม แล้วอีกอย่างระบบโรงสีต้องมีมาตรฐานถึงจะสู้คนอื่นได้ ซึ่งโรงสีของเราก็ไม่ค่อยได้มาตรฐานเท่าไร คุณภาพของข้าวสารก็เลยไม่ค่อยดี ได้ข้าวไม่สวย เเปอร์เซนต์ต่ำ” พ่อทองคำเล่า

พร้อมกับเสริมว่า เวลานี้ชาวบ้านเริ่มทำข้าวอินทรีย์กันมากขึ้น เพราะการปลูกข้าวอินทรีย์ใช้ต้นทุนต่ำ และได้ข้าวคุณภาพดี เวลาสีข้าวจะได้ข้าวเยอะ และมีข้าวหักน้อยมาก แตกต่างจากข้าวในนาที่ไม่ได้ทำข้าวอินทรีย์ซึ่งมีเมล็ดหักจำนวนมาก

ขณะเดียวกันพ่อทองคำยังบอกอีกว่า อีกปัญหาหนึ่งที่สำคัญคือการกำหนดราคาเองไม่ได้ “เราไปส่งเขาก็กับซื้อ แต่เขาบอกว่าผมจะซื้อราคานี้ เพราะเจ้าอื่นก็ส่งราคานี้ ซึ่งเราส่งได้เพราะเป็นโรงสีใหญ่ มีความพร้อมหลายอย่าง แต่ของเราเมื่อส่งราคาเดียวกัน เขาก็มีกำไรนิดหน่อย ไม่คุ้ม”

นอกจากนี้การขาดระบบในการตรวจสอบคุณภาพข้าว ก็ทำให้มีปัญหาในการรับซื้อข้าวจากชาวบ้านด้วย เช่น เมื่อรับซื้อข้าวจากป่าทองมาซึ่งดูแล้วข้าวนั้นหักกรอบเยอะ โรงสีให้กิโลกรัมละ ๕ บาท แต่ของลุงทองมีข้าวดีกว่า ให้ราคา ๕.๕๐ บาท เมื่อสองคน

กลับไปคุยกัน ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกไม่ดีขึ้นในหมู่บ้าน

เมื่อทำโรงสีเต็มรูปแบบไม่คุ้ม จึงเปลี่ยนมาเป็นรับจ้างสีข้าวแทน คิดค่าสีกระสอบละ ๒๐ บาท แล้วก็จะได้แกลบและรำอ่อนด้วย ซึ่งหนึ่งอาทิตย์จะสี ๑-๒ ครั้ง โดยนอกจากคนในหมู่บ้านแล้วก็มีจากหมู่บ้านข้างเคียงนำข้าวเปลือกมาจ้างสีด้วย

ฉางข้าว

เริ่มปี ๒๕๓๓ ได้รับเงินสนับสนุนจากบพัฒนาจังหวัด ร่วมกับเงินลงทุนของสมาชิกคนละไม่เกิน ๕๐๐ บาท โดยฉางข้าวของชุมชนแห่งนี้เก็บข้าวได้ ๔๐๐ กระสอบ สำหรับให้สมาชิกกู้ข้าวไปกินหรือใช้เป็นเมล็ดพันธุ์

โดยพ่อทองคำอธิบายระบบว่า “ฉางข้าวของชุมชนจะปล่อยกู้ราวเดือนมิถุนายน ซึ่งช่วงเวลานี้ราคาข้าวก็จะดีขึ้น ถ้าจะเอาไปขายก็ไม่เสียเปรียบเท่าไร หรือคนไม่มีพันธุ์ข้าวก็เอาไปทำพันธุ์ หรือไม่มีข้าวกินก็ไปกินก็ได้ เราใช้หลักปล่อยกู้เหมือนออมทรัพย์ โดยกู้ ๔ ถึง คิดดอกเบี้ย ๑ ถึง ข้าวในฉาง ๔๐๐ กระสอบ ใช้เวลาไม่เกิน ๒ วันก็ปล่อยหมดแล้ว ส่วนกำหนดวันส่งคืนเราก็จะนัดในช่วงที่ชาวบ้านเกี่ยวข้าว ซึ่งจะตกประมาณปลาย

เดือนพฤศจิกายนเราก็จะนัด ถึงวันนั้นกรรมการจะมารอ ก็จัดการกันแบบง่าย ๆ กำไร เป็นข้าวก็เอาไปขายเอาเงินมาเข้ากลุ่มออมทรัพย์”

รถนวดข้าว

เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๓ โดยใช้เงินของกลุ่มออมทรัพย์ลงทุนซื้อ ในช่วงแรกได้กำไรค่อนข้างดี โดยคิดค่าบริการเป็นข้าวเปลือก ๑ กระสอบต่อ ๓๖ กระสอบ ข้าวที่ได้มาก็จะนำไปขายเพื่อนำเงินเข้ากลุ่มออมทรัพย์ โดยจะหักค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าแรง ค่าน้ำมันก่อน

รถนวดข้าวมีคนขับรถ ๓ คนเป็นชาวบ้านที่เวียนกันมาทำงาน ส่วนคน ป้อนข้าวเข้าเครื่องนวดใช้แรงงาน ๒ คนเป็นชาวบ้านที่อยากทำงาน การให้บริการส่วนใหญ่เริ่มตั้งแต่ช่วงเกี่ยวข้าวราวต้นเดือนพฤศจิกายนของทุกปีต่อเนื่อง ไปจนถึงกลางเดือนมกราคม

อย่างไรก็ดีในระยะหลังรถเกี่ยวข้าวเริ่มเข้ามามีบทบาทมากขึ้นโดยชาวบ้าน ประมาณ ๖๐ เปอร์เซ็นต์หันไปใช้รถเกี่ยวข้าวแทนแรงงานซึ่งมีจำกัด ทำให้การใช้ บริการรถนวดข้าวลดลง แต่แกนนำชุมชนบอกว่าไม่เป็นไร เพราะกิจกรรมนี้ได้ทุน คืนหมดแล้วการทำงานของรถนวดข้าวเวลานี้จึงเหมือนกำไรที่ตอบแทนให้กับชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านมากกว่ากำไรที่เป็นตัวเงิน

โรงงานผลิตน้ำปลา

เป็นกิจกรรมที่กลุ่มแกนนำริเริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๒ โดยพิจารณาเห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็นใน การดำรงชีพของชาวบ้าน และเห็นตัวอย่างจาก ชุมชนอื่นซึ่งดูแล้วไม่ยากเย็น จึงคิดที่จะทำโรงงาน ผลิตน้ำปลาขึ้น ซึ่งก็ได้รับการสนับสนุนการลงทุน จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ และใช้เงินที่ได้รับจากกองทุนเพื่อสังคม (SIF) มา สมทบร่วมกับเงินจากกลุ่มออมทรัพย์ และเงินลง

หุ้นของชาวบ้านซึ่งเจาะจงว่าต้องเป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เท่านั้น

แกนนำชุมชนบอกว่า หลังจากลงมือดำเนินการจึงรู้ว่าการทำโรงงานผลิตน้ำปลาไม่ใช่เรื่องง่ายอย่างที่คิด โดยมีอุปสรรคตั้งแต่วัตถุดิบในการผลิต คือ ปลาที่ต้องใช้ปลาทะเลซึ่งหาซื้อได้ยาก เนื่องจากชุมชนเป็นลูกค้ายรายย่อย ผู้ขายจึงไม่ยอมแบ่งขายให้เนื่องจากมีโควตาต้องส่งโรงงานใหญ่ๆ เป็นประจำอยู่แล้ว

นอกจากนี้ ในด้านระบบการผลิตก็ต้องได้มาตรฐาน โดยจะมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาตรวจอยู่เป็นประจำ ตั้งแต่สถานที่ ระบบการผลิต จนถึงการบรรจุ ทั้งนี้ทางกลุ่มแม่บ้านจะเป็นฝ่ายดำเนินการเดือนละ ๑ ครั้ง หรือ ๓ เดือน ๒ ครั้ง ซึ่งหากพิจารณาในแง่มุมทางการค้าแล้วแม้จะไม่ขาดทุนแต่กำไรน้อย จนอาจถือได้ว่าไม่คุ้มต่อการลงทุน แต่เมื่อคิดว่าเป็นกิจกรรมที่ทำให้กลุ่มได้ร่วมมือกันทำงานทำให้ชาวบ้านได้บริโภคน้ำปลาที่สะอาดได้คุณภาพ และเป็นจุดศึกษาดูงานของชุมชนอื่นๆ ก็ถือว่าเป็นกิจกรรมที่มีคุณค่าอย่างหนึ่งของชุมชน

กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์

เป็นกลุ่มใหม่ที่เพิ่งตั้งขึ้นมา โดยสานงานต่อจากกิจกรรมผลิตปุ๋ยอินทรีย์ซึ่งได้รับงบประมาณในการซื้อเครื่องจักรจำนวน ๓ เครื่องจากงบประมาณกระตุ้นเศรษฐกิจของรัฐบาลเมื่อหลายปีก่อน ทั้งนี้กิจกรรมเดิมเป็นการผลิตปุ๋ยอินทรีย์จากมูลวัวควาย แกลบ ดินผสม และน้ำหมัก ผสมกันแล้วอัดเป็นเม็ด ทว่าก็มีปัญหาเกี่ยวกับเครื่องจักรที่ตัวมิดดัดสึกเร็วมาก จึงไม่คุ้มต่อการลงทุนทำต่อ

อย่างไรก็ดีปีนี้ทางชุมชนตัดสินใจที่จะหันมาทำข้าวอินทรีย์ให้มากขึ้น เนื่องจากพิจารณาแล้วเห็นว่าผลผลิตที่ได้นั้นดีกว่าข้าวเคมีทั้งปริมาณและคุณภาพ จึงได้มีการปรับเปลี่ยนเครื่องจักรผลิตปุ๋ยอินทรีย์ใหม่ โดยจะเริ่มลงมือหลังเก็บเกี่ยวข้าวในปีที่แล้ว พร้อมกับตั้งเป้าหมายว่าปุ๋ยที่ผลิตได้จะให้คนในชุมชนใช้โดยไม่ต้องซื้อ แต่ให้มาลงแรงร่วมกันทำ ส่วนที่เหลือใช้จึงค่อยแบ่งขายให้กับคนนอกชุมชน

รถยนต์บริการ

เป็นรถที่กลุ่มออมทรัพย์ลงทุนซื้อเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๕ เพื่อให้บริการและอำนวยความสะดวกในการเดินทางแก่ชาวบ้านในชุมชนซึ่งส่วนใหญ่ไม่มีรถยนต์ใช้ ถือเป็นทรัพย์สินของกลุ่มออมทรัพย์ โดยคิดค่าบริการเท่ากับบรรจรับจ้างทั่วไป กำไรหักค่าน้ำมันและค่าแรงคนขับรถก็จะเป็นรายได้ของกลุ่มฯ

กลุ่มแม่บ้านม่วงหวาน

ก่อตั้งขึ้นมาได้ประมาณ ๔ ปีแล้ว ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ ๒๕ คน มีทุนหมุนเวียนประมาณ ๑ แสนบาท กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นการผลิตสินค้าเพื่อสร้างรายได้เสริมให้กับสมาชิกกลุ่ม ซึ่งนอกจากเป็นแรงงานสำคัญในการผลิตน้ำปลาให้กับโรงงานน้ำปลาของชุมชนแล้วก็ยังมี การลงหุ้นร่วมกันของสมาชิกสำหรับผลิตแชมพูสระผม และขนม เช่น กะหรี่ปั๊พ ครอบแครงกรอบ ฯลฯ อีกด้วย โดยผลิตภัณฑ์ของกลุ่มส่วนใหญ่จะนำไปวางจำหน่ายที่ร้านค้าชุมชนและเป็นอาหารว่างสำหรับรับรองคณะที่มาศึกษาดูงานในชุมชน

กิจกรรมอื่นๆ

นอกเหนือไปจากกิจกรรมหลักๆ ที่กล่าวมาข้างต้น บ้านม่วงหวาน-โคกเจริญ ก็ยังมีกิจกรรมที่น่าสนใจอีกหลายอย่าง เช่น การเลี้ยงไหมทอผ้า การนวดไทย การอนุรักษ์ควายไทย เป็นต้น โดยส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมในระดับครัวเรือนซึ่งไม่ได้เน้นการทำรายได้ แต่เป็นการสืบทอดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ดั้งเดิมของบรรพบุรุษไม่ให้สูญหายไปมากกว่า

สวัสดิการชุมชน ผลพวงจากกิจกรรมกลุ่ม เพื่อสร้างภูมิคุ้มกัน

การดำเนินงานของกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น ถือเป็น การสร้างระบบภูมิคุ้มกันที่ดีของชุมชน โดยแต่ละกลุ่มกิจกรรมต่างมีเงื่อนไขปฏิบัติตามที่ชุมชนร่วมกันกำหนดขึ้นมา ซึ่งเป็นการพิจารณาโดยยึดหลักเหตุผล คือ การเกิดผลดีที่สุดต่อส่วนรวม เช่น ระเบียบการกู้เงินของกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น

เช่นเดียวกันกับการจัดการผลกำไรของกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งจะมีการแบ่งมาให้กับ ‘กองทุนสวัสดิการชุมชน’ ทุกปี ๆ ละ ๔๐,๐๐๐ บาท เงินกองทุนฯนี้จะถูกบริหารจัดการโดยคณะกรรมการกลุ่มออมทรัพย์ ส่วนหนึ่งจะเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์กู้ ซึ่งถือว่าเป็นประโยชน์ต่อชาวบ้านในชุมชนทุกครัวเรือน เพราะทุกบ้านล้วนแต่เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ ชาวบ้านที่นี่จึงมีแหล่งเงินกู้ภายในชุมชนถึง ๒ แหล่ง โดยเสียดอกเบี้ยเท่ากัน แต่เงื่อนไขในการคืนเงินไม่เหมือนกัน

กล่าวคือ การกู้เงินกลุ่มออมทรัพย์ไม่มีกำหนดเวลาใช้คืน แต่การกู้จากกองทุนสวัสดิการต้องใช้คืนภายใน ๒-๓ ปี เพื่อให้มีการเงินหมุนเวียนภายในกลุ่ม

สำหรับดอกผลที่ได้จากการให้กู้ จะนำมาช่วยเหลือคนในชุมชนที่เดือดร้อน เช่น การเจ็บป่วยต้องนอนโรงพยาบาล จะได้รับเงินช่วยเหลือครั้งละ ๓๐๐ บาทต่อคน การประสบภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม พายุ ฯลฯ ก็จะได้รับเงินช่วยเหลือตามความเหมาะสม นอกจากนี้ก็นำเงินดอกผลของกองทุนฯมาใช้ในการจัด

กิจกรรมของส่วนรวม เช่น กิจกรรมวันแม่ กิจกรรมวันพ่อ เป็นต้น ส่วนสวัสดิการในด้านอื่น ๆ เช่น คนยากจน เด็กกำพร้า หรือคนชราที่ถูกทอดทิ้งส่วนใหญ่ อบอุ่น จะให้ความช่วยเหลืออยู่แล้ว

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่สะท้อนผ่านวิถีชีวิต ของชาวมุขชน

จากข้อมูลของชุมชนบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นได้ว่าวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่นี่มีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในระดับครอบครัว และระดับชุมชน

โดยในระดับครัวเรือนพบว่า ประชากรทั้งสองหมู่บ้านประมาณ ๑๕๗ หลังคาเรือน ทั้งหมดทำการเกษตรโดยทำนาเป็นหลักและปลูกผักตามฤดูกาล รวมทั้งเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม ส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตัวเอง บางครอบครัวที่ต้องการที่ดินเพิ่มเพื่อปลูกผักลดรายจ่ายและสร้างรายได้เสริมก็สามารถใช้ประโยชน์จากที่ดินสาธารณะริมสระน้ำใหญ่ของชุมชนที่มีถึง ๒ แห่งได้

สำหรับข้าวที่ปลูก กว่า ๙๐ เปอร์เซ็นต์เป็นข้าวหอมมะลิ ที่เหลือเป็นข้าวหอมมะลิแดง โดยชาวบ้านที่นี่ไม่นิยมซื้อข้าวกิน แต่จะกินข้าวที่ปลูกเอง โดยเมื่อเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วจะเก็บไว้กินในครอบครัวให้พอก่อน เหลือจากนั้นจึงจะนำออกขายดังนั้นสำหรับชาวบ้านที่นี่แล้วเมื่อจะแยกครอบครัวจึงต้องเตรียมฉางข้าวไว้ให้พร้อม โดยถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นมากที่สุด

“คนกุกยถือว่าเงินไม่มีแต่มีข้าวกินยังงักใจอุ่นใจ แต่ถ้าข้าวไม่มีเป็นเรื่องใหญ่จะวิตกมาก เพราะฉะนั้นถ้าจะขายข้าวต้องดูว่าได้เก็บจนพอกินจริง ๆ ไม่อย่างนั้นจะไม่กล้าขาย” พ่อทองคำเล่า

ด้วยระบบการเกษตรดังกล่าวทำให้ชาวบ้านมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายแบบพอประมาณไม่ทำอะไรที่เกินกำลังความสามารถของตนเอง และพยายามที่จะพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด โดยจะเห็นได้จากระบบการผลิตของครอบครัวที่เน้นใช้แรงงานภายในครัวเรือน การใช้ปุ๋ยอินทรีย์จากมูลสัตว์ เป็นต้น

แต่อย่างไรก็ดี ชาวบ้านก็ไม่ได้ปฏิเสธเทคโนโลยีทั้งหมด แต่เลือกที่จะ

นำวิทยาการใหม่ๆ มาใช้ในการดำเนินการอย่างเหมาะสมและรอบคอบ เช่น ระบบการเตรียมดินเพื่อทำนา ชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้รถไถซึ่งเหมาะสมกับระบบนาหว่านและฤดูกาลที่แห้งแล้งในช่วงเดือนเมษายน-พฤษภาคมมากกว่าการใช้ควายไถ โดยพิจารณาแล้วว่าไม่ได้ทำให้เกิดค่าใช้จ่ายที่มากเกินไป ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยให้การทำงานสะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

“ชีวิตของชาวบ้านที่นี้ค่อนข้างจะใกล้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง แต่ไม่ได้จัดตามสูตร โดยจะเน้นมากคือเรื่องการใช้ชีวิต อย่างทุกบ้านจะมีแปลงผักของตัวเอง จะเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา มีที่นา มีสระน้ำไว้ใช้ เรื่องของอบายมุขก็น้อย การเล่นหวยซื้อเบอร์เกือบจะไม่มี การกินเหล้าเมายาก็น้อย ยิ่งเรามาจัดระบบห้ามกินเหล้าในงานศพก็ยังช่วยลดไปได้เยอะ ประกอบกับการได้ฟังเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงบ่อยๆ ก็ทำให้ชาวบ้านตื่นตัวมากขึ้น” พ่อทองคำอธิบาย

ในระดับชุมชน ที่นี้มีกลุ่มกิจกรรมหลากหลายที่เกิดขึ้นอย่างมีเหตุผล และมุ่งสร้างภูมิคุ้มกันชีวิตให้แก่ชาวชุมชนเช่นกลุ่มออมทรัพย์ซึ่งเป็นที่พึ่งของชุมชนในด้านการเงิน ตลอดจนแก้ปัญหาหนี้สินเดิมของแต่ละครัวเรือน โดยก่อนหน้าจะมีกลุ่มออมทรัพย์ชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นหนี้ ธกส. เนื่องจากการกู้มาลงทุน แต่เมื่อมีกลุ่มออมทรัพย์ก็เปลี่ยนจากหนี้ธกส.มาเป็นหนี้กลุ่มออมทรัพย์แทน ซึ่งพ่อทองคำมองว่าแม้เวลานี้ชาวบ้านจะยังคงเป็นหนี้แต่ก็ไม่น่าเป็นห่วงเพราะเป็นหนี้กลุ่มออมทรัพย์ของชุมชน และชาวบ้านก็มีการเก็บออมเงินทุกเดือน โดยเงินออมในบัญชีของแต่ละคนสามารถใช้หักล้างหนี้ได้

ส่วนกิจกรรมอื่นๆก็ล้วนแต่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความจำเป็นของชาวบ้าน

ไม่ว่าจะเป็นรถนวดข้าว ฉางข้าวชุมชน การผลิตน้ำปลา รถยนต์บริการ ปู่-อินทรีย์ ฯลฯ รวมถึงระบบ ‘เจ้าบัญชี’ ที่ช่วยเจ้าภาพในการจัดงานต่างๆ ได้อย่างราบรื่นและมีค่าใช้จ่ายที่เหมาะสม

นอกจากนี้ แกนนำชุมชนยังมุ่งเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชุมชน โดยใช้ระบบการประชุมชนบ้าน

ที่จัดขึ้นทุกวันที่ ๑๐, ๒๐ และ ๓๐ ของทุกเดือนเป็นเวทีในการปลูกฝังและตอกย้ำให้ชาวบ้านเข้าใจแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม เช่น แนวทางแก้ปัญหาภายในครอบครัว การดำเนินชีวิตในแนวทางพึ่งตนเอง ความเข้าใจในระบบเศรษฐกิจพอเพียง การออกกฎหมายคุ้มครองสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ทั้งนี้ จะพบว่า การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนส่วนใหญ่เป็นไปอย่างราบรื่น และได้รับความร่วมมือค่อนข้างดี เนื่องจากชาวบ้านมีความสามัคคีและให้การยอมรับในบทบาทของผู้นำ และที่สำคัญเป็นเพราะชาวภูอยู่ในชุมชนแห่งนี้ยึดมั่นในประเพณีวัฒนธรรมและความเชื่อที่สืบทอดมาแต่บรรพบุรุษ

ดังนั้น แม้ชุมชนจะต้องเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ จากภายนอกที่รุกเข้าเข้ามาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ทว่าด้วยภูมิคุ้มกันเหล่านี้ที่มีการสร้างสมกันมายาวนานก็ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญในวันนี้ยังคงเต็มไปด้วยความสงบสุขและพอเพียง อยู่ได้อย่างสมดุลกับการเปลี่ยนแปลงภายนอกในโลกปัจจุบัน

บ้านร่องกาศไต้

พอเพียงบนฐานพุทธธรรม

๘๘

...กระบวนการพัฒนาชุมชนที่เรียกว่าเป็น “การพัฒนาชุมชนบนฐานพุทธธรรม” นั้น เป็น “กระบวนการสร้างคนสร้างงาน และสร้างศีลธรรม” ของชาวบ้านร่องกาศได้...เป็นการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่มีความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเป็นกระบวนการพัฒนาที่ไม่ได้มุ่งเน้นการเพิ่มพูนทางด้านวัตถุ หรือความมั่งคั่งแต่เพียงอย่างเดียว แต่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างสมดุลในทุกๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของกาย ใจ ศีลธรรม วัฒนธรรม สุขภาพ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ให้เติบโตขึ้นไปพร้อมๆ กัน และสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้คนในชุมชนสามารถพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

๘๙

กรณีศึกษาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง บ้านร่องกาศไต้

ต.ร่องกาศ อ.สูงเม่น จ.แพร่

ในภาวะปัจจุบันที่กระแสการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สภาวะแวดล้อม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ตลอดจนสิ่งที่ดีงามขาดการเชื่อมร้อยต่อกัน เป็นวิกฤตการณ์ที่ชุมชนส่วนใหญ่กำลังเผชิญอยู่ หลายชุมชนถึงกับล่มสลายลงเพราะถูกการพัฒนาในรูปแบบใหม่กัดเซาะทำลายรากฐานดั้งเดิมลงจนหมดสิ้นไป

ขณะที่บางชุมชนยังยืนหยัดอยู่ได้เพราะมีหลักยึดเหนี่ยวที่มั่นคง อาทิ สถาบันทางพระพุทธศาสนา เช่น วัด รวมถึงพระสงฆ์ ที่ยังมีอกลับเข้ามาทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจและเป็นศูนย์กลางในการประสานงานด้านการพัฒนาชุมชนอีกครั้ง

ดังเช่น **บ้านร่องกาศไต้** ซึ่งเป็นตัวอย่างหนึ่งของหมู่บ้านที่มุ่งแก้ปัญหาชุมชนด้วยการสร้างกระบวนการเรียนรู้บนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา (หลักพุทธธรรม) ก่อเกิดคน (แกนนำ) งาน (กิจกรรม) และการพัฒนาจิตใจ (ศีลธรรม) ตามมา อันเป็นกระบวนการพัฒนาบนฐานพุทธธรรม และสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นฐานรากของวิถีชีวิตชุมชนไปยังคนรุ่นหลัง ซึ่งเป็นแนวคิดการพัฒนาชุมชนที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

รู้จักบ้านร่องกาศไต้

บริเวณที่ตั้งของบ้านร่องกาศไต้ ต.ร่องกาศ อ.สูงเม่น จ.แพร่ ในอดีตเป็นที่พักสำหรับวัวควายในฤดูน้ำหลากของชาวบ้านเวียงล่อ ต่อมาชาวบ้านเวียงล่อจำนวนหนึ่ง ได้เคลื่อนย้ายมาก่อสร้างบ้านเรือนกลายเป็นหมู่บ้านขึ้น โดยใช้ชื่อ

หมู่บ้านใหม่นี้ว่า ‘บ้านร่องกาศี่เหล็ก’ เพราะมีร่องน้ำ (ลำห้วย) ๒ สายไหลผ่าน คือ ร่องน้ำขี้เหล็ก และร่องน้ำร่องกาศี่ ก่อนจะเปลี่ยนชื่อเป็น ‘บ้านร่องกาศี่ใต้’ ในปัจจุบัน

เมื่อครั้งแยกจากบ้านเวียงลอมมาตั้งเป็นหมู่บ้านนั้น

ชาวบ้านยังได้นำสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำคัญ คือ ดวงพระธาตุ มาด้วย (สิ่งศักดิ์สิทธิ์สำคัญอีกอย่างคือ พระเพชร เก็บไว้ที่บ้านเวียงลอม ปัจจุบันสูญหายไปแล้ว) โดยเก็บรักษาไว้กับผู้นำชุมชนแต่ละรุ่น ก่อนที่จะมีการบรรจุดวงพระธาตุเมื่อวันที่ ๑๑ เมษายน พ.ศ.๒๕๐๗ และได้ยึดถือปฏิบัติมาจนกลายเป็นประเพณี เมื่อถึงวันที่ ๑๑ เมษายน ชาวบ้านจะร่วมกันจัดงานทำบุญสืบชาติาหลวงและไหว้พระธาตุเป็นประจำทุกปี

บ้านร่องกาศี่เหล็ก หรือ บ้านร่องกาศี่ใต้ นับเป็นหมู่บ้านเก่าแก่แห่งหนึ่ง แม้จะไม่ทราบวันเดือนปีที่ชาวบ้านย้ายมาตั้งรกราก แต่พอจะย้อนประวัติศาสตร์ของชุมชนได้จากเหตุการณ์ที่ ‘วัดร่องกาศี่ใต้’ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อปี พ.ศ.๒๓๓๓ สำหรับการเกิดของหมู่บ้านแห่งนี้ว่าจะเกิดก่อน หรือใกล้เคียงกันกับการสร้างวัด

จากบ้านเรือน ๕๐ หลังคาเรือน ปัจจุบันบ้านร่องกาศี่ใต้ได้ขยายขยายเป็น ๓๑๕ หลังคาเรือน มีจำนวนประชากรลูกหลานกว่า ๑,๓๐๐ คน ในพื้นที่ ๒ หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ ๕ และ หมู่ที่ ๑๑ ทั้งสองหมู่บ้านมีวัดและโรงเรียนเดียวกัน

ชาวบ้านร่องกาศี่ใต้นับถือศาสนาพุทธ มีวัดร่องกาศี่ใต้เป็นศูนย์รวมจิตใจและศูนย์กลางการทำกิจกรรมต่างๆ โดยทั่วไปแล้วยังมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องการนับถือผี การเลี้ยงผี เป็นการช่วยในการรักษาโรคต่างๆ ได้แก่ ผีเจ้าวัด ผีปู่ย่า ผีเจ้าบ้าน ผีเจ้าสาว เป็นต้น

ด้านการประกอบอาชีพ ชาวร่องกาศไต้ประกอบอาชีพทางการเกษตรเป็นหลัก มีฐานะปานกลาง ช่วงฤดูทำนาจะทำนาปลูกข้าว เสร็จจากทำนาก็ปลูกถั่วเหลือง ช่วงที่ไม่ถึงฤดูทำนามาก็มีการปลูกพืชผักสวนครัว ประเภท พริก มะเขือ ถั่วฝักยาว เป็นต้น ขณะที่ส่วนหนึ่งออกไปขายแรงงานในต่างถิ่น

พระอธิการวิฑูรย์ อธิจิตโต (สุรจิตต์) เจ้าอาวาสวัดร่องกาศไต้เล่าย้อนว่า เมื่อประมาณ ๑๐ ปีก่อนในพื้นที่หมู่บ้านยังพอจะเห็นสวนลำไย สวนมะม่วง แต่ทุกวันนี้เปลี่ยนเป็นการทำสวนไม้สักเป็นจำนวนมาก อย่างไรก็ตามป่าไม้เดิมประเภทไม้สักที่ขึ้นอยู่ริมลำน้ำร่องกาศไต้ยังคงมีเหลือให้สามารถนำมาใช้สอยภายในชุมชนได้อย่างสบาย

ชาวร่องกาศไต้มีภูมิปัญญาด้านการปลูกข้าว ส่วนการทำเครื่องจักสานประเภทเครื่องใช้ไม้สอยทั่วไป คนในวัย ๕๐ ปีขึ้นไปเท่านั้นจึงจะทำได้ เพราะปัจจุบันความนิยมในการใช้พลาสติกมีมากกว่า ทำให้ภูมิปัญญาเก่าๆ หดหายไป

งานทำบุญสืบชาติตาลวงและไหว้พระธาตุ ถือว่าเป็นประเพณี อันเป็นสิ่งที่ชาวบ้านมีความผูกพันมาตั้งแต่สมัยสร้างบ้านแปงเมือง วัดและศาสนาเป็นฐานของชุมชน คนเฒ่าคนแก่เข้าวัดกันตลอดทั้งปี ไม่ว่าจะเป็นช่วงเข้าพรรษาหรือออกพรรษา กิจกรรมในชุมชนเกิดขึ้นโดยผ่านพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาโดยตลอด ซึ่งได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของ “กระบวนการสร้างการเรียนรู้ของชุมชนบนฐานพุทธธรรม” ในเวลาต่อมา

๐ พระอธิการวิฑูรย์ อธิจิตโต (สุรจิตต์)

บทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางการพัฒนา

พระอาจารย์วิฑูรย์มองว่าโดยรวมแล้วความเป็นอยู่ในปัจจุบันของชาวบ้านร่องกาศไต้ ไม่ว่าจะเป็น การทำมาหากิน ภาวะหนี้สิน ฯลฯ ยังไม่ถึงขั้นวิกฤต ทว่าก็น่าเป็นห่วงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกระแสการพัฒนาที่มุ่งเน้นการสร้างความมั่งคั่ง

ทางรายได้เพียงอย่างเดียวจะส่งผลทำให้ฐานเดิมของชุมชนถูกทำลายลง โดยวิถีชีวิตของชาวบ้านเริ่มให้ความสำคัญกับวัตถุนิยมมากขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดการแข่งขันกันมากกว่าการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ยิ่งไปกว่านั้นยังน่าเป็นห่วงว่าความเจริญทางวัตถุที่เข้ามาสู่ชุมชนมากขึ้น จะทำให้ค่านิยมดั้งเดิมทางด้านศีลธรรมและสิ่งดีงามต่างๆ ค่อยๆ จางหายไป พร้อมกับการล่มสลายของสถาบันศาสนาซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางจิตใจของชุมชน และทำให้วิถีชีวิต ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนจนสภาวะแวดล้อมของหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไป โดยชุมชนจะถูกทำลายศักยภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นจนสูญเสียความเป็นปึกแผ่น ขาดการเรียนรู้ที่อยู่บนฐานรากของชุมชนทำให้ไม่สามารถปรับตัวได้ และไม่สามารถแก้ไขปัญหา จนต้องพึ่งพิงภายนอกมากขึ้น

“ถ้าเราไม่คิดเรื่องเหล่านี้ สิ่งที่เราเห็นมันจะต้องถูกกลบไปเหมือนหลาย ๆ ชุมชน ถามใครก็ไม่รู้เรื่องชุมชนตัวเอง ก็เลยคิดว่าจะทำกิจกรรมอะไรที่สื่อให้ชาวบ้านเห็น”

ทั้งนี้จากการศึกษาในเอกสารตำราสื่อสิ่งพิมพ์การเรียนรู้จากเพื่อนพระภิกษุ นักพัฒนาหลายรูป รวมทั้งการได้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนวิสัยทัศน์ในเวทีระดับต่างๆ ของพระอาจารย์วิฑูรย์ ทำให้เกิดแนวคิดในการแก้ปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านผ่าน

กิจกรรมต่างๆ โดยได้มีการจัดเวทีชาวบ้านเมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๔๓ ซึ่งเป็นครั้งแรกที่มีการสรุปบทเรียนของชุมชนที่ผ่านมา ทำให้ทราบปัญหาและความต้องการของชาวบ้าน จึงได้เกิดทิศทางการเข้าไปมีบทบาทของพระสงฆ์และวัดในการช่วยหนุนเสริมกิจกรรมการพัฒนาชุมชนร่วมกับชาวบ้าน

ใช้พิธีกรรมทางศาสนาสร้างความร่วมมือ

แต่เดิมในชุมชนร่องกาศไต้มีกลุ่มกิจกรรม เช่น กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มเกษตร กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น ทว่าก็ยังไม่เข้มแข็งมากนัก จนกระทั่งมีการจัดเวทีสรุปบทเรียนการทำงานที่ผ่านมาของหมู่บ้าน ซึ่งได้ก่อตัวขึ้นเป็นขบวนการพัฒนาชุมชนในแนวใหม่ภายใต้หลักการ ‘สร้างคน สร้างงาน สร้างศีลธรรม’ โดยใช้พิธีกรรมทางศาสนาเป็นธงนำ

ต่อมาได้มีพัฒนาการขึ้นเป็นลำดับ จนก่อให้เกิดเป็น **ศูนย์เรียนรู้วัดร่องกาศไต้** หรือ **โฮงเฮียนปุ่มผลงั่ว** ขึ้น ซึ่งกลายเป็น ศูนย์กลางสำคัญในการพัฒนาหมู่บ้าน จนถึงทุกวันนี้ โดยให้การสนับสนุนกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ได้แก่

กลุ่มเยาวชนชุมชนวัดร่องกาศไต้

สำหรับกิจกรรมภายใต้ขบวนการพัฒนาหมู่บ้านในแนวใหม่เริ่มจากการเกิดขึ้นของ **กลุ่มเยาวชนชุมชนวัดร่องกาศไต้** เมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๔๓ และมีการจัดตั้งกองทุนเยาวชนวัดร่องกาศไต้ขึ้นในวันที่ ๒๓ มกราคมปีเดียวกัน โดยเริ่มต้นด้วยเงินค่านิยภัตบัณฑิตอาสาพัฒนาชนบท ประจำปี ๒๕๔๓ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) และเงินบริจาค รวมเป็นเงินทั้งสิ้น ๙,๐๐๐ บาท สำหรับใช้เป็นทุนทำกิจกรรมของกลุ่ม

การจัดตั้งกลุ่มเยาวชน เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีจากคนรุ่นเก่าไปยังคนรุ่นใหม่ โดยเน้นให้คนรุ่นใหม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างเต็มที่ เริ่มจาก **พิธีสืบชาติตาแม่น้ำยม** ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของเมืองแพร่ โดยพิธีกรรมดังกล่าวนี้จัดขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ

วันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๔๓ ในงานนั้นนอกจากจะมีกลุ่มเยาวชนที่เป็นร็วแรงสำคัญแล้ว ยังทำให้ชาวบ้านได้มารวมกลุ่มทำพิธีกรรมร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญของแม่น้ำ และได้มีการจัดเวทีพูดคุยแลกเปลี่ยนความเห็นร่วมกัน ทำให้ค้นพบแกนนำที่จะเข้ามาทำงานพัฒนาชุมชนต่อไป

© ครุเหม่ม จิระพันธ์ วงศ์ระแหง

ภายหลังจากพิธีสืบชาติาแม่น้ำยมแล้ว กลุ่มเยาวชนร้องกาศได้ก็ยังมีกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้อื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง ได้แก่ การเลี้ยงปลาในกระชัง เลี้ยงไก่พื้นเมือง ร่วมพิธีสงกรานต์ แห่เทียนเข้าพรรษา ทอดผ้าป่า ซึ่งประสบความสำเร็จบ้าง ล้มเหลวบ้าง แต่ก็ช่วยให้เยาวชนได้แนวคิดในการทำงานเป็นกลุ่ม ซึ่ง **จิระพันธ์ วงศ์ระแหง** หรือ **ครุเหม่ม** ครูประจำศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลร้องกาศ ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนและเป็นที่ปรึกษากลุ่มเยาวชนร้องกาศได้ เล่าว่า

“กลุ่มเยาวชนจะเป็นทั้งรุ่นใหญ่ รุ่นเล็ก ปีนั้นทำวังปลาและเลี้ยงไก่ ปรากฏว่าเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ปลาก็ถูกพัดหายไป ไก่ก็หายหมด เยาวชนรู้สึกท้อพอรุ่นใหญ่เขาจบ ม.๖ เขาก็ไป เราก็ต้องสร้างรุ่นใหม่ต่อ ตอนนั้นเลยหันมาสนใจเยาวชนตั้งแต่รุ่นน้อย อย่างคนที่เล่นสะล้อ ซอ ซึง อยู่ ป.๕-๖ ถึง ม.๑”

ล่าสุดได้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ของเยาวชน โดยออมกันวันละ ๑ บาท เพื่อเป็นกองทุนในการทำกิจกรรมตามที่เยาวชนต้องการ ซึ่งเพิ่งเริ่มเมื่อเดือนกันยายน ๒๕๔๗ ที่ผ่านมา โดยพระอาจารย์วิฑูรย์อธิบายว่า การออมเป็นการ

ปลูกฝังเรื่องของการประหยัด มัธยัสถ์ เรียนรู้วิธีการจัดการ เป็นขบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ซึ่งเป็นหลักของพระพุทธเจ้า ทำให้เห็นหลายมิติ ถือเป็น การบูรณาการ

พร้อมกับได้สรุปแนวทางการสร้างเยาวชนคนรุ่นใหม่ว่า “เราพยายามเติม

เยาวชนเหล่านี้โดยใช้กิจกรรมที่มีอยู่สี่อะโรบางอย่างกับเขาการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในบริบททั้งหมด เด็กพวกนี้จะได้เรียนรู้ โดยเราไม่ต้องสอน ให้เห็นให้ซึมซับมากกว่า เพื่อที่จะรู้จักชุมชนของตนเองมากขึ้น เช่น งานประจำปี งานพระราชดู ให้เยาวชนมีส่วนร่วม เขาก็จะได้เห็นวัฒนธรรมประเพณี ร่วมเล่นดนตรีพื้นเมือง สละล้อ ซอ ซึ่ง ชักกลุ่มในงานต่าง ๆ เป็นการสอนโดยไม่ต้องสอน นอกจากนี้ตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๔๔ ที่ผ่านมามีได้จัดให้มีโครงการสอนอักษรภาษาพื้นเมืองแก่นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา และเวลานี้ก็มีแนวคิดเรื่องผ้าป่าขยะและศูนย์คอมพิวเตอร์ที่กำลังอยู่ในระหว่างการก่อสร้างอาคารภายในวัดร่องกาศไต้อีกด้วย”

กลุ่มข้าวกล้องร่องกาศไต้

จากชีวิตของชาวร่องกาศไต้ที่ทำนามาตั้งแต่วุ่นปู่ตายาย ในปี ๒๕๔๓ ชาวชุมชนมีความคิดที่จะเพิ่มมูลค่าของข้าวเปลือก เริ่มจากการไปศึกษาดูงานที่ศูนย์รวมน้ำใจของครูมุกดา อินตะสาร ที่ ต.ถ้ำปิน อ.ดอกคำใต้ จ.พะเยา แล้วนำภูมิปัญญาเครื่องสีข้าวแบบมือหมุนมาฝึกอบรมให้กับชาวชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจาก กศน. (กรมการศึกษานอกโรงเรียน) เมื่อเสร็จสิ้นการฝึกอบรมจึงตั้ง ‘กลุ่มข้าวกล้องร่องกาศไต้’ ขึ้น โดยมีสมาชิก ๑๒๕ คน

ในช่วงแรกของการดำเนินงาน กลุ่มฯได้ฟื้นฟูพิธีกรรมทางศาสนา คือ ‘พิธีทำบุญกองข้าวเปลือก’ และมีการรวบรวมข้าวเปลือกจากสมาชิกคนละ ๑๐ กิโลกรัม เพื่อตั้งต้นเป็นทุนหมุนเวียนให้กับกลุ่ม และต่อมาก็ได้รับการสนับสนุนในเรื่องเงินทุนหมุนเวียนจากหลายองค์กร รวมถึงงบประมาณพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นกองทุนเพื่อสังคม (SIF) พัฒนาชุมชนอำเภอสูงเม่น งบประมาณกระตุ้นเศรษฐกิจ เป็นต้น

สำหรับข้าวที่นำมาสีเป็นข้าวกล้อง จะรับซื้อจากสมาชิกที่ปลูกข้าวเจ้า

ปลอดสารพิษโดยใช้ปุ๋ยชีวภาพจากกลุ่มปุ๋ยชีวภาพก่อน แล้วจึงรับซื้อข้าวจากชาวบ้านอื่นๆ ในชุมชนเพิ่มเติม ทั้งนี้จะรับซื้อในราคาที่สูงกว่าตลาดกิโลกรัมละ ๑ บาท

การสีข้าวกล้องแต่ละครั้งจะได้ข้าวประมาณ ๒ กระสอบ บรรจุถุงละ ๑ กิโลกรัมได้ ๑๒๐-๑๕๐ ถุง ราคาจำหน่ายอยู่ที่ถุงละ ๒๐ บาท โดยกลุ่มผู้บริหารหลักเป็นผู้ที่รักสุขภาพ เช่น ครู หมอ หน่วยงานต่างๆ ส่วนคนในชุมชนที่ส่วนใหญ่นิยมรับประทานข้าวเหนียว ทางกลุ่มฯใช้วิธีแบ่งให้สมาชิกช่วยอุดหนุนคนละถุงสองถุง เพื่อนำไปลองรับประทาน และเป็นการสนับสนุนสินค้าของกลุ่มฯ ไปด้วย

ปัจจุบัน ทุนหมุนเวียนของกลุ่มข้าวกล้องร่องภาคใต้มีอยู่ ๑๐๐,๐๐๐ บาท และมีกองทุนสวัสดิการซึ่งเพิ่งเริ่มในปี ๒๕๔๗ จำนวน ๑๐,๐๐๐ บาท สำหรับนำไปช่วยเหลือสมาชิกในยามเดือดร้อน โดยสมาชิกที่เจ็บป่วยต้องเข้าอนรักษัตวในโรงพยาบาลกองทุนฯจะจ่ายเงินให้คืนละ ๓๐ บาท แต่ละคนมีสิทธิรับเงินช่วยเหลือได้ไม่เกิน ๑๐ คืนต่อปี และหากเสียชีวิตจะได้รับการช่วยเหลือรายละ ๕๐๐ บาท

สำหรับเงินปันผลประจำปีนั้น แต่ละคนจะได้รับไม่เท่ากัน โดยคนที่มาร่วมทำงานกับกลุ่มฯ สม่าเสมอไม่เคยขาดจะได้รับ ๑,๒๐๐-๑,๓๐๐ บาท ส่วนคนที่มาบ้างขาดบ้างจะได้รับประมาณ ๔๐๐-๕๐๐ บาท ซึ่งในส่วนนี้ถือ เป็นสวัสดิการให้กับชาวบ้านอีกทางหนึ่ง

กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ

หลังจากเริ่มทำข้าวกล้องในปี ๒๕๔๓ ไม่นานนัก ก็ได้มีการพูดคุยกันถึงเรื่องการผลิตข้าวปลอดสารพิษ เนื่องจากเห็นความสำคัญของสุขภาพของคนในชุมชนเอง และเพื่อลดการพึ่งพาสารเคมีและยาฆ่าแมลงที่ต้องซื้อจำนวนมากจึงได้เกิดกลุ่มปุ๋ยชีวภาพเมื่อ ๓ ปีที่ผ่านมา โดยเริ่มจากกิจกรรมการทำน้ำหมักชีวภาพ ซึ่งชาวบ้านคนใดมาร่วมทำก็จะได้ใช้ฟรี ส่วนสมาชิกกลุ่มฯที่ไม่ได้ช่วยทำก็สามารถซื้อ

ไปใช้ได้ ในราคาถูก แต่บางครั้งจะมีการประกาศให้มารับแจกไปทดลองใช้ฟรี

ทั้งนี้ได้มีการร่วมมือและสนับสนุนกันระหว่างกลุ่มข้าวกล้องฯ กับกลุ่มปุ๋ยชีวภาพด้วย โดยในปี ๒๕๔๕ มีชาวบ้าน ๓ รายที่อาสาทดลองปลูกข้าวปลอดสารพิษโดยใช้ น้ำหมักชีวภาพ ซึ่งผลผลิตข้าวที่ได้เมื่อนำมาขายให้กับกลุ่มข้าวกล้องฯ ก็ได้ราคาที่สูงกว่าราคาตลาดอีกกิโลกรัมละ ๑ บาท

จนมาปี ๒๕๔๗ ทางกลุ่มฯ จึงเพิ่มการผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ โดยได้งบประมาณสนับสนุนจาก กศน. ประมาณ ๙,๐๐๐ บาท มาซื้อวัสดุหมุนเวียน และมี **สามัญ สุรจิต** พี่ชายของพระอาจารย์วิฑูรย์ ซึ่งเริ่มนำปุ๋ยนี้ไปใช้แล้วเห็นผลในการลดต้นทุนการทำสวนส้มของตนเองเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้กับชาวบ้านไปพร้อมกันด้วย ซึ่งชาวบ้านคนใดมาช่วยทำจะได้ปุ๋ยไปใช้คนละกระสอบ โดยราคาขายกระสอบละ ๕๐ บาท

อย่างไรก็ดี ครูหม่อมเล่าว่าแม้จะมีการทำเรื่องปุ๋ยชีวภาพมาหลายปี แต่ชาวบ้านก็ยังนำปุ๋ยชีวภาพไปผสมกับปุ๋ยเคมีที่ยังคงใช้อยู่เพราะความเคยชิน เพิ่งจะมีปีสองปีที่ผ่านมานี้ที่ชาวบ้านทดลองนำไปฉีดพ่นถั่วเหลืองแล้วได้ผลจึงเริ่มใช้กันมากขึ้น ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ๆ ของเขาเอง

โดยในประเด็นนี้พระอาจารย์วิฑูรย์ให้ความเห็นว่า “ชาวบ้านทำเกษตรระบบใหม่ต้องพึ่งตลาด จึงยังไม่เปลี่ยนพฤติกรรมมาใช้สารเคมี ถ้าจะเป็นเกษตรอินทรีย์ล้วน ๆ ก็อาจไม่ทันกับบางอย่าง แต่ถ้าทำไปสัก ๕ ปี ๑๐ ปี แน่ใจและมั่นใจว่า จะต้องเลิกใช้สารเคมีแน่นอน เพราะทิศทางตอนนี้เราเริ่มสร้างกระบวนการเรียนรู้แนวเกษตรกรรมยั่งยืน ซึ่งคนเหล่านี้จะเป็นต้นแบบได้”

นอกจากนี้ทางกลุ่มฯ ยังสนับสนุนในเรื่องพันธุ์ข้าวโดยนำพันธุ์ข้าวมะลิแดงให้ **ประสิทธิ์ เวียงนิล** เป็นผู้ต่อพันธุ์ข้าวที่ครูหม่อมนำมาจากจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน ๑๒ ก.ก. เมื่อปี ๒๕๔๖ มาส่งเสริมให้ชาวบ้านปลูก โดยคาดการณ์ว่าจะได้ข้าวมะลิแดง ๑๐๐ กว่ากระสอบ ซึ่งจะเป็นข้าวปลอดสารพิษทั้งหมด แล้วทางกลุ่มข้าวกล้องฯ จะรับซื้อในราคาสูงกว่าตลาดเหมือนเดิม

ยิ่งไปกว่านั้นการส่งเสริมทำเกษตรอินทรีย์ก็ยังมีรูปธรรมที่ชัดเจนขึ้นตามโครงการโรงเรียนชาวนาเกษตรอินทรีย์ โดยมีการจัดแปลงนาสาธิตจำนวน ๒ แปลง คือ แปลงนาข้าวเจ้ามะลิแดง และข้าวเหนียว กข.๖ ซึ่งได้รับการสนับสนุนด้านกระบวนการเรียนรู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) สาขาสูงเม่นด้วย

กลุ่มแปรรูปอาหาร (ทำขนม)

จากกิจกรรมการผลิตข้าวกล้องเพื่อจำหน่ายของกลุ่มข้าวกล้องฯ ทำให้ชาวบ้านเกิดความคิดว่า ถ้าไม่สามารถขายข้าวกล้องได้หมด จะนำผลผลิตข้าวกล้องนั้นไปแปรรูปเป็นอะไรได้บ้างเพื่อสร้างรายได้เพิ่ม ตรงจุดนี้ได้ก่อเกิดเป็นกลุ่มทำขนมขึ้นในนามของ ‘กลุ่มแม่บ้าน’ โดยนำข้าวกล้องมาต้มเพื่อใช้น้ำมาเป็นส่วนผสมในการทำขนมข้าวแต๋น แต่ปรากฏว่าไม่ได้คุณภาพ จึงนำข้าวกล้องที่มีอยู่มาแปรรูปเป็นแป้งสำหรับทำขนมแทน เช่น ข้าวเกรียบ ขนมดอกจอก เป็นต้น

อย่างไรก็ดี พระอาจารย์วิฑูรย์ บอกว่า ในการผลิตขนมดังกล่าวไม่ได้ใช้ข้าวกล้องเป็นหลัก แต่ใช้ข้าวกล้องเฉพาะนำข้าวกล้องเพื่อเป็นส่วนผสมในขนมเท่านั้น ทว่าการเกิดกลุ่มแปรรูปขนมก็เป็นสิ่งที่ดี เพราะอย่างน้อยก็แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมีกระบวนการร่วมคิดและตัดสินใจจนเกิดเป็นกิจกรรมกลุ่มขึ้น

กลุ่มกาดคนเมืองออมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

หลังจากตัวแทนคือ ศิริวรรณ บุญยงค์ ร่วมเดินทางไปกับสถาบันวิจัยนโยบายฯ ของ มจร. (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย) วิทยาเขตเชียงใหม่ เพื่อศึกษาดูงานที่กลุ่มเครือข่ายสังฆะสมทรัพย์ พระอาจารย์สุบิน ปณีโต วัดไผ่ล้อม อ.เมือง จ.ตราด จึงได้นำแนวคิดมาจัดตั้งเป็นกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นเมื่อ

วันที่ ๒ เมษายน ๒๕๔๕ โดยในปีแรกมีสมาชิกทั้งชาวบ้านและพระสงฆ์ในบ้านร่องกาศไต้และหมู่บ้านใกล้เคียงจำนวน ๑๐๔ คน

พระอาจารย์พิฑูรย์พูดถึงจุดมุ่งหมายของกลุ่มว่า นอกจากการรู้จักเก็บออมชาวบ้านได้เรียนรู้เรื่องของการจัดการกับตัวเอง และยิ่งกว่านั้นคือ ‘รู้จักว่าจะจัดการร่วมกันอย่างไร’

สำหรับค่าสมัครแรกเข้า ๒๐ บาท สมาชิกหุ้นละ ๑๐ บาท แต่每人ต้องมีหุ้นไม่ต่ำกว่า ๒ หุ้น โดยทุกวันที่ ๒ ของเดือนสมาชิกจะมาพบกันเพื่อฝากเงินคืนเงิน กู้เงิน การกู้เงินจะคิดเป็นค่าบำรุงร้อยละ ๒ ต่อเดือน ซึ่งวงเงินการกู้ยืมจะตกอยู่ที่รายละ ๒,๐๐๐-๓,๐๐๐ บาท สูงสุด ๔,๐๐๐-๕,๐๐๐ บาท ส่วนใหญ่จะเป็นการกู้ฉุกเฉินเพื่อใช้แก้ปัญหาเฉพาะหน้าของชาวบ้าน โดยแต่ละเดือนจะมีเงินหมุนเวียนทั้งฝากและยืมประมาณ ๘,๐๐๐ บาท

เจ้าอาวาสวัดร่องกาศไต้เล่าว่า ที่ผ่านมากลุ่มออมทรัพย์ฯ มีปัญหาในการจัดการอยู่บ้าง เช่น บางรายไม่ส่งเงินเป็นปี หรือเกือบ ๒ ปี ซึ่งการแก้ปัญหาต้องใช้ชาวบ้านเป็นที่ตั้ง

“ภายใต้การทำงานกับชาวบ้าน เราคงใช้เงื่อนไขห้ามกู้มากเกินไป แต่ถ้าดูพฤติกรรมเขาสามารถส่งได้ ก็จำเป็นต้องให้เงินคืน โดยต้องยอมในเรื่องการติดตามว่าชาวบ้านกู้แล้วจะนำเงินไปใช้ตามที่บอกหรือไม่ เราไม่ได้ไปเคร่งครัดอะไรมาก แรก ๆ เราเคยตั้งกฎว่า ถ้าไม่ส่งปรับ ๑๐ บาท พอทำได้ ๑ ปี จาก ๑๐๔ คน เหลือปัจจุบัน ๖๐-๗๐ คน เพราะตัวนี้ ก็เป็นบทเรียนว่าเรื่องหุยมหิมทำกับชาวบ้านไม่ได้”

ช่วงหลังกลุ่มจึงมีวิธีแก้ปัญหา โดยใช้ ‘กองทุนสวัสดิการ’ เป็นสิ่งจูงใจ ซึ่งปัจจุบันกองทุนมีจำนวน ๔,๐๐๐ กว่าบาท พระอาจารย์เชื่อว่า กองทุนนี้จะดีขึ้นเรื่อย ๆ จากหลักพันเป็นหลักหลายหมื่นบาท ซึ่งจะทำให้มีเงินสวัสดิการสำหรับช่วยเหลือในยามเจ็บป่วยมีมากขึ้นตามไปด้วย

“เงินกู้ตอนนี้ถ้าใครไม่ส่งตามนี้ปรับ ๑๐ บาท เงินออมไม่ส่งก็ได้ แต่ถือว่าผิดเงื่อนไขกองทุนสวัสดิการ ซึ่งตรงนี้จะลดความน่าเชื่อถือในการพิจารณาสิทธิเงินช่วยเหลือยามเจ็บป่วยเข้าโรงพยาบาลลงไปด้วย ส่วนเงินกองทุนก็คงจะเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ ต่อไปเงินช่วยเหลือยามเจ็บป่วยอาจเป็นคืนละ ๓๐๐-๕๐๐ บาท ส่วนค่าตอบแทนคนทำงานตรงนี้เวลานี้ได้รับครั้งละ ๒๐ บาทโดยจ่ายให้ตอนสิ้นปี แต่วันหนึ่งอาจจะเพิ่มเป็น ๒๐๐ บาทต่อวันก็ได้”

ร้านค้าชุมชน

สำหรับบ้านร่องกาศไต้ การจุดกระแสในเรื่องสหกรณ์ร้านค้าเกิดขึ้นในปี ๒๕๔๖ ที่ผ่านมา เมื่อ กศน. มาจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยก่อนหน้านั้นแนวคิดนี้ได้ถูกปลูกฝังในกลุ่มภาคคนเมืองฯ และสมาชิกกลุ่มต่างๆ ด้วยการชี้ให้เห็นว่า ทุกวันนี้ชาวบ้านตกอยู่ใน ‘วงจรอุบาทว์’ ในการผลิตก็ต้องซื้อปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ก็ต้องซื้อ ทำให้มีหนี้สิน

ทั้งนี้ ทางกศน. ได้มีการเก็บข้อมูลชาวบ้าน เช่น ในเรื่องรายรับ-รายจ่าย เป็นต้น ซึ่งแม้จะได้ไม่ถึง ๕๐ เปอร์เซ็นต์ของชุมชน แต่ก็สามารถสะท้อนให้ชาวบ้านเห็นภาพกว้างๆ ได้ว่า บ้านร่องกาศไต้ มีรายได้แค่ ๑๖ ล้านบาทต่อปี แต่รายจ่ายสูงถึง ๒๒ ล้านบาท ซึ่งในเวทีมีการพูดคุยกันว่า แค่ปลาร้าอย่างเดียวชาวบ้านกินกันเกือบ ๓ แสนบาท ดังนั้นเฉพาะค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ถ้าทุกบ้านสามารถทำเอง ฟึ่งตนเองได้ จะช่วยลดค่าใช้จ่ายลงได้มาก

อย่างไรก็ดี ก่อนเวทีของ กศน. ได้มีความคิดที่จะก่อตั้งสหกรณ์ขึ้น ในลักษณะของ ‘สหกรณ์อากาศ’ ใช้วิธีการที่ว่า ใครจะซื้อสินค้าอะไร ให้กรอกใบสั่งซื้อแล้วส่งกลับมาที่กรรมการ

“เริ่มที่กลุ่มภาคคนเมืองฯ ตอนแรกเราทำเป็นลักษณะใบสั่ง

ซื้อสินค้า แต่ชาวบ้านไม่เห็นรูปธรรมชัดเจน ไม่ค่อยเข้าใจว่าเราวมกันซื้อมันจะถูกกว่า แต่คิดว่าเขาต้องเห็นของก่อนถึงจะซื้อได้” ครูหม่อมย้อนเล่าถึงความพยายามที่ไม่ประสบความสำเร็จ

อย่างไรก็ดี เมื่อมีการสร้างกระแสช่วง ๑ ถึง ๒ ปี ก็ทำให้ชาวบ้านเริ่มเข้าใจระบบสหกรณ์มากขึ้น ว่าเป็นหนทางหนึ่งในการแก้ปัญหาเบื้องต้น ถือเป็นการลดรายจ่าย มีผลกำไรมารวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน ดังนั้นเมื่อมีเงินทุนที่ระดมจากกลุ่มต่างๆ และมีคณะกรรมการที่พร้อมจะทำงาน มาถึงเดือนกรกฎาคม ปี ๒๕๔๗ แนวคิดสหกรณ์จึงได้ปรากฏรูปร่างขึ้นเป็น ‘ร้านค้าชุมชน’ ในที่สุด

พอเพียงอย่างมีภูมิคุ้มกัน

นอกจากกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้น บ้านร่องกาศไต้ยังมี **กลุ่มผู้สูงอายุ** ซึ่งเป็นพลังและกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับกลุ่มต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มข้าวกล้องๆ กลุ่มปุ๋ยๆ ฯลฯ และมีกองทุนประกันชีวิต เป็นกองทุนสวัสดิการที่เป็นหลักประกันให้กับชาวร่องกาศไต้

ทั้งนี้ ในการก่อเกิดแต่ละกลุ่ม แต่ละกิจกรรมนั้น มีลักษณะเชื่อมโยงเป็นวงจร มีแนวคิดการใช้เงินของชาวบ้านมาช่วยชาวบ้านเอง ให้ทุกคนทุกภาคส่วนในชุมชนมีส่วนร่วม และพยายามเชื่อมโยงงานให้เยาวชนซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ที่จะขึ้นมาแทน

“สิ่งที่เราทำได้คือ ชาวบ้านมีความสุข สุขภาพกาย สุขภาพจิตเขาก็ดี อย่างข้าวกล้อง เราจะมองว่าข้าวมันหมดเราก็มาช่วยกันสี คนเฒ่าคนแก่มีความตั้งใจจริงที่จะมาทำ ไม่ได้หวังว่าจะได้เงินมาก อย่างปีที่แล้วเฉลี่ยได้วันละ ๒๕ บาทต่อคน เหมือนกับว่าเขามาทำเพื่อเป็นเรื่องของ ‘หน้าหมู’ (ส่วนรวม) เป็นกลุ่มของร่องกาศไต้ อะไรที่เป็นส่วนกลาง เป็นส่วนรวมจะช่วยกัน...” ครูหม่อมอธิบาย

ขณะที่เจ้าอาวาสวัดร่องกาใต้กล่าวว่า สิ่งเหล่านี้เสมือน ‘ตุ๊กตา’ ในแบบต่างๆ และเป็นหลักสูตรที่สร้างกระบวนการเรียนรู้โดยมีชุมชนคือผู้ต้องปฏิบัติจริง อยู่จริง และกำหนดวันสอนไม่ได้

“อย่างน้อยการมาทำกิจกรรม ก็ได้เห็นอกเห็นใจพี่น้อง ได้รับรู้ทุกข์สุขของกันและกัน ได้แลกเปลี่ยน มีความสุขตรงนี้ มีเรื่องปันผลและสวัสดิการเป็นผลพลอยได้ สิ่งเหล่านี้ต้องทำไปเรื่อยๆ และต้องเปลี่ยนไปตามเวลา...” พระอาจารย์วิฑูรย์กล่าว

อย่างไรก็ดี หนทางที่เลือกเดินไม่ราบรื่นเสมอไปนัก เมื่อระยะเวลาผ่านไปจากสมาชิกกลุ่มละ ๑๐๐ กว่าคนขึ้นไปมาทำกิจกรรมกันจริงจึงเป็นประจำ กลับเหลือประมาณ ๓๐ กว่าคนในกลุ่มข้าวกล้องฯ และไม่ถึง ๒๐ คนในกลุ่มปุ๋ยฯ ซึ่งเป็นเพราะชาวบ้านมีภารกิจต้องไปทำนา ทำสวน ต้องหาเข้ากินค่า ส่วนผู้นำชุมชนแม้จะไม่ได้ลงมาเต็มตัว แต่ก็มาร่วมกิจกรรม และยังปรึกษาหารือกันอยู่เสมอ

ขณะเดียวกันก็มีคนที่ไม่เห็นด้วย เพราะมีวิถีคิดที่แตกต่างออกไป ทำให้กระบวนการพัฒนาของบ้านร่องกาใต้ต้องผ่านการเผชิญกับบททดสอบสำคัญในเรื่องของ ‘วิถีคิด’ ถึงขั้นกลุ่มที่กำลังไปได้ดีอย่าง กลุ่มข้าวกล้องฯ เริ่มจะล้ม !... ซึ่งล้มในที่นี้พระอาจารย์ชี้ว่าเป็นการ ‘ล้มทางวิถีคิด’ เนื่องจากหันมาใช้ ‘เงิน’ เป็นตัวตั้ง

“ช่วงนั้นมันบูมมาก ๆ หน่วยงาน SIF พัฒนาชุมชน อะไรก็ดี เริ่มเทเงินให้ พอครบปีกรรมการคิดผิด รายได้ตรงนั้นเป็นรายได้ของกลุ่ม แต่หน่วยงานให้มาเป็นทุนหมุนเวียน ลืมคำว่า ‘ทุนหมุนเวียน’ กรรมการคิดว่ามันคือ ‘กำไร’ เขา

ไม่เอาคืนก็จริง ๑ แแสนบาท กรรมการจะเอาไปปันผลให้สมาชิก ๔ หมื่นกว่าบาท จริง ๆ เราคิดแล้วว่าปีนั้นกำไรแค่หมื่นกว่าบาทเท่านั้น เราห้ามไม่ฟัง พอแจกไปเราก็ไม่ว่าอะไร เพราะเราให้ข้อคิดเท่านั้น”

“ทุกวันนี้หลายหน่วยงานที่เข้ามาสนับสนุนก็บอกทำไมไม่ไปขออุตสาหกรรมจังหวัดมาสร้างโรงสีข้าว แต่เราคิดว่าถ้าที่อื่นมาสนับสนุนต่อไปเราจะไม่เกิด ถ้าจะเกิดขึ้นขอให้เกิดจากกระบวนการที่เงินมีอยู่ ๑ แสน มันถึงจะเข้มแข็ง เพราะถ้าเงินมาลงเยอะทำให้ชาวบ้านแตกแยก ท่านแค่มาดูเห็น แต่เราอยู่เราล้มผัว เราไม่ได้ปฏิเสธ แต่ต้องอยู่ที่ความพร้อมของชาวบ้านที่จะจัดการร่วมกันอย่างไร ? นั่นคือความสำเร็จที่แท้จริง”

พระอาจารย์อิทธิฤทธิ์ บอกว่าหลายคนสะท้อนความเห็นว่าการพัฒนาชุมชนแบบนี้จะพาให้ชาวบ้าน ‘ไม่ทันกัน’ แต่ตนคิดว่าชุมชนไม่ได้เอาเรื่องของตัวเงินมาเป็นเครื่องวัดความเข้มแข็งของกลุ่ม แต่ความเข้าใจในการทำงานจากการที่คน ๓๐ คนได้พูดได้คุยกันนั้นมีค่ามากกว่าเงิน

“ถ้าเอาเงินมาเป็นตัวชี้วัด ตรงนี้ไม่ใช่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เราทำงานภายใต้หลักพุทธศาสนา เน้นเรื่องนามธรรม จิตใจ จิตวิญญาน สำนึกหน้าหมู่ (เพื่อส่วนรวม) เป็นหลัก”

ด้านครูแห่มะระบู่ว่าชาวรงค์ภาคใต้มีแนวทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพราะพึ่งตนเองได้ระดับหนึ่ง และมีวิถีชีวิตตามแนวทางของการ ‘พออยู่พอกิน’ เป็นพื้นฐาน

ขณะที่พระอาจารย์อธิบายว่า ความพอเพียง คือ ‘การรู้จักตัวเอง’

“อึดตahi อึดตะโนนาโถ ต้องพึ่งตัวเองให้ได้ แต่ไม่ได้บอกว่าพึ่งคนอื่นไม่ได้ แต่ก่อนจะไปพึ่งคนอื่น จะพึ่งอย่างไรทราบหรือไม่ ไม่ใช่พึ่งแบบไม่รู้ไม่รู้ทาง ไม่รู้คุณรู้โทษ ...พอเพียงแนวพุทธจะต้องอยู่ด้วยกัน มีความรักสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูล อาหารต่อกัน อยู่ที่จิตใจ เราทำงานอยู่บนฐานหลักของศาสนา...”

ส่วนการกลับไปใช้ชีวิตแบบดั้งเดิม โดยลุกขึ้นมาทำอะไรเองทุกอย่าง พระอาจารย์ให้ความเห็นว่า ไม่ใช่คำตอบของความพอเพียง... “เช่นเราไม่ได้บอกว่าเคมีไม่ดี แต่จะใช้อย่างไรให้เห็นคุณเห็นโทษ และมันมีแนวทางอื่นให้เลือกเคยนึกถึงหรือไม่ การกลับไปใช้ชีวิตแบบดั้งเดิมถือว่าพอเพียงหรือไม่ คำตอบอยู่ที่ว่าเราจะใช้ตรงนั้นมาเป็นประโยชน์อย่างไรกับยุคสมัยปัจจุบันมากกว่า”

พุทธธรรม คือพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง

เจ้าอาวาสวัดร่องกาศได้ ผู้ซึ่งวางบทบาทเป็นผู้หนุนเสริมวิถีคิด และเป็นผู้จุดประกายกระบวนการเรียนรู้ให้กับชาวบ้านร่องกาศได้ กล่าวถึงการทำงานพัฒนาหมู่บ้านร่วมกับชาวบ้านว่า “เราทำงานทุกวันนี้เป้าหมายปึกไว้ที่ ‘กระบวนการเรียนรู้บนพื้นฐานพุทธธรรม’ นี่คือสูงสุด ต้องก้าวสู่ชุมชนพุทธธรรม คำว่า ‘พุทธธรรม’ เป็นองค์รวม นำหลักตรงไหนก็ได้ในพุทธศาสนาเข้าไปจับ โดยหลักธรรมเบื้องต้นที่เห็นชัดเจน คือ อริยสัจ ๔ อันได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ...”

นอกจากนี้การทำงานร่วมกันให้บรรลุเป้าหมาย ยังต้องประกอบไปด้วยคุณธรรมหลายประการ ได้แก่ **ความจริงใจ มีสัจจะ มีความซื่อสัตย์ และอดทน** ต่อสภาวะต่าง ๆ

“พอเพียงตามแนวพุทธก็ต้องมีความจริงใจซื่อสัตย์อดทนทำอย่างเป็นปกติ (ศีล) ที่ต่อเนื่อง มีวิริยะ คือความเพียร กำกับ ในการสร้างคนไม่ได้สร้างทีเดียว มีแกนนำเกิดขึ้นก็เพาะบ่มไปเรื่อย ๆ เมื่อคนเกิดขึ้นขยับขยายขึ้นไปเห็นความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ ต้องการให้สังคมมีความสุข ชุมชนเป็นสุข”

ได้กระบวนการบนฐานพุทธธรรมนี้ พระอาจารย์วิฑูรย์สรุปง่าย ๆ ว่า คือ **กระบวนการสร้างคน สร้างงาน และ สร้างศีลธรรม** ให้เกิดขึ้นตามมา

“คนที่ออกมาทำงานตรงนี้เขาจะมีศีลธรรม มีความเอื้อเพื่อเกื้อกูล เขาไม่คิดว่าทำแล้วจะได้เงินเท่าไร เพราะใจเขามาก่อน คือเห็นร่วมกัน เรียกว่ามีสัมมาทิฐิเป็นตัวต้น เห็นว่าสิ่งเหล่านี้เรามี เราสามารถให้ได้ อยากจะถ่ายทอด แล้วการลงมาร่วมมือกันก็จะเกิดขึ้นตามลำดับ”

สำหรับชุมชนอื่นๆ ที่อยากจะพัฒนาตนเองบ้าง เจ้าอาวาสวัดร่องกาศได้แนะนำให้ใช้ ‘ความวิริยะ’ คือ ความเพียรที่ต่อเนื่อง นอกจากนั้นหลักธรรมอย่าง **พละ ๕** หรือ **อินทริย์ ๕** ซึ่งได้แก่ **ศรัทธา ศีล สติ สมาธิ และปัญญา** ก็ควรนำมาใช้เพื่อความสำเร็จในทุกๆอย่างทุกอย่าง

โดยสิ่งที่สำคัญ จะต้องมีส่วนหลักที่ ต้องรวมกันให้ได้ คือหลัก ‘บวร’ ได้แก่ บ คือ บ้าน มีชาวบ้าน และรวมถึงผู้นำหมู่บ้าน ว คือ วัด มีพระสงฆ์ในวัด และ ร คือ ราชการ หมายถึงโรงเรียนและหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคอื่น ๆ

“บ้าน คือ ชาวบ้าน กำนัน อบต. อะไรก็ได้ที่เป็นกลาง ๆ เป็นเรื่องของหน้าหมู่บ้าน เรื่องของวัด กิจกรรมต่างๆ อย่าบอกว่าเป็นของกู ของกูเมื่อไหร่จบ วัด คือ เรื่องของจิตวิญญาณ เรื่องของศาสนา อีกส่วนคือ โรงเรียน ราชการ และหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องที่จะเข้ามาจัดกระบวนการเสริม โดยมีจังหวะในการเข้าสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง” พระอาจารย์วิฑูรย์สรูป

จากเรื่องราวที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่ากระบวนการพัฒนาชุมชนที่เรียกว่าเป็น “การพัฒนาชุมชนบนฐานพุทธธรรม” อันเป็น “กระบวนการสร้างคน สร้างงาน และสร้างศีลธรรม” ของชาวบ้านร่องกาศใต้ซึ่งมีพระภิกษุจากวัดร่องกาศใต้ โดยเฉพาะพระอาจารย์วิฑูรย์ เจ้าอาวาสเป็นแกนนำที่สำคัญนั้น เป็นการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนที่มีความสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเป็นกระบวนการพัฒนาที่ไม่ได้มุ่งเน้นการเพิ่มพูนทางด้านวัตถุ หรือความมั่งคั่งแต่เพียงอย่างเดียว แต่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาอย่างสมดุลในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของกายใจ ศีลธรรม วัฒนธรรม สุขภาพ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ให้เติบโตขึ้นไปพร้อม ๆ กัน และสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้คนในชุมชนสามารถพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

สิ่งที่เกิดขึ้นนี้ ถือเป็นการพัฒนาที่เน้นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง โดยมีหลัก “บวร” หรือ บ้าน-วัด-โรงเรียนหรือราชการ และกินความกว้างออกไปถึงองค์กรเอกชนต่างๆ ที่พร้อมสนับสนุนกิจกรรมของชาวบ้าน ประกอบกันขึ้นเป็นโครงสร้างของกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ที่ล้วนแต่เกิดขึ้นมาอย่างมีเหตุมีผล เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชน คือ การพัฒนาที่อยู่บนฐานเดิมของชุมชนเองอย่างเป็นขั้นเป็นตอน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายสำคัญคือการอยู่อย่างพอเพียงในที่สุด

นอกจากนี้ การก่อเกิดกระบวนการพัฒนาชุมชนบ้านร่องกาศได้ดังกล่าวนี้ ยังถือเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนให้สามารถพัฒนาไปได้อย่างพอประมาณและมีเหตุผล พร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเข้ามา มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยการพัฒนาชุมชนบนฐานพุทธธรรมจะ ช่วยสร้างเสริมพื้นฐานทางจิตใจที่มั่นคงให้กับชาวชุมชน ซึ่งที่สุดแล้วจะนำมาซึ่ง รมเย็นเป็นสุขของชาวบ้านแม่ในท่ามกลางวิกฤตปัญหาสังคมทั้งปวง

ตัวอย่างชีวิตที่พอเพียงระดับครอบครัว

ป่าไผ่บาน ภาชี

หญิงชราอมยิ้มมองดูเถาถั่วพู้ที่กำลังออกผลฝักเขียวๆ ระโยงระยางอยู่ทั่วต้น คงได้เวลาเด็ดเก็บเป็นผักสดๆ จิ้มน้ำพริก และมากพอที่จะรวบรวมไว้ขาย พร้อมใบกระเพรา ใบโหระพา ในตอนเย็น...

สวนหลังบ้านของ **ป่าไผ่บาน ภาชี** อายุ ๖๔ ปี ไม่ได้มีพืชผักแค่นี้ หลายต้นยังชูคอชะเง้อ ทั้งผักตำลึง ชะอม ข่า ตะไคร้ ผักเสี้ยว ฯลฯ ผลไม้มี อ้อย มะม่วง มะขาม ฯลฯ ดอกไม้ก็ยังมี เช่น ดอกกรัก ดอกบานไม่รู้โรย...เจี๊ยบแล้วผักสวนครัว ทำรายได้ให้ป่าไผ่บาน ๕๐ บาทต่อวัน ยังไม่รวม 'ครึ่ง' ที่เลี้ยงไว้บนต้นก้ามปู ท้ายสวน ซึ่งขึ้นขายไปบ้างแล้วแต่ยังมีเหลือ และคาดว่าจะนำรายได้งามๆ อย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนถึงกิโลกรัมละ ๗๐ กว่าบาท

ป่าไผ่บานยังทำนาปลูกข้าวด้วย โดยแต่ก่อนพื้นที่นา ๔ ไร่จะปลูกข้าวจนเต็มแปลงนาหลังบ้านซึ่งอยู่ทางใต้แม่น้ำไม่ค่อยอุดมสมบูรณ์นัก ได้ข้าวประมาณ ๒๐ กระสอบ แปลงทางเหนือไกลออกไปจากบ้านพื้นที่ ๑ ไร่ ๒ งาน ได้ข้าว

ประมาณ ๑๕ กระสอบ ปีหนึ่งได้
รายได้จากข้าว ๑๐,๐๐๐-๒๐,๐๐๐ บาท

หมดหน้าปลูกข้าว ก็จะไปปลูก
ถั่วฝักยาว มะเขือเทศ พริก ถั่ว-
เหลืองบ้าง หมุนเวียนกันไป ยาม
หน้าแล้งยังหารายได้พิเศษในหมู่บ้าน
โดยการรับจ้าง เช่น เกี่ยถั่วเหลือง
ได้อีกวันละ ๑๐๐ กว่าบาท

ครอบครัวของป่าจะช่วยกันทำงานทั้งบ้าน ลุงผู้เป็นสามีซึ่งยังมีชีวิตอยู่ใน
ตอนนั้นยึดอาชีพเป็นช่างในหมู่บ้าน ใครมาจ้างปลูกบ้านก็รวมกลุ่มกับเพื่อน
๔-๕ คนเหมาะทำเป็นหลัง ๆ ละ ๕,๐๐๐-๑๐,๐๐๐ บาท ยามใดต้องสูบน้ำใส่สวนผัก
ก็จะมาช่วยป่าไจบาน ส่วนลูก ๆ ทั้ง ๓ คน ป่าบอกอย่างภูมิใจว่า เป็นเด็กที่ดี และ
ช่วยแบ่งเบาภาระต่าง ๆ ได้ ทั้งงานบ้าน เช่น การซักผ้า หุงหาอาหาร รวมถึงช่วย
เลี้ยงไก่ เลี้ยงหมูไว้ขาย เป็นต้น

ยามทำนาก็ไม่ได้จ้างแรงงานที่ไหน ใช้วิธีช่วยพี่ช่วยน้องเอาแรง (ลงแขก)
กัน สำหรับปู่ แต่เดิมป่าไจบานใช้มูลจากวัวควาย ปู่เคมีซื้อมาใส่บ้างเล็กน้อย
แต่เดี๋ยวนี้ไม่ได้ซื้อใส่ข้าวมาเป็นเวลา ๑๐ ปีแล้ว เพราะช่วงที่เคยใส่ปู่เคมีประมาณ
๑-๒ ปีสังเกตว่าข้าวงามเกินไป ต้นงอขึ้นสร้างความลำบากเวลาเก็บเกี่ยว ส่วนยา
ฆ่าหญ้า ยาสำหรับพวกเพลี้ยกระโดด ป่าเล่าว่าฟันไปเมื่อ ๒ ปีก่อน ปีที่แล้วไม่ได้ใช้

ชีวิตของป่าไจบานเริ่มต้องปรับเปลี่ยน เมื่อลุงผู้เป็นสามีได้เสียชีวิตลงใน
ปี ๒๕๓๑ งานต่าง ๆ จึงจำเป็นต้องลดขนาดลงพอเท่าที่ป่าจะทำได้ ดีที่ลูก ๆ โตกัน
หมดแล้ว ภาระเรื่องการศึกษาเล่าเรียนจึงไม่มากเหมือนแต่ก่อน...

ปัจจุบันป่าไจบานเลือกที่จะทำนาในเนื้อที่ ๑ ไร่ ๒ งาน ซึ่งในปี ๒๕๔๗
นี้ได้สละพื้นที่ให้ทางโครงการ โรงเรียนชานาเกษตรอินทรีย์ จัดทำเป็นหนึ่งใน
แปลงนาสาธิต ปลูกข้าวเหนียว พันธุ์ กข.๖ โดยการปลูก การดูแลจะไม่ใช้สารเคมี
ใด ๆ ข้าวที่ออกมาจะเป็นข้าวปลอดสารทั้งหมด

ส่วนเนื้อที่หลังบ้าน ๑ ไร่รวมบริเวณบ้านบัดนี้เต็มไปด้วยพืชผักสวนครัว

ผลไม้ ดอกไม้ นานาชนิดตามรายทางตลอด ไปจนถึงในอีกพื้นที่ ๒ ไร่ ๓ งานซึ่งปรากฏต้นก้ามปูสูงใหญ่ยืนเป็นทิวแถวอยู่หลายต้น ป้าไฉบานชี้ให้ดูว่าตามกิ่งมีครั่งเกาะอยู่แม้ปีนี้มีไม่มากนัก หากก็ทำให้ราคาดิบตัวสูงกว่าที่เคยเป็นมา

จากงานในนาในสวน ป้าไฉบานยังมีแรงกายแรงใจร่วมงานของส่วนรวมด้วย โดยเข้าเป็นสมาชิกทุกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในบ้านร่องภาคใต้ ตั้งแต่สมัครเป็นรุ่นแรกของกลุ่มข้าวกลองฯ ในปี ๒๕๔๓ ร่วมกิจกรรมกลุ่มปุ๋ยชีวภาพ ออมทรัพย์ทุกเดือนกับกลุ่มภาคคนเมืองฯ เป็นต้น และยังไปดูงานชุมชนตามจังหวัดต่าง ๆ เช่น นครสวรรค์ พิษณุโลก อุตรดิตถ์ เชียงราย น่าน พะเยา ฯลฯ

“คิดว่าเราอยู่เฉย ๆ ก็เสียเวลาเปล่า ไม่มีอะไร ไม่มีเพื่อนมีฝูง ทำของเราคนเดียว เราอยากไปร่วมกับเขา อะไรมันก็จะดีขึ้น มีอะไรก็ได้ความรู้ด้วยหลาย ๆ อย่าง ก็ไปช่วยกัน” ป้าไฉบานแจงเหตุผล

ในวัย ๖๔ ป้าไฉบานยังดูกระฉับกระเฉง จากที่เคยคิดว่าอาจจะหยุดทำงานเมื่ออายุ ๖๐ แต่จนถึงวันนี้ก็ยังไม่เคยหยุด หากก็ตั้งใจว่าจะไม่หนักหมเกินไปนัก เพราะรู้ตัวดีว่าอายุมากขึ้น และพอใจแล้วกับชีวิตทุกวันนี้

“พอกินพอใช้ก็พอแล้ว ไม่ได้คิดร่ำรวยกับมัน พอใจเพราะเราแก่แล้ว ไม่ได้มีหนี้มีสินเราหาได้เราคนเดียวเราใช้จ่ายพอจ่ายพอใช้ พี่น้องมีการมีงาน มีงานบุญไปช่วยเขาได้ งานทำบุญบ้านใหม่ งานบวช งานศพ เราก็จุนเจือเขาได้ ไม่ได้รบกวนลูกเต้า ลูกให้แต่เราไม่ได้มาใช้เพราะยังหาได้อยู่”

ลุงจ๋าม มุดเจริญ

ลุงจ๋าม อายุ ๖๕ ปี และเพื่อนสมาชิกกลุ่มข้าวกล้องของคนอื่น ๆ กำลังขะมักเขม้นใช้ฝักไม้ลายมือช่วยกันประดิษฐ์ ‘เครื่องสีข้าวแบบมือหมุน’ เครื่องใหม่ เพื่อมาทดแทนเครื่องเก่าที่ชำรุดเนื่องจากถูกใช้งานมานาน

ลุงจ๋ามบอกว่า ตนเป็นคน ‘รักส่วนรวม’ ใครให้ช่วยเหลืองานใดไม่เคยขัด วันใดที่นัดกันทำกิจกรรมกลุ่ม ถ้าไม่ติดงานนางานสวนของตนเอง

ลุงคนขยันก็ไม่เคยเว้น จึงมักมีชื่อติดเป็นกรรมการกลุ่มต่าง ๆ รวมถึงได้รับการเลือกเป็นประธานกลุ่มผู้สูงอายุร่องกาศใต้คนปัจจุบัน

“อยากเห็นบ้านเมืองไปได้ดี บ้านเมืองเจริญ ครอบครัวเราก็จะเจริญ วัตวา สวยงาม บ้านเราก็สวยงาม อย่าไปมองแต่จะทำให้ครอบครัวเราให้สวยงามเท่านั้น วัตก็เป็นศูนย์รวมจิตใจของคน พ่อเน้นรักสังคม อยากช่วยให้สังคมไปได้ดี...” ลุงจ๋ามให้ข้อคิด

ลุงจ๋ามถือเป็นผู้ที่รักในอาชีพการเกษตร ที่ดิน ๑๒ ไร่ที่ยกให้ลูกสาว ๒ คน ๒ ครอบครัวไปแล้ว ลุงจ๋ามก็เข้าไปช่วยดูแลปฏิบัติบำรุงต้นไม้อยู่เรื่อย ๆ เพื่อให้ได้ประโยชน์จากแต่ก่อนปลูกต้นมะขามแต่ไม่ได้ผลตอนนี้จึงเปลี่ยนมาปลูกต้นก้ามปู ต้นสักซึ่งเป็นไม้เศรษฐกิจ และที่ดินส่วนหนึ่งยังปลูกผักสวนครัว ที่ดินที่เป็นป่าเสื่อมโทรม ลุงก็เข้าไปบำรุงจนพลิกเป็นป่าฟื้นฟู

สำหรับสวนของตนเอง ลุงจ๋ามมีนา ๕ ไร่ ปลูกพืชในลักษณะที่ลุงเรียกว่า ‘วงจร’ คือ ทำนา เสร็จจากนาก็หว่านถั่วเหลือง และต่อมาจึงเป็นพืชล้มลุกประเภทพริก มะเขือ

หลังจากได้ข้าวมา ๔๐-๕๐ กระสอบ นำมาสีข้าวไว้กินบ้างขายบ้าง เฉลี่ยแล้วลุงจ๋ามมีรายได้จากข้าวปีละ ๑๕,๐๐๐-๑๖,๐๐๐ บาท และแม้จะออกปากบ่นเรื่องแหล่งน้ำไม่สมบูรณ์ ทางเข้าทางออกน้ำไม่ดีนัก ทำให้ชาวบ้านประสบปัญหา น้ำเอ่อท่วม หว่านถั่วเหลืองไม่ได้ผล แต่การปลูกถั่วเหลืองของลุงจ๋ามก็ทำรายได้

ให้เป็นกอบเป็นกำหลักหมื่นบาท

ในเรื่องแรงงาน เมื่อป่าผู้เป็นภรรยาต้องใช้เวลาไปกับการเลี้ยงหลานและมีสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรงนัก ลุงจ๋ามก็ได้ลูกสาวคนโตมาทำคู่กันและจ้างแรงงานเพิ่มเมื่อต้องดำนาและเก็บเกี่ยว หากค่าใช้จ่ายต่างๆ ก็ยังคุ้มกับผลลัพธ์รายได้ที่กลับเข้ามา มีต้องเป็นหนี้เป็นสิน

ค่าใช้จ่ายที่ไม่มากเกินไปนัก อย่างหนึ่งน่าจะเกิดจากการที่ลุงจ๋ามไม่ได้ใช้สารเคมี ประเภทฆ่าหญ้าต่างๆ ลุงบอกว่า เลิกใช้มาประมาณ ๗-๘ ปีแล้ว เพราะสังเกตว่าสารเคมีทำให้สัตว์เล็กสัตว์น้อยประเภทได้เดือนที่อยู่ในนาตายลง

“ใช้ยาฆ่าหญ้าไปฆ่าหอยก็ดีปราบศัตรูพืชก็ดี มันให้โทษ ได้เดือนที่มาช่วยเราพรวนดิน ที่ทำให้ดินขรุขระมันไม่มี และนี่ถึงสภาพตั้งแต่สมัยพ่อแม่ใช้แรงควายยา (สารเคมี) ก็ไม่มี ปุ๋ย (เคมี) ก็ไม่ได้ใส่ ทำไม้ข้าวงาม ผมนึกถึงตรงนั้น อาจเป็นเพราะรักแผ่นดิน ไม่ไปทำร้ายแผ่นดินด้วยกรรม” ลุงจ๋ามเล่าถึงความคิด

ตลอดระยะเวลา ๘ ปี ภาพความหลังสมัยลุงจ๋ามยังเด็กและพ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่จึงได้วนเวียนย้อนกลับมา... ภาพนั้นในยามปลูกพริก พ่อและแม่จะนำมูลวัวควายหมักลงในถังใส่น้ำลงไปไม่ให้มูลแห้ง ตกเย็นจึงตักน้ำหมักลงรดต้นพริกจนทั่วก่อนรดด้วยน้ำธรรมดา ข้าวหรือก๋างมดี ชีวิตมีกินมีใช้ไม่อับจน

ในปีนี้นลุงจ๋ามจึงได้เริ่มทดลองทำนาแบบเกษตรอินทรีย์ ใส่ปุ๋ยหมัก ชีตพ่นน้ำหมักชีวภาพ แทนการใช้สารเคมีจำนวน ๑ ไร่ ส่วนนาอีก ๔ ไร่ยังคงทำแบบเดิมคือใส่ปุ๋ยเคมีผสมกับปุ๋ยชีวภาพเพราะยังกังวลในเรื่องปริมาณผลผลิตที่อาจไม่ได้ตามเป้าหมายที่เคยได้หากเปลี่ยนวิธีทำนาใหม่

อย่างไรก็ดี ลุงจ๋ามตั้งความหวังไว้ว่า การริเริ่มปรับเปลี่ยนการทำเกษตรของลุงในวันนี้ จะเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกหลานที่จะก้าวขึ้นมาสานต่ออาชีพที่ลุงรักต่อไป

บ้านหนองกลางดง

คงความเข้มแข็งด้วยเศรษฐกิจพอเพียง

๘๘

บ้านหนองกลางดง สร้างชุมชนจากที่เคย
ต่างคนต่างอยู่ และเต็มไปด้วยปัญหา
ยาเสพติด มาสู่การร่วมแรงร่วมมือกัน
สร้างสรรค์ชุมชน จนกลายเป็นหมู่บ้าน
ตัวอย่าง อาศัยหลักเหตุผลตามแนวทาง
เศรษฐกิจพอเพียง โดยการค้นหาตัวเอง
ด้วยเครื่องมือที่เรียกว่า “แผนแม่บท
ชุมชน” จนได้ข้อมูลที่แท้จริง ทำให้สมาชิก
ได้รับรู้สถานการณ์ที่พวกเขา กำลังเผชิญอยู่
อย่างรอบด้าน

๘๙

กรณีศึกษาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

บ้านหนองกลางดง

ต.ศิลาลอย กิ่งอำเภอสามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์

ชุมชน ‘หนองกลางดง’ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๗ ต.ศิลาลอย กิ่ง อ.สามร้อยยอด จ.ประจวบคีรีขันธ์ ย้อนกลับประมาณ ๘ ปีก่อน ชุมชนแห่งนี้มีสภาพต่างคนต่างอยู่ ไม่มีการรวมกลุ่มพูดคุย ไม่มีกิจกรรมร่วมกัน เต็มไปด้วยปัญหาหนี้สิน ปัญหาการทะเลาะเบาะแว้ง ปัญหาลักขโมย และปัญหายาเสพติดซึ่งโยงใยกับผู้มึนอิทธิพลและนักเลงในท้องถิ่น

หนองกลางดง มีแกนนำสำคัญ คือ นายโชคชัย ลิ้มประดิษฐ์ ปัจจุบันเป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๗ ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนเริ่มต้นพร้อมๆ กับการเข้ามาของผู้ใหญ่โชคชัย เมื่อเขาตัดสินใจลงสมัครเป็นผู้ใหญ่บ้าน และได้รับเลือกในที่สุด

ปัญหายาเสพติด เป็นปัญหาแรกที่ผู้ใหญ่โชคพร้อมแกนนำเข้าไปเผชิญหน้า เนื่องจากที่ผ่านมาไม่มีใครกล้า ทำให้ผู้เสพผู้ค้ายำใจ อีกทั้งในขณะนั้นยังไม่มีนโยบายจากรัฐบาลช่วยสนับสนุน การต่อสู้กับปัญหาเสพติดอย่างจริงจังเด็ดขาด ทั้งจับ ล่อซื้อ อย่างถึงลูกถึงคนตามสไตล์นักเลงเก่าของผู้ใหญ่โชคเพียงเวลาไม่นานปัญหาดังกล่าวก็หมดไป ผู้ค้าบางส่วนถูกจับ บางส่วนเลิก ที่ยังคงคิดจะค้าก็ต้องย้ายไปขายที่อื่น เมื่อไม่มีคนเสพ ก็ไม่มีของขาย แต่ผลพลอยได้ที่สำคัญกว่าคือความเชื่อมั่นและศรัทธาในตัวผู้นำ

ต่อมาผู้ใหญ่โชคเล่าว่าเขามีโอกาสไปศึกษาดูงานที่ ชุมชนไม้เรียง จ.นครศรีธรรมราช

© ผู้ใหญ่โชคชัย ลิ้มประดิษฐ์

ซึ่งเป็นต้นแบบของการทำ ‘แผนชุมชน’ และยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนา เมื่อได้ฟังน้ำประยงค์ วรรณรงค์ แกนนำคนสำคัญ เจ้าของรางวัลแมกไซไซคนล่าสุด พูดถึงกระบวนการแผนชุมชนก็กลับมาที่หนองกลางดงและชักชวนแกนนำชุมชนเดินหน้าทำแผนชุมชนทันที

เริ่มต้นด้วยแผนชุมชน

บ้านหนองกลางดงเริ่มทำแผนชุมชนประมาณปี ๒๕๔๓ ด้วยการชักชวนทำความเข้าใจกลุ่มแกนนำและตัวแทนแต่ละคุ้ม และเนื่องจากมีศรัทธาในการแก้ปัญหาหาเสพติดเป็นทุนเดิม แผนชุมชนของหนองกลางดงจึงเริ่มต้นได้ด้วยดี ผู้ใหญ่โชคและแกนนำร่วมกันคิดคำถามเพื่อ

เก็บข้อมูล โดยมีพี่เลี้ยงนอกชุมชนเข้ามาให้คำปรึกษาและช่วยร่างแบบสอบถามเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนตามที่ต้องการ

เมื่อได้แบบสอบถามแล้วก็เป็นการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ที่น่าสนใจคือหนองกลางดงใช้ทั้งคนข้างนอกคือบัณฑิตอาสาพร้อมกับคนในชุมชนประกบกันลงไปทำงาน โดยผู้ใหญ่โชคให้เหตุผลว่า คนในชุมชนจะช่วยอธิบายคำถามให้ชาวบ้านเข้าใจ ไม่เกร็ง และไม่กลัวโกหก แต่หากให้คนในชุมชนทำเพียงลำพังก็จะตอบคำถามกันเองการใช้คนทั้งสองส่วนเป็นหลักประกันได้ว่าข้อมูลที่ได้เป็นของจริง

เมื่อได้ข้อมูลก็นำมาวิเคราะห์ ทำ ‘แผนที่ข้อมูล’ หรือ ‘แผนที่ความคิด’ โดยการแปลงข้อมูลที่ได้มานำเสนอให้ง่ายขึ้น เพื่อให้สมาชิกในชุมชนเห็นภาพและเข้าใจ

หลังจากนั้นเป็นขั้นตอนการนำข้อมูลมาตีแผ่เผยแพร่ ด้วยการจัดเวทีชุมชนระดมชาวบ้านทุกหลังคาเรือนมาร่วมรับรู้ ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่จะทำให้

ชุมชนเห็นถึงศักยภาพของตัวเองเห็นปัญหาที่เป็นอยู่ ก่อนที่จะหาทางผลักดัน เพื่อแก้ไขต่อไป

หนองกลางดง เป็นชุมชนแรก ๆ ที่ทำแผนชุมชน และก็ประสบผลสำเร็จค่อนข้างดี โดยสามารถนำแผนชุมชนมาเป็นเครื่องมือในการทำงาน ทั้งร้อยละผู้คนสร้างฐานข้อมูลชุมชนที่เป็นจริง เพื่อการกำหนดอนาคตร่วมกันของคนทั้งชุมชน

“แผนชุมชนทำให้เราเห็นข้อมูลทางเศรษฐกิจของชุมชน ทำให้ชาวบ้านคิดได้ว่าการใช้ชีวิตและการทำมาหากินที่ผ่านมามีปัญหาอะไรแล้วเราจะทำอะไรกับมัน โดยเมื่อนำข้อมูลมาเชื่อมโยงเปรียบเทียบกับกันก็จะพบทางออก” ผู้ใหญ่โชคชัยกล่าว

การทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมทำให้พบปัญหาใหญ่ คือการใช้จ่ายที่เกินตัวของคนในชุมชน ซึ่งรายจ่ายรวมของทั้งชุมชนประมาณ ๑๕.๑ ล้านบาทต่อปี ในขณะที่รายรับรวมมี ๑๖.๖ ล้านบาท แต่ตัวเลขสำคัญอยู่ที่หนี้สินที่มีรวมกันถึง ๑๓.๘ ล้านบาท แผนเพื่อการลดปลดหนี้จึงถูกคิดค้นขึ้นมา โดยตั้งเป้า ๕ ปี เริ่มตั้งแต่ปี ๒๕๔๔ โดยมีกิจกรรมหลักคือ กิจกรรมลดรายจ่าย กิจกรรมเพิ่มรายได้ และการสร้างระบบเงินออมของชุมชนขึ้นมา

กิจกรรมเพื่อการพึ่งตนเอง

หนองกลางดงมีกิจกรรมอย่างหลากหลาย ทั้งที่มีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมอาชีพ เช่น กลุ่มชาวนา กลุ่มปลูกผัก กลุ่มเลี้ยงสัตว์ กลุ่มสับปะรด ฯลฯ และเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ เช่น กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ กลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม กลุ่มหลัก ๆ ซึ่งมีกิจกรรมสะท้อนให้เห็นแนวทางการพึ่งตนเองในด้านต่าง ๆ อย่างชัดเจน มีดังนี้

กลุ่มออมทรัพย์

บ้านหนองกลางดงก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เมื่อปี ๒๕๓๙ ทำหน้าที่เป็นเหมือนธนาคารของชุมชน ดำเนินการในรูปแบบคณะกรรมการ เป็นกิจกรรมหนึ่งใน

การรวมคน เกิดขึ้นมาก่อนการทำ
แผนชุมชน มีเป้าหมายเพื่อสร้างเงินออม
ปลดปล่อยหนี้สิน และสร้างหลัก
ประกันให้กับสมาชิกในชุมชน

ทั้งนี้ก่อนหน้าที่จะมีกองทุน
หมู่บ้าน ๑ ล้านบาท บ้านหนองกลางดงมี
เงินออมของตัวเอง ๑.๓ ล้านบาท และ
เมื่อได้รับเงินกองทุนหมู่บ้าน ก็นำเข้า

มาสมทบกับระบอบกลุ่มออมทรัพย์เพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน ทั้งในเรื่องการ
กำหนดอัตราดอกเบี้ย คณะกรรมการบริหาร ทำให้มีเงินหมุนเวียน โดยเฉพาะที่นำไป
ลดหนี้ในระบบซึ่งมีอยู่กว่า ๓ ล้านบาท (ข้อมูลจากแผนชุมชนเมื่อปี ๔๔) ซึ่ง
ต้องเสียดอกเบี้ยถึงร้อยละ ๕-๒๐ บาทต่อเดือน ในขณะที่เงินกู้จากกลุ่มออมทรัพย์
เสียดอกเบี้ยเพียงร้อยละ ๑ บาทต่อเดือนเท่านั้น

ปัจจุบันกลุ่มออมทรัพย์บ้านหนองกลางดงมีสมาชิกเกือบ ๔๐๐ คน จาก
ทุกหลังคาเรือน ผากเป็นเงินล้านจะเดือนละครึ่ง ตามจำนวนหุ้นที่ถือโดยกำหนดมูลค่า
หุ้นละ ๕๐ บาท

ผู้เป็นสมาชิกสามารถกู้ยืมได้ระยะสั้น ๓ เดือน ๕ เดือน และ ๖ เดือน
ในวงเงิน ๕,๐๐๐ บาท ๑๐,๐๐๐ บาท หรือ ๒๐,๐๐๐ บาท เงื่อนไขขึ้นอยู่กับระยะเวลา
ในการ ผาก และจำนวนเงินในบัญชี โดยต้อง ผากให้ครบ ๑ ปีจึงจะมีสิทธิ์กู้ได้ โดย
หากใครต้องการกู้เงินจำนวนมากกว่าที่มีอยู่ในบัญชีของตัวเองก็ต้องมีคน
ค้ำประกัน ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมากลุ่มออมทรัพย์มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ
ในขณะที่มีคนกู้เพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน ทว่าก็ยังไม่ปรากฏหนี้สูญ

กลุ่มออมทรัพย์บ้านหนองกลางดง ก่อตั้งขึ้นมาตามหลักเหตุผล โดย
มาจากความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อแก้ปัญหาหนี้สิน
ในขณะเดียวกันกลุ่มออมทรัพย์ยังเป็นเสมือนระบบภูมิคุ้มกันสำรองเงินไว้
ยามจำเป็นหรือฉุกเฉิน

“ปีนี้เราตั้งกลุ่มฅาปนกิจออมทรัพย์ขึ้นมาเป็นสวัสดิการเสริม เจ้าของบัญชี
รายใดที่เสียชีวิต กลุ่มออมทรัพย์จะสำรองเงินไปให้ก่อนเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการ

ทำศพ หลังจากนั้นจะหักเงินจากบัญชีสมาชิกคนละ ๒๐ บาท รวมกันแล้วก็ตก ๖,๐๐๐ กว่าบาท” พลสิทธิ์ แยมเจริญกิจ สมาชิกคนหนึ่งในชุมชนอธิบายถึงสวัสดิการใหม่สำหรับกลุ่มออมทรัพย์

ปีที่ผ่านมาดอกเบียจากกลุ่มออมทรัพย์ครึ่งหนึ่งจะถูกนำไปปันผลให้แก่สมาชิก ที่เหลือจะนำไปจัดสรรเป็นค่าวัสดุอุปกรณ์ เข้ากองทุนรวม เข้ากองทุนสวัสดิการ ซึ่งจะนำไปเป็นทุนให้นักเรียนที่ยากจน และคนชราที่ขาดคนดูแล ฯลฯ

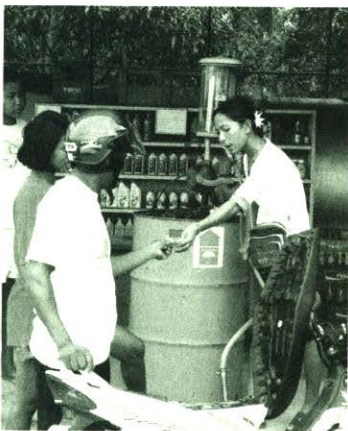
ร้านค้าชุมชนและปั้มน้ำมันชุมชน

การทำแผนชุมชนของชาวบ้านหนองกลางดงทำให้เห็นว่า ชุมชนใช้เงินไปกับการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภค รวมทั้งน้ำมันเชื้อเพลิงเป็นจำนวนมาก ปีหนึ่งหลายล้านบาท ร้านค้าชุมชนและปั้มน้ำมันชุมชนจึงเกิดขึ้นเพื่อป้องกันเงินไหลออกและสร้างกระบวนการเรียนรู้การจัดการภายในชุมชน เริ่มต้นโดยได้รับเงินสนับสนุนจากกองทุนเพื่อสังคม (SIF) และ อบต.ศิลาลอย ในการจัดเตรียมสถานที่ซื้อวัสดุอุปกรณ์ ส่วนเงินทุนหมุนเวียนหรือเงินสำหรับซื้อของไว้ขายได้มาจากการระดมหุ้น

ร้านค้าชุมชนและปั้มน้ำมันเปิดให้ชาวบ้านเข้ามาถือหุ้น มีคณะกรรมการบริหารจัดการโดยแยกเป็นฝ่ายต่าง ๆ ทั้งจัดซื้อ ตรวจสอบ ดำเนินงาน และทำบัญชีทุกเดือน ซึ่งแต่ละเดือนจะมีการตรวจสอบรายรับ รายจ่าย สินค้าคงเหลือ ไปสั่งของ

ฯลฯ เมื่อถึงสิ้นเดือนก็แจ้งที่ประชุม และที่ประชุมก็จะทำการตรวจสอบซ้ำอีกครั้ง เมื่อถึงสิ้นปีก็จะคิดผลกำไรออกมาเพื่อปันผลให้กับผู้ถือหุ้น

“เราคิดกำไรไม่มาก กำไร ๒ บาท ๓ บาทต่อขึ้น เพราะฉะนั้นเงินส่วนใหญ่ก็ไปอยู่กับของที่เตรียมไว้ขาย ที่ผ่านมาระบบปันผลกำไร ๑๐ บาทต่อหุ้น ส่วนปั้มน้ำมัน ๑๘ บาทต่อหุ้น หุ้นละ ๑๐๐ บาท คนหนึ่งถือหุ้นได้ไม่เกิน ๓ พันบาท หรือ ๓๐ หุ้น เราให้ถือหุ้น

กันคนละไม่มาก เพราะสิ่งที่สำคัญคือเราเน้นการเป็นเจ้าของร่วมกัน ให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้”

สำหรับร้านค้าชุมชนที่มีหลักการเลือกสินค้ามาขายคือสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็น โดยตั้งราคาต่ำกว่าราคาตลาดหรือเท่ากัน ขายทั้งปลีกและขายส่งให้กับร้านค้าในชุมชนของชาวบ้านที่จะมาซื้อไปขายอีกต่อหนึ่ง

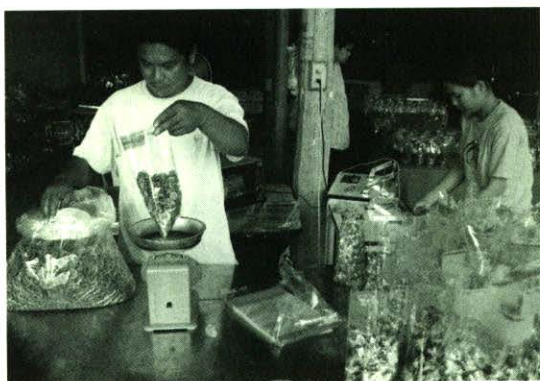
ส่วนกฎระเบียบในการดำเนินการได้ถูกกำหนดโดยคณะกรรมการ มีการปรึกษาหารือ แจ้งต่อสภาผู้นำ แล้วบอกชาวบ้านให้ชาวบ้านรับรองซึ่งพลสิทธิ์ยืนยันว่าส่วนใหญ่ไม่มีปัญหา เพราะสมาชิกได้พูดคุยกันทุกเดือน หรือหากมีปัญหาก็จะได้รับการแก้ไขทันทีไม่สะสมเรื้อรัง

โรงกวนสับประรด และแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร

เป็นกิจกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิตเนื่องจากอาชีพหลักของคนที่นี่คือทำไร่ สับประรดและขายผลผลิตให้โรงงาน โดยโรงงานจะรับซื้อเฉพาะลูกใหญ่ที่ได้ขนาด ส่วนสับประรดลูกเล็กจะถูกคัดทิ้งเป็นจำนวนมาก นำไปขายก็ไม่ได้ราคา พวกเขาจึงคิดตั้งโรงกวนสับประรดขึ้น โดยประกันราคาซื้อที่กิโลกรัมละ ๒-๕ บาท และให้กลุ่มสตรีเข้ามาทำการผลิต

กลุ่มสตรียังได้รับการพัฒนาทักษะต่างๆ เพิ่มเติมทั้งในเรื่องการบริหารจัดการ เรื่องการตลาด เรื่องมาตรฐานการผลิต การบรรจุหีบห่อ โดยไปศึกษาดูงาน จนสามารถแปรรูปผลิตภัณฑ์ได้หลายรูปแบบ

จนถึงวันนี้สับประรดกวนและผลิตภัณฑ์ของฝากของบ้านหนองกลางดงติดตลาดขายได้เดือนละหลายหมื่นบาท ทั้งขายให้กับคนมาศึกษาดูงาน และส่งขายตามร้านของฝากนอกชุมชน โดยโรงกวนสับประรดจะจ้างกลุ่ม

แม่บ้านประจำ ๔-๕ คนเพื่อดูแลการผลิต ค่าจ้างเดือนละ ๓,๐๐๐-๔,๐๐๐ บาทต่อเดือน นอกจากนี้ก็ยังกระจายงานออกไปให้อีกหลายครอบครัวรับจ้างหีบห่อช่วยเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชนมากยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่าทั้งร้านค้าชุมชน บิมน้ำมันชุมชน รวมทั้งโรงกวนสับปะรดและการแปรรูปผลผลิตเกิดขึ้นตามหลักเหตุผลโดยนำผลผลิตที่ถูกทิ้งขว้างมาแปรรูปขาย และยึดหลักความพอประมาณ โดยทางเทคโนโลยีโรงกวนสับปะรดมิได้ใช้เทคโนโลยีที่ซับซ้อนเกินตัวและเป็นวิธีการง่าย ๆ ที่ชาวบ้านเข้าใจและจัดการได้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังดำเนินการด้วยความรอบรู้ รอบคอบ และความระมัดระวัง โดยส่งกลุ่มแม่บ้านไปอบรมความรู้เพิ่มเติมให้สามารถดำเนินงานได้ และร่วมกันคิดร่วมกันทำทุกขั้นตอน

กองทุนรวมบ้านหนองกลางดง

เป็นเสมือนคลังของหมู่บ้าน เม็ดเงินของกองทุนได้มาจากผลกำไรของทุกกลุ่มกิจกรรม โดยกำหนดว่า ๒๐ เปอร์เซ็นต์ ก่อนปันผลจะถูกหักเข้ากองทุนรวมไม่ว่าจะเป็น กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มบิมน้ำมัน กลุ่มร้านค้า กลุ่มสตรีเงินรายได้จากประปาหมู่บ้าน

กองทุนรวมแห่งนี้จะมีเงินเข้ามาปีละกว่าแสนบาท เงินจำนวนนี้ส่วนหนึ่งจะสำรองไว้ใช้จ่ายฉุกเฉิน อีกส่วนหนึ่งจะนำมาจัดสวัสดิการ เช่น ทุนการศึกษาแก่เด็กที่ยากจน การสงเคราะห์คนชรา ฯลฯ ซึ่งสภาผู้นำจะเป็นผู้พิจารณาอนุมัติ ดังนั้นกองทุนรวมของบ้านหนองกลางดง จึงเป็นเสมือนระบบภูมิคุ้มกันที่ดีของชุมชนในการพร้อมรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

สภาผู้นำ กับ การตัดสินใจอย่างรอบคอบ

การตัดสินใจเรื่องของชุมชนที่หนองกลางดงจะมี 'สภาผู้นำ' เป็นกลไกที่สำคัญ ซึ่งนับวันก็จะมีบทบาทมากยิ่งขึ้น สภาผู้นำของหนองกลางดงมีสมาชิกทั้งหมด ๕๙ คน คัดเลือกมาจากกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ กลุ่มละ ๔ คน จากทั้งหมด ๑๑ กลุ่ม รวมกับ อบต. ผู้สูงอายุ พระ และผู้ใหญ่บ้านโดยมีวาระ ๒ ปี

เมื่อแต่ละกลุ่มมีปัญหาหรือความต้องการอะไรก็ตามหรือกันในกลุ่มก่อน หลังจากนั้นตัวแทนของกลุ่มซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้นำก็จะนำเรื่องเข้าที่ประชุมใหญ่ในวันประชุมประจำเดือนของหมู่บ้าน ซึ่งช่วงเช้าเป็นการประชุมสภาผู้นำ โดยสภาผู้นำจะร่วมกันคิดและร่างแนวทางที่เหมาะสมได้ เพื่อนำเสนอให้ที่ประชุมชาวบ้านในช่วงบ่ายลงประชามติตัดสินใจ

“ตั้งแต่มีสภาผู้นำทำให้คนในหมู่บ้านเข้าใจว่าเราต้องมาร่วมมือกันนะไม่ใช่ไปนอนคิดคนเดียวแล้วก็ตาม นี่คือการเปลี่ยนแปลงที่เห็นชัด ๆ ต่อไปข้างหน้าถ้าไม่มีผู้ใหญ่โชคก็ไม่เป็นไร เพราะคนที่มาแทนก็ต้องมาอยู่ในระบบนี้เหมือนกัน การตัดสินใจต้องอยู่ภายใต้การพิจารณาของสภาผู้นำ” ลุงบุญช่วย กล่องแก้ว สมาชิกสภาผู้นำกล่าว

ทำแผนชุมชนต่อเนื่อง คือการก้าวอย่างรอบคอบและระมัดระวัง

กลางปี ๒๕๔๕ ถึงปี ๒๕๔๖ บ้านหนองกลางดงมีการเก็บข้อมูลชุมชนใหม่อีกครั้ง และพบว่ามีรายได้เพิ่มขึ้น ๒๑ ล้านบาท ในขณะที่รายจ่ายก็เพิ่มขึ้นจาก ๑๕ ล้าน เป็น ๑๗ ล้าน ส่วนหนี้สินลดลงจากกว่า ๑๓ ล้านบาท เหลือประมาณ ๑๐ ล้าน

“ข้อมูลที่ได้เราก็นิยามมาคุยกัน ในการประชุมสภาผู้นำว่า รายได้เพิ่มขึ้นสินลดลง ก็น่าจะคงกิจกรรมเดิมเอาไว้ แล้วทำให้มันเข้มข้นขึ้น โดยให้ชาวบ้านได้ตระหนักรู้ไว้ว่าปัญหาของเราอยู่ที่รายจ่ายที่เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสาเหตุคือจำนวนคนเพิ่มขึ้น รายได้จึงเพิ่มขึ้น และเมื่อมีเงินเยอะ ความต้องการจับจ่าย โดยเฉพาะสิ่งฟุ่มเฟือยก็เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว” แกนนำคนหนึ่งให้ความคิดเห็น

สำหรับผู้ใหญ่โซคเขาย้ำว่าแผนชุมชนต้องทำอย่างต่อเนื่อง ไม่มีวันหยุด เพราะมีปัจจัยที่ทำให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงและต้องปรับตัวตลอดเวลา อีกทั้งแผนชุมชนเป็นเครื่องมือที่จะใช้กระตุ้นความคิดคนซึ่งต้องกระตุ้นกันต่อเนื่องตลอดไป

โดยขณะนี้หนองกลางดงกำลังเก็บข้อมูลของปี ๒๕๔๗ ซึ่งใกล้เสร็จสมบูรณ์แล้ว อย่างไรก็ตามความเปลี่ยนแปลงที่เห็นชัดเจนจากครั้งที่ผ่านมาก็คือชาวบ้านให้ความร่วมมือมากขึ้น และเข้าใจว่าเก็บข้อมูลไปทำอะไร โดยจะให้ข้อมูลเต็มที่

“ทุกกิจกรรมที่มีเหตุผลว่าทำเพื่ออะไร เพื่อแก้ปัญหาอะไร เพราะเราคุยกันทุกครั้งว่า ทำไปเพื่ออะไร ไม่ใช่ทำเพื่อให้เสร็จอย่างเดียว” ผู้ใหญ่โซคกล่าว พร้อมทั้งย้ำว่าต้องใช้ข้อมูลพื้นฐานมาตีแผ่ให้เห็นความเป็นจริงและใช้เหตุผลในการตัดสินใจตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

นอกจากนี้ยังมีระบบเครือข่ายเพื่อนฝูงจากนอกชุมชนเข้ามาช่วยกันตอกย้ำความมั่นใจ อีกทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ทั้งในและนอกชุมชน โดยใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือ ทำให้ชาวบ้านเชื่อมั่นว่า เขาทำได้ เขาแก้ไขปัญหาตัวเองได้ เมื่อเขาทำงานร่วมกัน ความรัก

ความสามัคคีก็จะเพิ่มมากขึ้น เป็นเสมือนการเรียนรู้ร่วมกันภายในชุมชน ซึ่งจะทำให้พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเท่าทัน

แนวคิดและกิจกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

สำหรับการนำแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชุมชนนั้น เริ่มเกิดขึ้นพร้อมๆ กับการหาแนวทางแก้ไขปัญหานี้สินของคนในชุมชน โดยหลังจากทำแผนชุมชนแล้วพบว่าชาวบ้านมีค่าใช้จ่ายสูงในเรื่องได้ก็พยายามหาทางลดค่าใช้จ่ายลง ทำให้มีเงินเหลือไปใช้หนี้สินมากขึ้น ขณะเดียวกันก็จะไม่ไปก่อหนี้ใหม่ๆ เพิ่ม

“อย่างในเรื่องของวิธีการผลิตที่ผ่านมา เมื่อเราทำเกินกำลังของเรา เกินความพอดี ก็ต้องพึ่งภายนอกทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเครื่องจักร ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง สารเคมีต่างๆ เราก็จะถูกปล้นเอากำไรไปหมดเวลานี้ก็เลยมีคนในหมู่บ้านเราจำนวนหนึ่งที่ลดพื้นที่เพาะปลูกลง ให้พอประมาณกับความสามารถของตน แล้วหันมาใช้แรงงานของตัวเองเพื่อลดการเอากำไรจากภายนอก เป็นการลดต้นทุนการผลิตไปด้วย” ผู้ใหญ่โชคชัยกล่าว ซึ่งแนวทางดังกล่าวยึดหลักความพอประมาณตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

และเขายังย้ำด้วยว่า กลุ่มกิจกรรมของชุมชนในหนองกลางดงได้ผ่านการทำความเข้าใจกันอยู่เสมอว่าต้องพอเพียงในการหาทำไรไม่ว่าจะเป็นโรงกวนสับประรด บั้มน้ำมัน ร้านค้าชุมชน ฯลฯ ทั้งหมดไม่ได้หวังให้เป็นธุรกิจเพื่อให้ได้กำไรมาก แต่หวังยกระดับเศรษฐกิจของคนทั้งชุมชนไปพร้อมๆ กัน

“งานหนักคือการต่อสู้กับบริโภคนิยม ซึ่งครองสื่อไปหมดแล้ว ทำให้คนเกินพอเพียง เพราะฉะนั้นเราทำงานในเชิงกว้างไม่ได้

ต้องทำงานในเชิงลึก ทำในระดับย่อยๆ ระดับครัวเรือน ระดับชุมชนขึ้นไปก่อน แล้วใช้สื่อของเราคือสื่อบุคคล หากคนที่มีใจเห็นด้วย แล้วลงมือทำทันที เป็นการระเบิดจากข้างใน เมื่อบ้านข้างเคียงเห็นก็ทำตาม”

ครอบครัวตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจุบันบ้านหนองกลางดงหันมาให้ความสำคัญกับการทำเกษตรธรรมชาติซึ่งเป็นกิจกรรมระดับครอบครัวเพิ่มมากขึ้น มีการนำข้อมูลรายรับรายจ่ายไปใช้เป็นเครื่องมือ โดยมีอาสาสมัคร ๑๐ ครอบครัวที่จะทำนำร่องก่อน และในจำนวนนี้ที่ทำและเห็นชัดเจนแล้วมีอยู่ ๓ ครอบครัว

“ที่ผ่านมากลุ่มแกนนำและครอบครัวที่จะทำเกษตรธรรมชาติได้ไปศึกษาดูงานกับผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม ไปที่ชุมชนปทุมโคก และก่อนที่จะขับเคลื่อนเรื่องนี้ก็กันอย่างจริงจังก็ได้ไปศึกษาดูงานที่บ้าน พ่อคำเดื่อง ภาษี จ.สุรินทร์ กันอีกครั้ง ซึ่งที่นั่นเขาทำเรื่องเกษตรประณีต” พลสิทธิ์ กล่าว

การทำเกษตรธรรมชาติต้องทำความเข้าใจกันตั้งแต่วิธีคิด การทบทวนการใช้ชีวิตที่ผ่านมาซึ่งหลงผิดไปกับเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว การอยากร่ำอยากรวยที่เกินพอดี ทำให้สุดท้ายไม่เพียงแต่ไม่พอกิน แต่ยังมีหนี้สินล้นพ้นตัวโดยครอบครัวเหล่านี้จะต้องทำบัญชีรายรับรายจ่ายอย่างละเอียดทุกวันเพื่อให้เห็นการใช้จ่ายที่แท้จริง

นอกจากการทำบัญชีแล้ว ครอบครัวนำร่องกลุ่มนี้ยังทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อลดรายจ่าย ไม่ว่าจะเป็นการทำปุ๋ยชีวภาพ น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า

“แกนนำคนหนึ่งของเราได้ทำเรื่องนี้เป็นตัวอย่างซึ่งปกติต้องซื้อผงซักฟอกห่อละ ๒๐ บาท ใช้ได้ ๓ วัน เดือนหนึ่งต้องใช้เงิน ๒๐๐-๓๐๐ บาท แต่เมื่อหันมาทำน้ำยาซักผ้าเอง ทำครั้งหนึ่งใช้ได้ ๖ เดือน ลงทุน ๓๐๐ บาท ประหยัดไป

พันกว่าบาท หรือปีละ ๒,๐๐๐ กว่าบาท เมื่อลงมือทำแล้วได้ผลดีเขาก็มาสรุปให้ที่ประชุมฟังถึงความคุ้มค่า ใครสนใจก็ทำตาม ซึ่งเราพยายามผลักดันให้เกิดตัวอย่างที่ชัดเจนแบบนี้เพราะเชื่อว่าจะช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในชุมชนได้มากกว่า”

การลดรายจ่ายระดับครอบครัว ด้วยการปลูกพืชผักสวนครัว ก็เป็นอีกกิจกรรมที่ได้รับการผลักดันในครอบครัวนาร่อง เนื่องจากปัจจุบันคนในชุมชนนิยมซื้อพืชผักจากตลาดมากกว่า ทั่วๆ ที่สามารถปลูกได้แม้มีที่ดินเพียงเล็กน้อย

“บางคนอาจจะมองว่า ซื้อมะนาว ตะไคร้ ใบมะกรูด เป็นเงินไม่มาก ครึ่งละ ๕ บาท ๑๐ บาท แต่เมื่อรวมเป็นเดือน เป็นปี มันก็เป็นพันบาท กลุ่มแกนนำที่นาร่องไปก่อนก็จะปลูกพืชผักสวนครัวไว้หลังบ้านบ้าง ช้างบ้านบ้าง เอาไว้กิน เอาไว้แจกเพื่อให้เห็นเป็นตัวอย่าง โดยมีบัญชีรับจ่ายของครอบครัวเป็นเครื่องมือช่วยให้ได้คิดและเป็นเครื่องมือเผยแพร่ ให้ได้เห็นรายจ่ายที่ลดลงไปอย่างชัดเจน”

นอกจากนั้นก็ยังมีการส่งเสริมเรื่องการทำปุ๋ยชีวภาพไว้ใช้เองโดยจากข้อมูลของชุมชนพบว่าที่หนองกลางดงมีการใช้ปุ๋ยเคมีและสารเคมีในการเกษตรปีละหลายแสนบาท จึงเป็นที่มาของแนวคิดในการทำปุ๋ยชีวภาพ โดยคัดเลือกผู้ที่สนใจและพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนวิธีการทำการเกษตรไปอบรมที่ปฐมมอโคก แล้วก็กลับมาทดลองทำ

“การทำปุ๋ยเราไม่ได้ถือว่าเป็นกิจกรรมกลุ่ม เลือกคนที่สนใจ มาเจอกัน มาแลกเปลี่ยนกัน ไปอบรมเพิ่ม แล้วยกกันไปทำ ได้ข้อมูลอะไรมาเอามาบอกกัน ไม่ได้ร่วมกันทำ ทำบ้านใครบ้านมัน แต่ใช้กลุ่มเป็นที่แลกเปลี่ยนพูดคุย คอยสนับสนุน

กัน เรียกว่าเป็นกลุ่มเรียนรู้มากกว่า” แกนนำที่ทำเรื่องปุ๋ยชีวภาพรายหนึ่งให้ข้อมูล

พร้อมทั้งเล่าว่า เวลานี้ได้เตรียมขยายแนวคิดการทำเกษตรธรรมชาติให้กว้างขวางออกไป ซึ่งหลักการสำคัญคือ การลดพื้นที่เพาะปลูก ปรับเปลี่ยนวิธีการเพื่อลดต้นทุน และปลูกพืชให้

หลากหลายครอบครัวทั้ง ๓ ระดับ **ระดับที่หนึ่งพืชระยะสั้น** เช่น ผัก และพืชสวนครัว **ระดับที่สองไม้ผล** โดยตั้งเป้าหมายว่าทุกฤดูกาลจะมีผลผลิตออกขายทำให้มีเงินก้อน **ระดับที่สามคือไม้บ้านาญ** ซึ่งเป็นไม้เศรษฐกิจที่ต้องใช้เวลาอาจจะ ๑๐ หรือ ๒๐ ปี เช่นต้นยางนา ต้นยมหอม หรือต้นไม้อะไรก็ได้แต่ที่เมื่อต้นโตใหญ่แล้วจะขายได้ราคาซึ่งเป็นเหมือนบ้านาญยามแก่เฒ่า

ทั้งนี้การขยายแนวคิดในเรื่องนี้ให้แพร่หลายในชุมชนยังคงใช้วิธีการทำเป็นตัวอย่างให้เห็นเช่นเดิม โดยมีครอบครัวตัวอย่างที่หันไปทำเกษตรธรรมชาติแล้วมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จากเดิมที่มีอาชีพรับจ้างเพียงอย่างเดียว เข้าออกไปทำงาน ๕ โมงเย็นกลับมากินเหล้า แต่ ณ วันนั้นหกโมงเช้าเขาก็ต้องตื่นขึ้นรดน้ำในสวน และตัดผักไปส่งลูกค้าประจำมีรายได้อย่างน้อย ๕๐ บาทก่อนออกไปทำงาน ตกเย็นกลับมารดน้ำผัก แล้วก็ตัดผักไปส่งอีก ทำให้ไม่มีเวลากินเหล้า สุขภาพดีขึ้น รายจ่ายลดลง รายได้ก็เพิ่มขึ้น ปัญหาครอบครัวก็ลดลงเพราะทุกคนต้องช่วยกันทำงาน

“การดึงลงมาสู่ระดับครัวเรือนก็เพื่อให้มันลึก และเป็นจริงมากกว่า และคนทำงานชุมชนเองโดยเฉพาะแกนนำก็จะมั่นใจได้ว่า อย่างน้อยเขาแก้ไขปัญหาดตนเองได้ และมีความมั่นคงในชีวิต ทำให้เขาก็จะมีความสุขและยินดีที่จะมาร่วมกันทำงานเพื่อสร้างสรรค์ชุมชน ซึ่งตรงจุดนี้ส่งผลถึงกันอย่างไม่ออก” แกนนำคนหนึ่งกล่าว

ปัจจุบัน กิจกรรมของบ้านหนองกลางดงเน้นปลูกต้นและส่งเสริมกิจกรรมระดับครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะกิจกรรมที่จะนำไปสู่การดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพราะเชื่อมั่นว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการแก้ปัญหาทั้งปวง และเป็นแนวทางที่จะนำสู่ความสงบสุขอย่างแท้จริง

บทสรุป

บ้านหนองกลางดง สร้างชุมชน จากที่เคยต่างคนต่างอยู่ และเต็มไปด้วย ปัญหายาเสพติด มาสู่การร่วมแรงร่วมมือ กันสร้างสรรค์ชุมชน จนกลายเป็น หมู่บ้านตัวอย่าง อาศัยหลักเหตุผลตาม แนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยการ ค้นหาตัวเองด้วยเครื่องมือที่เรียกว่า ‘แผนแม่บทชุมชน’ จนได้ข้อมูลที่แท้จริง ทำให้สมาชิกได้รับรู้สถานการณ์ที่พวกเขากำลังเผชิญอยู่อย่างรอบด้าน ไม่ว่าจะ เป็นปัญหาหนี้สิน รายจ่ายที่เกินตัว

จนเป็นที่มาของ กลุ่มออมทรัพย์ ร้านค้าชุมชน ปืมน้ำมันชุมชน และ โรงกวนสับปะรด ซึ่งกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ ไม่เพียงมีที่มาจากหลักเหตุผล แต่ยังคงยึดมั่นในหลักความพอประมาณ โดยไม่ทำกิจกรรมใดที่เกินความต้องการ และ ความสามารถของชุมชน เช่น โรงกวนสับปะรดแม้จะใช้เครื่องจักรเครื่องมือ แต่ก็ เป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสม และใช้แรงงานในชุมชนเป็นหลัก เป็นต้น

ขณะที่หลายกิจกรรมก็ถือเป็นการสร้างระบบภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับชาวบ้าน ไม่ว่าจะ เป็นกลุ่มออมทรัพย์ ร้านค้าชุมชน และปืมน้ำมันชุมชนที่ป้องกันเงิน รั่วไหลออกไปนอกชุมชน โดยกิจกรรมทั้งหมดดำเนินไปด้วยความรอบคอบ และ ระมัดระวังอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ตามแผนชุมชนที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วม ทำกันมา

นอกจากนี้ ก็ยังมีความพยายามผลักดันให้แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง แพร่หลายเข้าไปในสู่ครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น โดยการสร้างตัวอย่างให้เห็น ซึ่งสมาชิก หลายคนต่างก็เชื่อมั่นว่าสิ่งที่พวกเขาพยายามทำกันอยู่นี้เป็นแนวทางที่ถูกต้องและจะ นำไปสู่ชุมชนที่มีความสุขอย่างแท้จริงและยั่งยืน

กรณีตัวอย่างการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต สู่ระบบเศรษฐกิจพอเพียงในระดับครอบครัว

นายบุญช่วย กล่องแก้ว

จากที่เคยมีมรดกหนี้ที่รับสืบทอดมาจากรุ่นพ่อเป็นเงินหลายแสนบาท มีหนี้สินรุงรังจนไม่มีใครยอมให้เป็นหนี้แล้ว วันนี้พ่อเฒ่า อายุ ๗๐ ปี หันมาเปลี่ยนชีวิตของตัวเองโดยหันมาทำเกษตรผสมผสานยึดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามกระแสพระราชดำรัสของในหลวงทำให้รายได้ที่เคยขาดแคลนก็กลับมีขึ้นมาโดยไม่ได้คาดหวัง จนสามารถให้หนี้สินได้หมด และมีชีวิตอยู่อย่างสงบสุขได้อย่างแท้จริง

พ่อเฒ่าเล่าว่าในอดีตครอบครัวทำการเกษตรในระบบพืชเชิงเดี่ยวมาตลอด โดยเปลี่ยนพืชไปตามกระแสความนิยมของตลาด ไม่ว่าจะเป็นอ้อย สับปะรด มันสำปะหลัง ฯลฯ มีที่ดินประมาณ ๖๔ ไร่ก็ทำแบบนี้หมด ซึ่งลำพังแรงงานคนในครอบครัวไม่พอ ต้องจ้างแรงงานเพิ่ม และมีการซื้อเครื่องจักร เช่น รถสิบล้อสำหรับบรรทุกทุกผลผลิต เป็นต้น มาใช้งาน ในขณะที่เมื่อได้ผลผลิตกลับขายไม่ได้ราคา ทำให้ต้องเอาที่ดินไปจำนอง กลายเป็นมีภาระหนี้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทุกปี

ในฐานะพี่ชายคนโตก็ต้องมาแบกรับภาระหนี้สินและการดูแลครอบครัว แทนพ่อลุงบุญช่วยตั้งใจเดินหน้าทำไร่นาหาเงินมาใช้หนี้และเลี้ยงดูครอบครัวแต่ก็ไม่สำเร็จ แกรมเป็นหนี้สินท่วมตัวจนต้องตัดสินใจแบ่งที่ดินให้เช่าบางส่วน เพื่อนำค่าเช่ามาแบ่งเบาภาระหนี้สิน แต่ก็ยังไม่ยอมขายที่ดินซึ่งเป็นสมบัติของพ่อแม่

ชีวิตในช่วงนั้นลำบากและขัดสน ไม่ค่อยจะมีกินจนถึงกับออกไปหาผักหาปลาตามท้องนากลับมาเลี้ยงลูก แล้ว ยังต้องออกไปทำงานรับจ้างเพื่อหาเงินมาใช้จ่ายในครอบครัวอีก ขณะที่ผลผลิตพืชไร่ที่ทำก็ไม่ได้ผลเพียงพอ

จนอายุมากขึ้น ชีวิตเริ่มไปไม่ไหว ก็เลยได้เวลาทบทวนบทเรียนของชีวิตที่ผ่านมา ได้นำแนวทางตาม

กระแสพระราชดำรัสของในหลวงเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาคิดพิจารณา ก็เห็นหนทางสว่าง หันมาปรับวิถีชีวิตและเปลี่ยนระบบการทำเกษตรใหม่จากที่เคยเพาะปลูกพืชชนิดใดชนิดหนึ่งเพียงอย่างเดียว ก็หันมาปลูกหลายอย่างผสมผสานกันไป โดยแบ่งพื้นที่ออกมา ๘ ไร่ลงมือทำระบบเกษตรแบบไร้สารผสม ขณะเดียวกันก็ปรับเปลี่ยนวิธีคิดใหม่ในการดำเนินชีวิตด้วย

“การเดินทางแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงต้องคิดให้ได้ว่าเราจะพอเพียงตั้งแต่ตอนไหน ตั้งแต่อาหารการกินพอเพียง เงินมีพอเพียงไหม แล้วก็ต้องคิดพึ่งตัวเอง เพราะผลผลิตของเราก็ราคาถูก ถ้าเราต้องไปจ้างคนอื่นมาช่วยทำเราก็ไม่เหลือทำไม่เราไม่รับจ้างตัวเองบ้างล่ะ ก็บอกลูกให้เข้าใจตรงนี้แล้วมาช่วยกันทำงาน คิดออกมาว่าเป็นค่าจ้างเท่าไร นั่นคือเงินที่เราช่วยกันเก็บไว้ได้ไม่ต้องเอาไปใช้จ้างคนอื่น”

เมื่อทำเกษตรผสมผสาน ก็เลยมีอาหารการกินสมบูรณ์ มีข้าวกิน มีปลาในบ่อ มีเปิดไก่ที่ไข่ทั้งไข่และเนื้อ มีพืชผักผลไม้ทุกอย่าง ระบายในการกินอยู่จึงแทบจะไม่มี ขณะที่ระบายด้านการผลิตก็ลดลงเพราะใช้แรงงานในครอบครัว ปุ๋ยยากี่ทำเองได้ พันธุ์พืชก็เก็บเอง จะปลูกอะไรก็ไม่ต้องซื้อ ทำให้นอกจากหนี้สินจะไม่เพิ่มแล้ว ยังมีเงินเหลือไปใช้หนี้ด้วย

“รายได้มาจากทุกอย่าง ข้าวก็เหลือขาย พืชผลจากสวนมะม่วง มะพร้าว พืชผักสวนครัว ขายได้หมด แล้วผมยังทำฆ่าอ่อนส่งตลาดสี่แยกปธานบุรีด้วย ก็เลยมีรายได้สม่ำเสมอทุกวัน หลังจากปรับชีวิตมา ผมเหลือเยอะ จากเมื่อก่อนมีรายได้ ๓ พันกว่าบาทต่อปี เดียวนี้ได้เดือนละ ๖ พันกว่าบาท ทุกสิ่งทุกอย่างเราไม่ได้ซื้อ เปิดเลี้ยงไว้ขายที่ก็ ๕ พัน ๗ พัน วัวขายที่ ๒ หมื่นกว่า ทำให้ผมไม่เครียด สบายใจ”

ลุงบุญช่วยบอกว่า สิ่งที่ได้กลับคืนมาในชีวิตคือ ประการแรก ได้อยู่กับที่ไม่ต้องดิ้นรน ประการที่สองไม่เครียดเรื่องการทำงาน หรือแม้กระทั่งหนี้สิน ประการที่สามได้ครอบครัวที่มีความสงบสุข

“ทุกวันนี้ผมเลี้ยงหลานอายุไม่กี่เดือนได้โดยไม่มีโทษ แสดงว่าผมไม่มีความเครียด เมื่อก่อนถึงเวลาชำระหนี้ ต้องไปคุกเข้าขอฟ่อนมัน เดียวนี้เป็นหนี้เงินกองทุน พอถึงปีผมก็ชำระหมด รู้สึกว่าชีวิตมันเปลี่ยนไปจริง ๆ”

นายสมใจ ชัยสุวรรณ

สมใจ อายุ ๓๔ ปีหลังจากทำงานรับจ้างก่อสร้างมาเป็นเวลาหลายปีชีวิตโดยรวมของครอบครัวไม่มีอะไรดีขึ้น และแม้ว่าจะได้เข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มแกนนำในชุมชนมาโดยตลอด รวมทั้งการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายในครอบครัว ที่จะทำให้เห็นถึงรายจ่ายที่หมดไปกับการกินอยู่ในแต่ละวันว่าเขาก็กังไม่คิดที่จะเปลี่ยนแปลงอะไร

จนวันหนึ่งเห็นภรรยาหิ้วถุงพลาสติกรุงรังมีทั้งตะไคร้ ใบมะกรูด ผักบุ้งแดงกวาง ฯลฯ ก็เลยเกิดความคิดว่าสิ่งเหล่านี้ปลูกเองได้ ไม่เห็นต้องไปเสียเงินซื้อเขากิน

เมื่อได้คิดก็เลยหันกลับมานำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมด้านต่างๆ มาใช้เพื่อลดค่าใช้จ่าย เริ่มจากการลงมือทำน้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้าใช้เอง

“แฟนผมจะซื้อผงซักฟอกมาใช้ซักผ้า กล่องละ ๒๐ บาท ใช้ได้ ๒ วัน เดือนหนึ่งค่าผงซักฟอกตก ๓๐๐ บาท ก็เลยคิดว่าเราก็ไปอบรมมาทำไมไม่ทำ เลยตัดสินใจลองทำ ชื้อน้ำยามาถึงหนึ่งมาทำเอง ลงทุนไป ๒๐๐ บาท ได้น้ำยาซักผ้ามาถึงหนึ่งใช้ได้ ๖ เดือน ก็เลยเห็นตัวเลขว่า ใน ๖ เดือนนี้ถ้าผมซื้อผงซักฟอกมาซักผ้าก็จะเป็นเงิน ๑,๘๐๐ บาท แต่ผมชื้อน้ำยามาทำแค่ ๒๐๐ บาท มีเงินเหลือตั้ง ๑,๖๐๐ บาท เอาไปใช้หนี้ได้”

ต่อมาก็เริ่มลงมือปลูกผักกินเองเพื่อลดค่าใช้จ่ายลงอีก โดยใช้พื้นที่ที่มีอยู่ ๒ งาน โดยใช้เวลาเช้าเย็นรดน้ำ และวันที่ว่างถอนหญ้า แล้วเอามาทำปุ๋ยชีวภาพ

“ผมคิดถึงคำที่เขาบอกว่า ปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก หลังบ้านก็เลยมีทั้ง กวางตุ้ง ผักบุ้งจีน ถั่วงอกยาว แดงกวาง บวบ มะเขือ กระเจี๊ยบ พริก กระเพรา ไชโย พะปวยเล้ง ตะไคร้ มะกรูด แคน ฯลฯ ที่เป็นพืชสวนครัว แล้วก็ไม้ผล อย่าง มะพร้าว น้ำหอม มะม่วง ทุเรียน มังคุด น้อยหน่า กลัวย ฯลฯ อีกกลุ่มหนึ่งก็จะ เป็นพวกไม้ กระถินเทพา ฯลฯ ปลูกพืชทั้ง ๓ กลุ่มเลย”

สมใจบอกว่ายิ่งลงมือทำเขาก็ยิ่งมั่นใจ ตอนนี้ก็พยายามบอกคนอื่น ๆ พร้อมกับทำให้เห็นเป็นตัวอย่าง

“เพราะถ้าไม่มีตัวอย่างให้เห็น คนอื่นเขาก็จะไม่มั่นใจ ไม่เห็นประโยชน์ที่จะทำ ตอนนี้ผักที่ผมปลูกไว้ใครจะมาเก็บก็ได้ ไม้ว่ากัน แล้วยังเพาะต้นกล้าแจกด้วย ใครมาขอก็ให้ เพราะอยากให้คนอื่น ๆ ทำเหมือนเราบ้าง แล้วจะมีกินตลอด ไม่ต้องซื้อ ตรงนี้แค่ลดค่าใช้จ่ายก็มีเงินเหลือไปใช้หนี้แล้ว” สมใจเล่าทิ้งท้าย

หลักสูตร การศึกษาดูงานที่หนองกลางดง

การประสบความสำเร็จในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน ทำให้ชื่อเสียงของบ้านหนองกลางดงเป็นที่รู้จัก และกลายเป็นแหล่งศึกษาดูงานของทั้งภาครัฐและชุมชนจากทั่วประเทศ โดยมีคณะศึกษาดูงานมาเยือนหนองกลางดงแล้วไม่ต่ำกว่า ๕๗๐ คณะ

“ผมคิดว่าทำให้ชุมชนเข้มแข็ง ต้องเข้มแข็งทางความคิด ต้องเปลี่ยนวิธีคิดให้ได้ ต้องรู้เท่าทัน ต้องเลิกลยมจำนน” ผู้ใหญ่โชคชัยให้เห็นหัวใจสำคัญที่เขาพูดกับคนที่มาศึกษาดูงานที่หนองกลางดง พร้อมทั้งกล่าวเสริมว่า

“ผมหวังว่าแม้เราจะเป็นศูนย์เล็ก ๆ แต่สามารถเปลี่ยนวิธีคิดของคนได้ คนมีปาก มีการสื่อสาร เมื่อตัวเองคิดได้ โอกาสที่เขาจะไปถ่ายทอดต่อก็มี เพราะฉะนั้นเราเป็นเหมือนเมล็ดพันธุ์ทางความคิดที่ดี มีผู้คนแวะเวียนมา เราก็แจกเมล็ดพันธุ์เหล่านี้ไป ไปเพาะ ไปปลูก ไปขยายพันธุ์ต่อ ผมยังเชื่อมั่นว่า ความคิดที่เข้มแข็งทำให้ชุมชนเข้มแข็ง”

เนื้อหาที่ผู้ใหญ่โชคชัยถ่ายทอดให้กลุ่มที่มาเยี่ยมเยียนฟัง มักเริ่มต้นจากสาเหตุความอ่อนแอของชุมชนและภาคประชาชน จากนั้นก็จะนำเสนอประสบการณ์ของหนองกลางดงที่สามารถทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้นได้

ด้วยความที่มีคณะศึกษาดูงานเข้ามาขอเรียนรู้ประสบการณ์การทำแผนชุมชนจำนวนมาก โดยแต่ละคณะต่างมีเป้าหมายของตัวเองและมีเวลาในการมาดูงานไม่เท่ากัน แก่นำบ้านหนองกลางดงจึงได้คิดหลักสูตรสำหรับการศึกษาดูงานไว้ถึง ๓ รูปแบบ ได้แก่

รูปแบบที่หนึ่ง ใช้เวลาสั้นที่สุดคือ ครึ่งวัน หรือประมาณ ๒-๓ ชั่วโมง เริ่มต้นด้วยวิทยากรในชุมชนหรือผู้ใหญ่โชคชัยเองจะมาช่วยวิเคราะห์ถึงความอ่อนแอของสังคมไทย เรื่องความเชื่อมั่น เรื่องความสัมพันธ์ของคน เรื่องระบบเศรษฐกิจ ประสบการณ์การทำงานร่วมกับรัฐที่ผ่านมา เจือนไขที่ทำให้คนอ่อนแอ

เมื่อเกริ่นนำแล้วผู้เข้าร่วมจะได้ชมวิถีทัศน์ที่น่าเสนอภาพรวมและแนวทางการทำงานแผนชุมชนของหนองกลางดงอย่างคร่าว ๆ ประมาณ ๑๕ นาที

หลังจากนั้น ผู้ใหญ่โชคก็จะถ่ายทอดประสบการณ์การทำงานที่บ้านหนองกลางดง โดยชี้ให้เห็นปัจจัยที่จะทำให้ชุมชนเข้มแข็ง กระบวนการจัดทำแผนแม่บทชุมชน ผลที่เกิดจากการทำแผน กิจกรรมหลักเพื่อให้แผนชุมชนบรรลุผลเชื่อมโยงกับหลักพุทธศาสนา และพระราชดำรัสของในหลวง โดยยกตัวอย่างประกอบ

รูปแบบที่สอง ใช้เวลา ๒ วัน ๑ คืน เริ่มต้นตอนบ่าย ช่วงต้นจะเหมือนรูปแบบแรก ซึ่งก็จะเสร็จประมาณ ๕ โมงเย็น ปล่อยให้พักผ่อน ประมาณ ๑ ทุ่ม วิทยากรชุมชนจะมาสรุปความคิดโดยรูปแบบจะเป็นการนั่งคุยกันถึงสิ่งได้ฟังไปเมื่อช่วงบ่ายว่าหัวใจสำคัญมีอะไรบ้าง โดยให้ที่ประชุมช่วยสะท้อนขึ้นมา หากมีผู้เข้าร่วมจำนวนมากก็จะแบ่งเป็นกลุ่มย่อย แล้วทำการสรุป วิทยากรจะช่วยเชื่อมโยง และลงรายละเอียดในแต่ละเรื่อง จนถึงประมาณ ๓-๔ ทุ่มก็เลิก

ช่วงเช้าของอีกวัน ผู้ที่มาศึกษาดูงานจะได้ลงไปพูดคุยกับชาวบ้าน โดยกำหนดบ้านที่มีความพร้อมไว้ให้ จนถึงแปดโมงเช้าก็กลับมาทานข้าว โดยการลงไปพูดคุยกับชาวบ้านนั้นจะไม่มีกำหนดประเด็น ปล่อยให้คุยตามสบาย

หลังกินข้าวเช้า เป็นการแลกเปลี่ยนกันว่าไปพูดคุยกับชาวบ้านได้อะไรมาบ้าง หลังจากนั้นผู้ใหญ่โชคก็จะมาสรุปภาพรวมทั้งหมดของการศึกษาดูงานโดยใช้เวลาไม่เกินครึ่งชั่วโมง

รูปแบบที่สาม เป็นหลักสูตรเข้มข้น ใช้เวลา ๒ คืน ๓ วัน โดย ๒ วันแรก กิจกรรมจะเหมือนรูปแบบที่สอง ส่วนเวลาที่เหลือทั้งหมดจะใช้ไปกับการลงลึกเรื่องกระบวนการวิธีการทำแผนชุมชน การออกแบบสอบถาม วิธีการสรุปข้อมูล วิธีการสังเคราะห์วิเคราะห์ข้อมูล วิธีการกำหนดกิจกรรม ซึ่งรูปแบบนี้ถือเป็นหลักสูตรสำหรับการอบรมแกนนำเพื่อทำแผนแม่บทชุมชนบนพื้นฐานเศรษฐกิจพอเพียง โดยเฉพาะ

บ้านวังลุ่ม

กับการสืบทอดแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

๘๘

แม้จะประสบกับวิกฤติที่รุนแรงคือเหตุการณ์
ดินถล่มทับบ้านเรือนและพื้นที่ทำกินเสียหาย
ไปเป็นจำนวนมาก แต่ชาวบ้านวังลุ่มก็กลับ
พลิกฟื้นชุมชนขึ้นใหม่ได้อย่างรวดเร็ว ด้วย
ความร่วมมือร่วมใจกัน ด้วยทุนเดิมที่มีอยู่
รวมถึงทรัพยากรธรรมชาติที่ยังไม่ถูกทำลาย
ภูมิปัญญาของคนในชุมชน และที่สำคัญคือ
ความมั่นใจในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตาม
พระราชดำริ

๙๙

กรณีศึกษาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง บ้านวังลุ่ม

ต.ละอุ่นเหนือ อ.ละอุ่น จ.ระนอง

บ้านวังลุ่ม เป็นชุมชนเล็กๆ มีเพียง ๒๓ ครัวเรือน ประชากรประมาณ ๑๔๐ คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา รองลงมาคือไร่กาแฟ และปลูกไม้ผล ทำนา เลี้ยงหมู เปิด ไร่ ทำเกษตรกรรมหลากหลาย ปลูกพืชทุกอย่างผสมผสานกันไป ไม่ได้ปลูกพืชอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียว ปลูกข้าวไว้กินเองเป็นหลัก เหลือจึงขาย ซึ่งส่วนใหญ่ก็ขายกันเองในหมู่บ้าน ป้องกันความเสี่ยงทั้งเรื่องโรคระบาด ไม่พึ่งแต่เพียงตลาดภายนอกจนเสียสมดุล

ที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ห่างจากที่ว่าการ อ.ละอุ่น ๖ กิโลเมตร เป็นพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ นับเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญ จุดเด่นของชุมชนแห่งนี้คือการสืบทอดวิถีชีวิตแบบพอเพียงมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน ชาวบ้านทำอะไรก็จะอาศัยการร่วมแรงร่วมใจ แม้จะประสบภัยธรรมชาติอย่างรุนแรง แต่ชุมชนก็ยังคงยึดมั่นในทางพึ่งตนเองและพึ่งพากันเองอย่างเหนียวแน่น

ดินถล่ม..!! วิกฤติที่ทำให้แกร่ง

ปลายเดือนสิงหาคม ของปี ๒๕๓๙ ฝนตกติดต่อกันเกือบ ๑๐ วัน ทำให้เกิดดินถล่มทับบ้านเรือนและที่ทำกินเสียหายทั้งหมู่บ้าน สัตว์เลี้ยงส่วนใหญ่ถูกดินทับตายและบางส่วนถูกแรงน้ำพัดพาสูญหายไปเกือบหมด นับเป็นวิกฤติร้ายแรงที่สุดที่ชุมชนเคยประสบมา ซึ่งทำให้มีคนเสียชีวิตไป ๑ คน ชาวบ้านคนหนึ่งเล่าย้อนกลับไป พร้อมทั้งบอกว่า โชคดีที่เป็นเวลากลางวัน มิเช่นนั้นอาจมีคนตายมากกว่านี้

แม้จะได้รับความเสียหายแต่สมาชิกก็ร่วมแรงร่วมใจกันฟื้นฟูชุมชนกลับมาโดยเร็ว ชาวบ้านคนไหนที่ไม่ได้รับความเสียหาย ก็จะช่วยข้าวของเครื่องใช้ของ

๐ ผู้ใหญ่สุคนธ์ แซ่อู๋

ตัวเองมาแบ่งปันผู้ที่เดือดร้อน **ผู้ใหญ่สุคนธ์ แซ่อู๋** แก่นำชาวบ้านเล่าว่าเขาต้องไปขนข้าวเปลือกที่ถูกดินถล่มมาล้างน้ำ แล้วก็เอาไปใส่แจกจ่ายให้สมาชิกที่เดือดร้อนแบ่งกันกิน นอกจากนี้ก็ยังได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการโดยเฉพาะกรมพัฒนาที่ดิน

สมาชิกในชุมชนคนหนึ่งวิเคราะห์ว่าพวกเขาฟื้นตัวจากวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้นได้เร็ว เนื่องจากการร่วมแรงร่วมใจ ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และที่สำคัญคือพวกเขาทำการเกษตร

ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงโดยไม่ต้องไปกู้หนี้ยืมสินมาลงทุนแม้ทรัพย์สินจะถูกทำลายไปเกือบหมด ชาวบ้านก็กลับมาเริ่มต้นใหม่ได้โดยไม่ติดลบ หรือไม่ต้องพะวงกับเรื่องหนี้สิน

การฟื้นฟูชุมชนเริ่มต้นขึ้น ด้วยการยึดแนวทางการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าและยั่งยืน พร้อมกับการคิดกิจกรรมใหม่ๆ เพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน กิจกรรมต่างๆ ของชุมชนจึงแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ กิจกรรมเพื่อการฟื้นฟูและกิจกรรมใหม่เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลง

โดยกิจกรรมเพื่อการฟื้นฟูสภาพความเป็นอยู่ของชาวชุมชน ได้แก่

ระบบประปาภูเขา เป็นเสมือนเส้นเลือดใหญ่ของชุมชน เป็นแหล่งน้ำสำคัญทั้งน้ำกิน น้ำใช้ในครัวเรือนและทำนา เป็นระบบน้ำดั้งเดิมที่ชาวบ้านเคยร่วมกันสร้างไว้ และแบ่งปันกันใช้โดยไม่เกิดความขัดแย้งแต่อย่างใด แต่ระบบเดิมถูกทำลายเสียหายอย่างหนักจากเหตุการณ์ดินถล่ม หลังจากนั้นการวางระบบน้ำประปาภูเขาจึงเริ่มขึ้นใหม่

ในเบื้องต้นมีเจ้าหน้าที่ราชการมาช่วยโดยแนะนำให้สร้างเป็นเขื่อนคอนกรีต เพื่อความแข็งแรงทนทาน ทว่าผู้ใหญ่สุคนธ์พร้อมด้วยแกนนำชุมชนคนอื่น ๆ เห็นว่า ควรใช้วิธีเดิมที่พวกเขาเคยทำกันมานาน่าจะเหมาะกว่า เพราะหากทำเป็นคอนกรีต ก็ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่าย ในขณะที่เขื่อนดินราคาถูก ก่อสร้างได้รวดเร็วโดยอาศัยแรงงานในชุมชนที่มี อีกทั้งเขื่อนดินยังได้รับการพิสูจน์มาแล้วว่าคงทนถาวร ยกเว้นแต่เมื่อเกิดภัยพิบัติอย่างรุนแรง ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นก็ไม่แน่ว่าเขื่อนคอนกรีต จะคงทนได้

การตัดสินใจดังกล่าว เป็นไปตามหลักเหตุผล โดยอาศัยหลักวิชาการและความรอบคอบประกอบกันไป และเมื่อมีความคิดเห็นร่วมกัน เช่นนั้น บรรดาสมาชิกก็ร่วมแรงกัน ตักดินใส่ถุงปุ๋ยแล้ว วางทับซ้อน ไม่นานผายดิน

โดยฝีมือชาวบ้านที่ไม่ต้องลงทุนสูงก็สำเร็จลง แม้นานวันไปกระสอบที่บรรจุจะผูกพัน แต่ดินก็ยังเกาะกันแน่น ซึ่งผายดินแห่งนี้ยังคงทำหน้าที่ได้ดีอยู่จนถึงปัจจุบัน

การอนุรักษ์พันธุ์ปลา ผู้ใหญ่สุคนธ์ยืนยันว่า บ้านวังลุ่มดำเนินการอนุรักษ์ปลาต่อเนื่องมานานกว่า ๘๐ ปี โดยกำหนดให้ช่วงหน้าฝน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ปลาวางไข่ คือประมาณเดือนพฤษภาคมถึงสิงหาคม ห้ามจับปลาตลอดลำน้ำ และเมื่อพ้นช่วงวางไข่ให้จับได้เฉพาะพื้นที่ที่กำหนด โดยยังคงกันพื้นที่ที่เรียกว่า ‘วังปลา’ ซึ่งเป็นแหล่งที่มีปลาอาศัยอยู่ชุกชุมอีก ๑๐ แห่งให้เป็นเขตห้ามจับปลาอย่างถาวร เพื่อเป็นแหล่งอนุบาลปลา หากใครฝ่าฝืนก็จะถูกปรับเป็นเงิน ๒,๐๐๐-๕,๐๐๐ บาท

ผู้ใหญ่สุคนธ์ให้เหตุผลว่า หากไม่วางกฎห้ามจับปลาในวังปลาก็เกรงว่า จำนวนปลาจะลดลง หรือปลาบางชนิดสูญหายไปเหมือนกับพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งตอนแรกก็มีชาวบ้านบางส่วนที่ไม่เข้าใจและไม่เห็นด้วย แต่ต่อมาเมื่อพบว่าจำนวนปลาลดลง ลำน้ำยังคงมีให้จับอย่างชุกชุม ก็ให้ความร่วมมือด้วยดี

การประกาศเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลานี้มีการประกาศให้รับรู้ทั่วกันทั้งตำบล ซึ่งทางอำเภอก็ได้ช่วยประชาสัมพันธ์ให้เห็นความสำคัญพร้อมทั้งยกย่องกิจกรรมดังกล่าวเพื่อป้องกันไม่ไห้คนในพื้นที่อื่นเข้าไปทำลายระบบอนุรักษ์ ปลาของชุมชนบ้านวังลุ่ม

ส่วนกิจกรรมใหม่ที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงประกอบด้วย

กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๔๒ ภายหลังเกิดวิกฤติเริ่มต้นจากกลุ่มแกนนำ ซึ่งคิดว่าควรมีแหล่งเงินออมของคนในชุมชน เพื่ออย่างน้อยจะได้มีเงินไว้ใช้จ่ายเจ็บป่วย หรือจำเป็น

“ตอนแรกมีสมาชิกเพียง ๑๘ คน ออมกันคนละ ๑๐๐ บาททุกเดือน ผมก็พยายามพูดให้ชาวบ้านเห็นประโยชน์ของการออม โดยบอกว่าแม้หัวหน้าครอบครัวจะล้มหายตายจากไปแต่ลูกหลานของเขาก็ยังมีหลักประกัน” ผู้ใหญ่สุคนธ์เล่า พร้อมทั้งเสริมว่า

“เมื่อถึงปีใหม่ก็จะนำดอกเบี๊ยที่ได้ส่วนหนึ่งไปซื้อกระปุกออมสินแจกเด็ก ๆ ให้พวกเขาได้รู้จักการออม และเมื่อครบปีก็จะมาเปิดดูกัน นับเป็นระบบภูมิคุ้มกันตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงให้กับชุมชนที่ครอบคลุมทั้งผู้ใหญ่และเด็กได้เป็นอย่างดี”

กลุ่มออมทรัพย์บ้านวังลุ่ม กำหนดให้สมาชิกมาออมทุกวันที่ ๗ ของเดือนอย่างน้อยคนละ ๑๐๐ บาท ปัจจุบันมียอดเงินออม ๑.๒ แสนบาท โดยมีสมาชิกครอบคลุมทุกหลังคาเรือน การกู้ยืมจะมีคณะกรรมการพิจารณาตามความจำเป็นและจำนวนเงินในบัญชี โดยให้สมาชิกได้รับรู้ร่วมกัน

ผู้ใหญ่สุคนธ์เล่าว่าชาวบ้านในหมู่บ้านของเขาไม่ค่อยมีคนกู้ยืมเงิน เว้นแต่จำเป็นจริงๆ และแทบไม่เห็นการกู้เพื่อไปซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยอย่างโทรศัพท์มือถือ ทรอมอเตอร์ไซด์ ฯลฯ โดยดูได้จากเงินกองทุนหมู่บ้าน ๑ ล้านบาท ซึ่งมีคนกู้ไปไม่ถึงครึ่งแม้จะคิดดอกเบี้ยเพียงร้อยละ ๓ ต่อปี และเมื่อกู้ไปแล้วก็ใช้คืนครบถ้วน จนได้รับการจัดให้เป็นหมู่บ้านที่บริหารจัดการเงินกองทุนหมู่บ้านดีเด่นโดยมีเงินเพิ่ม

ให้อีก ๑ แสนบาท นับเป็นค่านิยมที่สอดคล้องกับหลักพอเพียงคือใช้จ่ายอย่างพอประมาณไม่เกินตัว

กองทุนสวัสดิการ การออมและการปล่อยกู้แม้จะทำกันในระดับหมู่บ้าน แต่สำหรับการจัดสวัสดิการจะร่วมกันทำทั้งตำบล โดยจะนำดอกผลจากการปล่อยกู้จากเงินกองทุนหมู่บ้าน ๑ ล้านบาทรวมกับเงินสนับสนุนจาก อบต. มาจัดสวัสดิการให้แก่เด็กนักเรียนที่มีฐานะยากจน และผู้สูงอายุที่ต้องการการช่วยเหลือ

กองทุนฌาปนกิจ เป็นกองทุนสวัสดิการที่สำคัญของชุมชน โดยจะเก็บเงินจากทุกครัวเรือนทั้งตำบล (๓๐๐ ครัวเรือน) ครัวเรือนละ ๑๐๐ บาท และเมื่อมีใครเสียชีวิตก็จะได้รับเงินก้อนนี้ไปเพื่อเป็นค่าจัดการศพทันที

กิจกรรม สะท้อนความพอเพียงในระดับชุมชน

บ้านวังลุ่มมีกิจกรรมกลุ่มอาชีพที่หลากหลายโดยทุกกลุ่มล้วนมีพื้นฐานเพื่อการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ ได้แก่

กลุ่มเลี้ยงวัว เมื่อได้เงินสนับสนุนจากหน่วยงานราชการจำนวน ๑ แสนบาททาง อบต. และกลุ่มแกนนำก็จัดตั้งกลุ่มเลี้ยงวัวขึ้น โดยนำเงินจำนวนดังกล่าวมาซื้อวัวแม่พันธุ์ แล้วให้สมาชิกนำไปเลี้ยงหมุนเวียนกัน ครอบครัวยุ่ละหนึ่งปี โดยการจับสลาก หากครอบครัวใดได้ไปเลี้ยงจะต้องเสียดอกเบี๋ยร้อยละ ๓ บาทต่อปี ตามราคาวัว ซึ่งสมาชิกที่เลี้ยงวัวจะได้ลูกวัวที่คลอดออกมา ส่วนแม่วัวก็หมุนเวียนให้สมาชิกคนอื่นนำไปเลี้ยงต่อไป โดยอบต. จะนำดอกเบี๋ยที่ได้ไปจัดสวัสดิการให้กับชุมชน

การปลูกผักปลอดสารพิษ

กิจกรรมปลูกผักปลอดสารพิษ สมาชิกแต่ละคนต่างปลูกในพื้นที่ของตนเอง ปลูกแซมในสวนยางส่วนใหญ่เป็นผักพื้นบ้าน จึงไม่จำเป็นต้องใช้สารเคมี โดยมากจะเก็บกินเอง เหลือจึงขาย โดยจะนำ

มาขายรวมกันในนามของกลุ่มที่ตลาดกลางของหมู่บ้าน เพื่อให้พ่อค้าเข้ามารับซื้อเพียงจุดเดียว เป็นการป้องกันปัญหาการกดราคาและการคิดราคาไม่เป็นธรรม แกนนาคคนหนึ่งบอกว่า แค้ไปเก็บผักเหลียงตามสวนช่วงบ่ายแล้วนำมาขาย

วันเดียวเขาก็จะมีรายได้อย่างน้อย ๘๐ บาท

ไม้กวาดดอกอ้อ ต้นอ้อเป็นพืชที่ขึ้นอยู่ทั่วไปในชุมชน สมาชิกหลายคนก็มีฝีมือในการทำไม้กวาด ทั้งทันทานสวยงาม ส่วนใหญ่ทำใช้เอง มีบางส่วนเหลือใช้ก็นำมาขายที่ตลาดกลางของหมู่บ้านเช่นกัน

ตลาดกลางหมู่บ้าน เป็นข้อตกลงร่วมกัน สมาชิกในชุมชนจะนำผลิตภัณฑ์มาขายรวมกันที่ตลาดกลางของหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็น ผักพื้นบ้าน ไม้กวาดดอกอ้อ ผลไม้ต่าง ๆ เช่น ทุเรียน ลองกอง มังคุด ฯลฯ ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับพ่อค้าแม่ค้าอีกทั้งยังเป็นการสร้างอำนาจต่อรองกับพ่อค้าที่จะเข้ามารับซื้อเพื่อให้ชาวบ้านขายสินค้าได้ราคาที่เป็นธรรม

กิจกรรมการปลูกป่าชุมชน เช่นเดียวกับอีกหลายชุมชนที่อยู่ติดกับผืนป่า มักจะเกิดปัญหาเมื่อกรมป่าไม้ประกาศเขตป่าทับพื้นที่ทำกินของชาวบ้าน ที่บ้านวังลุ่มก็เช่นเดียวกัน ที่ดินทำกินของชาวบ้านบางส่วนถูกประกาศเป็นพื้นที่ป่าทำให้เกิดความไม่เข้าใจกันทั้งสองฝ่ายซึ่งปัญหาดังกล่าวยังไม่ได้รับการแก้ไข อย่างไรก็ตามทำให้ชุมชนคิดที่จะกันพื้นที่สาธารณะของหมู่บ้านซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทุ่งเลี้ยงสัตว์ สำหรับปลูกป่าถาวรของชุมชน โดยอาศัยวันสำคัญไม่ว่าจะเป็น ๑๒ สิงหาคม หรือ ๕ ธันวาคม ชุมชนจัดกิจกรรมปลูกและดูแลพื้นที่ป่าร่วมกัน

“เราจะปลูกสะอาด และไม่ยืนต้นต่าง ๆ เพราะจากเหตุการณ์ดินถล่มทำให้เราคิดว่า หากเกิดเหตุการณ์ลักษณะนี้ขึ้นอีก เราจะเข้าไปตัดไม้ในป่ามาทำบ้านไม่ได้อีกแล้ว เจ้าหน้าที่ป่าไม้คงไม่ยอม และอนาคตป่าก็อาจจะหมด เราจึงปลูกป่าถาวรของเราขึ้น เพื่อเตรียมไม้ไว้ใช้ เตรียมป่าไว้เก็บกิน” สมาชิกในชุมชนคนหนึ่งกล่าว

ป่าชุมชนเริ่มเมื่อปี ๒๕๔๒ โดยมี คณะกรรมการ ๗ คน คอยดูแลการเข้าไปใช้ประโยชน์ ป่าชุมชนของบ้านวังลุ่มจึงเป็นเสมือนระบบภูมิคุ้มกันตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่ชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันสร้างขึ้นมา แม้ว่าจะเริ่มต้นด้วยเนื้อที่เพียงไม่กี่ไร่ แต่ก็เป็นการเริ่มต้นที่ดีซึ่งอนาคตอาจกลายเป็นป่าสำคัญของชุมชนที่ชาวบ้านเข้าไปใช้ประโยชน์ได้จริง

การท่องเที่ยวชุมชน ด้วยสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติของบ้านวังลุ่มที่อยู่ติดกับ ‘น้ำตกห้วยตาเล็ก’ ซึ่งเป็นน้ำตกที่มีความสวยงาม และบริเวณดังกล่าวยังมีกล้วยไม้ป่าที่ชาวบ้านเรียกว่า “หัวสีดา” ขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก กล้วยไม้พันธุ์นี้มีทั้งความสวยงาม และใช้เป็นยาสมุนไพรได้

อย่างไรก็ดีที่ผ่านมาน้ำตกห้วยตาเล็กเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้าไปเยือนโดยเฉพาะชาวต่างชาติ ซึ่งแม้จะยังไม่มาก แต่สมาชิกก็เชื่อว่าหากไม่หามาตรการควบคุมดูแลอนาคตอาจสร้างปัญหาใหญ่ให้กับชุมชนได้ เพราะน้ำตกดังกล่าวเป็นแหล่งน้ำสำหรับทำระบบประปาภูเขาที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์มาเป็นเวลาช้านาน

“ใครที่จะไปเที่ยวน้ำตกจะต้องผ่านหมู่บ้านของเรา และบริเวณน้ำตกเป็นฝ่ายที่เราทอดน้ำเพื่อทำประปาภูเขา หากนักท่องเที่ยวเล่นน้ำบริเวณดังกล่าว น้ำที่เราใช้อาบใช้กินก็จะสกปรก แต่หากเล่นน้ำบริเวณถัดลงมาก็จะไม่ส่งผลเสียแต่อย่างใด” แกนนำชุมชนคนหนึ่งให้ข้อมูล

พร้อมบอกเล่าถึงแผนงานที่ ต้องการเข้าไปจัดการการท่องเที่ยวว่า ชุมชนจะร่วมกับ อบต. เพื่อจัดทำโปรแกรมท่องเที่ยว ป้ายบอกทาง การจัดเตรียมทั้งเรื่องที่พักที่เหมาะสม

และไม่ทำลายธรรมชาติ อาหารการกิน การคิดค่าใช้จ่าย ฯลฯ ซึ่งล้วนแต่เป็นเรื่องใหม่สำหรับชุมชน โดยแกนนำคนเดียววันนี้นัยนัยว่า การจัดการท่องเที่ยวชุมชนนี้เป็นเพราะพวกเขาต้องการดูแลระบบนิเวศน์ที่จะมีผลกระทบกับชุมชนในระยะยาวมากกว่าเรื่องของรายได้ระยะสั้น

แผนแม่บทชุมชน และความร่วมมือกับ อบต.

ชุมชนบ้านวังลุ่มมีกิจกรรมหลากหลาย ซึ่งทุกกลุ่มล้วนก่อตั้งขึ้นตาม **หลักเหตุผล** ทั้งเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาที่สั่งสมต่อเนื่องมา อีกทั้งเป็นการสร้างความสามารถในการพึ่งตนเอง ที่สำคัญเป็นการปรับตัวต่อกระแสภายนอกที่กำลังรุกคืบเข้ามา บางกลุ่มมีขนาดเล็ก บางกลุ่มเพิ่งเริ่มต้น แต่ทั้งหมดก็สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของชาวบ้านในการที่จะพึ่งพาตนเองและพึ่งพิงกันเองเป็นสำคัญ

บ้านวังลุ่มได้จัดให้มีการทำแผนแม่บทชุมชน โดยเริ่มจากแกนนำอย่างผู้ใหญ่สุคนธ์ซึ่งเป็นคนตรวจบัญชีสหกรณ์ และทำบัญชีรายรับรายจ่ายในครอบครัวของตัวเองจนเข้าใจ หลังจากนั้นก็ขยายแนวคิดไปสู่ครัวเรือนอื่น ประกอบกับเมื่อมีหน่วยงานภายนอกมาส่งเสริมให้ทำ กระบวนการแผนชุมชนก็ขยายกลายเป็นแผนที่ร่วมกันทำทั้งตำบล

ในส่วนบ้านวังลุ่ม ผลจากการทำแผนทำให้พบว่า พวกเขาต้องเสียเงินไปกับการซื้อปุ๋ยเคมีมากที่สุดเมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายในส่วนอื่น เพื่อนำมาใส่ต้นกาแฟ และพืชผลอื่น ๆ ซึ่งปลูกแซมกันไว้ โดยเฉพาะกาแฟ ปีหนึ่งต้องใช้ใส่ถึง ๓ ครั้ง แม้จะซื้อหัวซื้อปุ๋ยเคมีมาผสมเองแล้วก็ตาม แต่ค่าใช้จ่ายก็ยังคงสูงอยู่

จากข้อมูลดังกล่าว ทำให้กลุ่มแกนนำริเริ่มทำ **โครงการปุ๋ยชีวภาพ** โดยนำเปลือกกาแฟมาใช้เป็นวัตถุดิบ

ซึ่งขณะนี้อยู่ในขั้นทดลองโดยแกนนำ และเมื่อได้ผลก็จะบอกกล่าวให้ใช้กันทั่วทั้งชุมชนต่อไป

นอกเหนือไปจากการทำแผนแม่บทชุมชนร่วมกัน บ้านวังลุ่มยังมีการเชื่อมโยงความร่วมมือกับ องค์กรและหน่วยงานในเรื่องอื่นๆ อีก เช่น การจัดระบบสวัสดิการชุมชน เป็นต้น โดยที่ผ่านมาหากชุมชนมีโครงการใดที่ต้องอาศัยงบประมาณจำนวนมาก หรือต้องการความร่วมมือที่กว้างขวางกว่าในชุมชน ทาง อบต. ก็จะมาสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นโครงการท่องเที่ยวชุมชน โครงการก่อสร้างระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน เป็นต้น ซึ่งการทำงานร่วมกันในตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นไปด้วยดี และมีการปรึกษาหารือกันอยู่ตลอดเวลา

บทสรุป

บ้านวังลุ่ม ชุมชนเล็กๆ แห่งหนึ่งในจังหวัดระนอง ที่ผู้คนไม่นิยมเป็นหนี้สิน ไม่นิยมซื้อของฟุ่มเฟือย วยรุ่นได้เห็นแบบอย่างที่ดีจากผู้ใหญ่ เมื่อถึงวันหยุดก็ไปรับจ้างกรีดยาง ไม่มีปัญหาเสพติด สมาชิกคนหนึ่งยืนยันว่าแม้แต่บุหรี ผู้ใหญ่ในชุมชนของเขาก็สู้กับน้อยคน

สมาชิกส่วนใหญ่ ยังคงดำรงชีวิตอย่างพอเพียง แม้จะประสบกับวิกฤติที่รุนแรงคือเหตุการณ์ดินถล่มทับบ้านเรือนและพื้นที่ทำกินเสียหายไปเป็นจำนวนมาก แต่ชาวบ้านวังลุ่มก็กลับพลิกฟื้นชุมชนขึ้นใหม่ได้อย่างรวดเร็วด้วยความร่วมมือร่วมใจกัน ด้วยทุนเดิมที่มีอยู่ รวมถึงทรัพยากร ธรรมชาติที่ยังไม่ถูกทำลาย ภูมิปัญญาของคนในชุมชน และที่สำคัญคือความมั่นใจในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามพระราชดำริว่าจะทำให้ชีวิตพวกเขาเกิดความสมดุลได้

นอกจากนั้นบ้านวังลุ่มยังได้คิดค้นกิจกรรมใหม่ๆ เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลง ทั้งกิจกรรมที่เดินหน้าไปแล้วอย่างกลุ่มออมทรัพย์ ป่าชุมชน และกิจกรรมที่กำลังผลักดันอย่างการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งทั้งหมดจะเป็นเสมือนการสร้างระบบภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน ให้สามารถอยู่ร่วมกับสังคมปัจจุบันได้อย่างรู้เท่าทัน

คอยรุตตักวา

วิถีชุมชนกับการสอดประสาน
หลักศาสนาและเศรษฐกิจพอเพียง

“

วิถีชีวิตตามหลักศาสนาอิสลามที่สอนให้คน
มีความเอื้ออาทรและแบ่งปันให้ต่อกันนั้น
มีความสอดคล้องต้องกันกับวิถีชีวิตตาม
แนวทางในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ว่า
เมื่อมีความพอเพียงในครอบครัวแล้วก็ให้แบ่ง
ปันไปสู่ครอบครัวข้างเคียง แต่ถ้าเหลือมาก
กว่านั้นก็ขาย เพราะฉะนั้นปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงก็คือปรัชญาชีวิตของชาวมุสลิมนั่นเอง

”

กรณีศึกษาชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี๊กว่า หมู่ ๕ แขวงโคกแฝด เขตหนองจอก กรุงเทพฯ

ทุกศาสนาในโลกนี้ล้วนมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เพื่อให้คนมีความสงบสุข แม้ว่ารายละเอียดคำสอนของแต่ละศาสนาจะมีความแตกต่างกัน อันนำไปสู่การปฏิบัติตนในรูปแบบและวิธีการที่ไม่เหมือนกันของศาสนิกชน

โดยศาสนาพุทธสอนให้คนเดินทางสายกลาง หมายถึง ชีวิตที่ไม่เคร่งครัดจนตึงเกินไปและไม่หย่อนเกินไป ศาสนาคริสต์สอนให้แผ่แผ่ความรักให้กับเพื่อนมนุษย์ ขณะที่ศาสนาอิสลามสอนให้ใช้ชีวิตอย่างมัธยัสถ์ ดำรงตนในฐานะเป็น 'ผู้ให้' และศรัทธาต่อพระเป็นเจ้า ทว่าโดยหลักใหญ่ๆ ของทุกศาสนาก็คือการดำเนินชีวิตอยู่ในความพอดี และไม่เบียดเบียนผู้อื่น

เมื่อพิจารณาถึงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งมีหัวใจหลักอยู่ ๓ ประการ อันประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการสร้างระบบคุ้มกันในตัวเอง ก็จะเห็นได้ว่ามีความสอดคล้องกับหลักการของทุกศาสนา ดังนั้น การดำเนินชีวิตที่มีพื้นฐานอยู่บนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินชีวิตโดยมีหลักศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงเป็นวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกัน

เหมือนเช่นชาวชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี๊กว่า ซึ่งมีหลักศาสนาอิสลามเป็นเครื่องนำทางชีวิต ทำให้สามารถรักษารูปแบบการดำเนินชีวิตที่สงบสุขและเรียบง่ายตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงไว้ได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมรอบข้างจากการรุกเข้ามาของสังคมเมือง

จากรากเหง้าเดียวกัน

ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวา ตั้งอยู่ที่หมู่ ๕ แขวงโคกแฝด เขตหนองจอก กรุงเทพฯ เป็นชุมชนที่มีสมาชิก ๑๓๓ ครัวเรือน ประชากรกว่าร้อยละ ๙๐ จากจำนวนทั้งสิ้น ๖๖๘ คนนับถือศาสนาอิสลาม มีมัสยิดคอยรุตตักวาเป็นศาสนสถานสำคัญและเป็นศูนย์กลางของชุมชน

สมชาย สมานตระกูล ประธานชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตักวา เล่าถึงความเป็นมาของชุมชนว่ามีประวัติศาสตร์ยาวนานกว่า ๑๓๐ ปี จากครอบครัวของนายอิบรอฮีม นางขานี บิดิลและ ที่อพยพจากจังหวัดปัตตานีมาตั้งถิ่นฐานอยู่ริมคลองลำไทร ซึ่งต่อมาได้ขยายลูกหลานวงศ์วานและมีการแผ้วถางที่ดินทำกินอย่างกว้างขวางออกไป ประกอบกับมีคนย้ายเข้ามาสมทบเพิ่มเติมจนกลายเป็นชุมชนใหญ่ขึ้น เรียกว่า ‘หมู่บ้านลำไทร’

ในอดีตชาวบ้านที่นี่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก โดยส่วนใหญ่ทำนาปลูกข้าวและเลี้ยงสัตว์ บางส่วนทำไร่ ทำสวนและค้าขาย โดยนอกจากความเป็นเครือญาติซึ่งมีสองตระกูลใหญ่ คือ บิดิลและ กับ สมานตระกูล เป็นวงศ์ญาติหลักแล้วก็ยังมีหลักศาสนาอิสลามที่เป็นเครื่องกำกับวิถีชีวิตให้มีความรักความผูกพันและความสมานฉันท์ ทำให้ความเป็นอยู่ของคนในชุมชนดำเนินไปอย่างสงบสุขตลอดมา

จนถึงยุคปัจจุบัน สภาพการณ์ต่าง ๆ ของพื้นที่รอบข้างเปลี่ยนแปลงไป มีการขยายตัวของเขตธุรกิจการพาณิชย์และโรงงานอุตสาหกรรมจากกลางเมืองออกไปยังพื้นที่การเกษตรย่านชานเมืองมากขึ้น รวมทั้งในเขตหนองจอกซึ่งเป็นเขตเชื่อมต่อระหว่างกรุงเทพฯกับจังหวัดฉะเชิงเทราอีกด้วย

การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวหมู่บ้านลำไทรอยู่บ้าง เนื่องจากสมาชิกรุ่นใหม่ of ชุมชนนิยมออกไปประกอบอาชีพอยู่

๐ สมชาย สมานตระกูล

ภายนอก ไม่ว่าจะ เป็น รัฐบาล การค้าขาย เป็นพนักงานบริษัทเอกชน ฯลฯ ในขณะที่ก็ยังมีคนรุ่นพ่อแม่ที่ทำการเกษตรเลี้ยงชีพอยู่ในชุมชน ซึ่งประธานชุมชนบอกว่า การประกอบอาชีพทั้งสองอย่างนี้ต้องเกื้อกูลกัน

ทั้งนี้เป็นเพราะชาวชุมชนรู้ว่า การทำเกษตรกรรมเป็นอาชีพที่มีความ

ความเลี้ยสูง เนื่องจากมีปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้หลายประการ ทั้งความไม่แน่นอนของผลผลิต ตลาด และสภาพธรรมชาติ ดังนั้นจึงสนับสนุนให้ลูกหลานออกไปทำงานนอกบ้าน ขณะเดียวกันตนเองยังคงทำการเกษตรอยู่บ้างเพื่อไว้กินใช้ในครอบครัวเป็นหลัก ซึ่งก็จะช่วยแบ่งเบาภาระค่าใช้จ่ายในครัวเรือนลงไปได้มาก

ดังนั้น พื้นที่ของชุมชนส่วนใหญ่ นอกเหนือไปจากที่ตั้งบ้านเรือนซึ่งมีการขยายตัวมากขึ้นแล้ว ที่เหลือก็ยังคงเป็นพื้นที่ทำไร่ นา ปลูกพืชผัก หรือไม้ก็เป็นบ่อเลี้ยงปลา ทำให้สภาพแวดล้อมส่วนใหญ่ยังคงความร่มรื่นและเงียบสงบเหมือนกับในอดีตที่ผ่านมา

เช่นเดียวกับความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน ซึ่งประธานชุมชนบอกว่าไม่เคยมีเหตุการณ์ความรุนแรงเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการทะเลาะวิวาท การลักขโมย หรือแม้แต่ยาเสพติด เพราะคนในชุมชนต่างเป็นหูเป็นตาดูแลกันและกันตลอดมา

“บ้านนี้สามารถไปดูบ้านอื่นได้ ผากฝั่งได้ ใครเข้ามาในหมู่บ้านก็รู้ เพราะฉะนั้นในบ้านแต่ละบ้าน เขาจะคุ้มกันกัน และเดินเข้าบ้านได้ทุกบ้าน ไม่มีรั้ว แม้กระทั่งโรงเรียนก็ไม่มีรั้ว ราชการก็ถามว่าไม่เอารั้วหรือเราบอกที่นี้ยังไม่รับ เพราะ

เราอยู่ด้วยหัวใจ ชาวบ้านก็ถือว่าโรงเรียนเป็นของเขา แต่ถ้ามีกำแพงเมื่อไหร่ โรงเรียนไม่ใช่ของเขาแล้ว เป็นของรัฐ เขาก็ไม่ระวัง ไม่ช่วย เพราะมีรั้วมาบอกว่าเป็นคือเขตดินคนอื่นห้ามเข้า” ประธานชุมชนเล่าอย่างภาคภูมิใจ

ใช้ ‘กลุ่มบ้าน’ เป็นเครื่องมือคุ้มกันภัย

หมู่บ้านลำไทร เปลี่ยนสถานภาพเป็นชุมชนในสังกัดของกรุงเทพมหานครเมื่อปี พ.ศ.๒๕๓๗ โดยใช้ชื่ออย่างเป็นทางการว่า ‘ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัว’ และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการชุมชนขึ้น ๗ คน ทำหน้าที่ดูแลความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

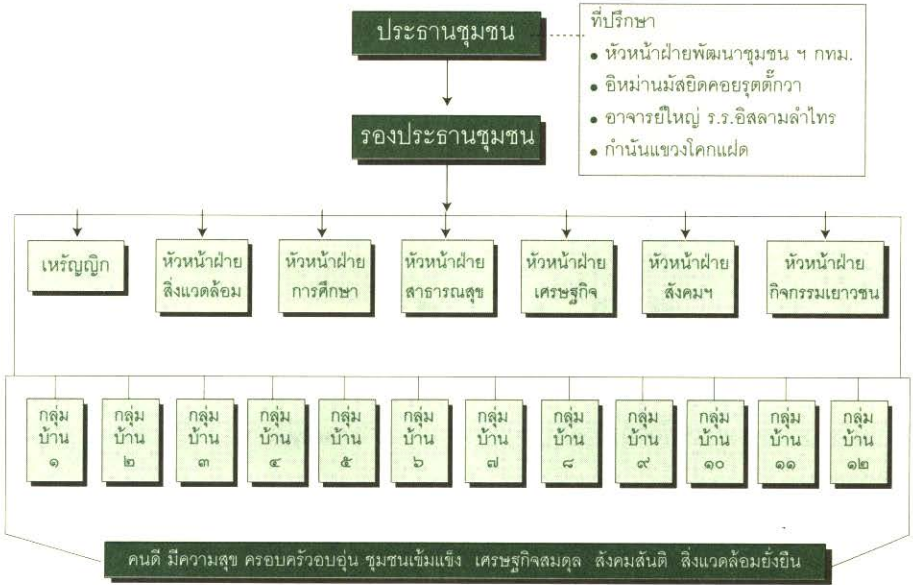
โดยนอกจากตำแหน่งประธานชุมชน รองประธานชุมชนแล้ว คณะกรรมการจะแบ่งหน้าที่กันดูแลในด้านต่างๆ รวม ๖ ฝ่ายด้วยกัน ได้แก่ ฝ่ายการศึกษา ฝ่ายเศรษฐกิจ ฝ่ายสิ่งแวดล้อม ฝ่ายสังคม ฝ่ายกิจกรรมเยาวชน และฝ่ายสาธารณสุข โดยมีคณะที่ปรึกษาเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่น ได้แก่ หัวหน้าฝ่ายพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร อีหม่ามมัสยิดคอยรุตต์กัว อาจารย์ใหญ่โรงเรียนอิสลามลำไทร และกำนันแขวงโคกแฝด

นอกจากนี้ ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตต์กัวยังใช้ระบบ ‘กลุ่มบ้าน’ เป็น

กลไกสำคัญในการดูแลความเป็นอยู่ของคนในชุมชน โดยมีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๑๒ กลุ่มบ้านซึ่งอยู่ในพื้นที่ใกล้ๆ กัน แต่ละกลุ่มบ้านจะช่วยกันดูแลสมาชิกในกลุ่ม และมีหัวหน้ากลุ่มเป็นตัวแทนเข้าไปร่วมบริหารจัดการชุมชนกับคณะกรรมการชุมชน

โครงสร้างการบริหารงานชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตี๊กว้า

ทั้งนี้การได้มาซึ่งคณะกรรมการชุมชนในทุกตำแหน่ง ตลอดจนหัวหน้ากลุ่มบ้านทั้ง ๑๒ กลุ่ม ไม่ได้ใช้วิธีการเลือกตั้ง แต่จะใช้การอาสาจากคนที่คิดว่ามีความสามารถ และพร้อมที่จะทำงานเพื่อชุมชน เนื่องจากทุกตำแหน่งไม่มีค่าตอบแทนใดๆ แต่มีวาระในการทำงาน ๒ ปี เมื่อครบวาระก็เรียกประชุมกันเพื่อขอคนอาสาเข้ามาทำงานใหม่

“เราไม่ใช้วิธีการเลือกตั้งเพราะก่อให้เกิดการแตกแยกในชุมชน และเชื่อว่าเป็นวิธีการที่คนหนึ่งคนใดมีโอกาสทำให้ตัวเองชนะได้ง่ายๆ แต่ของเราเป็นการหารือกันว่ามีใครจะอาสามาทำงานตรงนี้ ซึ่งต้องมีความอดทน กล้าต่อสู้ มีจิตวิญญาณที่จะทำงาน และตรงนี้ไม่มีเงินเดือน ต้องเสียสละทั้งสิ้น ใครจะทำบ้าง พอมีคนอาสาครบเราก็เสนอไปที่เขต เป็นอันจบกระบวนการ ไม่ต้องเลือกตั้งเลย”

สมชายเล่าพร้อมชี้แจงว่า ด้วยวิธีการนี้ทำให้ในชุมชนเกิดคนเก่งหลายคน ไม่ใช่เก่งคนเดียว ซึ่งอาจกลายเป็นผู้มีอิทธิพลไปได้

“แต่อย่างนี้เรียกว่ามีอิทธิพลทางใจ เราดูแลด้วยหัวใจร่วมกัน เอาหัวใจมารวมกัน แล้วเราก็อยู่กันอย่างนี้ เราต้องการสร้างภาวะผู้นำให้กับคนในชุมชนด้วย ซึ่งตรงนี้เป็นโอกาสที่จะตัดคำว่า ‘อิทธิพล’ ออกไป ด้วยการดึงคนที่มีความสามารถหรืออยากทำในสิ่งที่ต้องการทำเข้ามาช่วยกันทำงาน เขาจะมีความอึดเอิบและมีความรู้สึกอยากจะให้”

อยู่อย่างพอเพียงในสังคมเมือง

ที่ผ่านมาชุมชนแผ่นดินทองคอยรดดีกว่าแห่งนี้ได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย เช่น รางวัลรองชนะเลิศมีชัยดักกับการพัฒนาในงานเมล็ดกลาง ปี ๒๕๓๗ รางวัลชนะเลิศชุมชนสะอาดของสมาคมสร้างสรรค์ไทยร่วมกับกรุงเทพมหานคร ปี ๒๕๔๐ รางวัลชนะเลิศชุมชนดีเด่นในการร่วมใจสู้ภัยเศรษฐกิจ ปี ๒๕๔๒ รางวัลชุมชนสาธารณสุขมูลฐานดีเด่นระดับกรุงเทพมหานคร ปี ๒๕๔๖ เป็นต้น จนกลายเป็นแหล่งเรียนรู้นอกตำราของนักศึกษามหาวิทยาลัยสถาบันราชภัฏพระนคร และเป็นพื้นที่ศึกษาดูงานของหน่วยงานและองค์กรชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศโดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

“หลายคนถามว่าตรงนี้รักษาไว้ได้อย่างไร ทั้งๆ ที่รอบๆ ส่วนใหญ่เปลี่ยนเป็นเมืองแล้ว คำตอบคือ ประการแรกพวกเราต้องการสานเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษในการรักษาวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่มีศาสนาอิสลามเป็นทางนำชีวิต ประการ

ต่อมา คือ คนชุมชนเราส่วนใหญ่ได้ ับการศึกษาสูงพอสมควร และใช้ ะความรู้นั้นมาพัฒนาชุมชน ประการ ี่สาม เรามีหลักศาสนาอิสลามเป็นพื้นฐานในจิตใจ ซึ่งถือเป็น ‘ภูมิคุ้มกัน’ ี่สำคัญในการดำเนินชีวิตอย่าง ะเหมาะสมและพอดี ประการสุดท้าย

เรามีทรัพยากรในชุมชนมากพอที่จะทำให้เราพึ่งพาตนเองได้” ประธานชุมชนที่แจ้พร้อมกันนั้นได้ขยายความถึงทรัพยากรในชุมชนซึ่งถือว่าเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญและทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่แบบพึ่งพาตนเองได้ว่าประกอบด้วยทุนในหลายด้านด้วยกัน ได้แก่

๑. สร้างความรู้เพื่อให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ชาวชุมชนให้ความสำคัญกับเรื่องการศึกษา โดยเป็นแนวความคิดที่ตกทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ทั้งนี้จะเห็นได้จากประวัติการก่อตั้งโรงเรียนอิสลามลำไทรขึ้นในชุมชนซึ่งเปิดทำการมาตั้งแต่เมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๗๙ โดยใช้ชื่อในสมัยนั้นว่าโรงเรียนประชาบาลตำบลโคกแฝด ๔ (อิสลามลำไทร) โรงเรียนดังกล่าวเกิดขึ้นจากการเห็นคุณค่าของการศึกษาต่อการพัฒนาคนจึงได้มีการร่วมแรงร่วมใจกันสร้างโรงเรียนขึ้นโดยไม่คิดที่จะรอลงทางราชการ ดังนั้นคนในชุมชนตั้งแต่ยุคหนึ่งจึงมีโอกาสดูเรียนหนังสืออย่างน้อยจนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ และในรุ่นต่อ ๆ มาก็ยังมียุคมากขึ้นเพราะมีการเปิดสถานศึกษาในพื้นที่ใกล้เคียงในระดับต่างๆ จนถึงระดับปริญญาตรี

ทั้งนี้สามารถแบ่งสถานศึกษาในพื้นที่ออกได้เป็นระดับต่างๆ ดังนี้

๑.๑) ระดับเด็กก่อนวัยเรียน มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนแผ่นดินทองคอยรูตติกวตั้งอยู่ในบริเวณใกล้กับมัสยิดและโรงเรียนอิสลามลำไทรเปิดรับเด็กเล็กอายุตั้งแต่ ๒ ปีขึ้นไปที่พ่อแม่มีความจำเป็นต้องออกไปทำงานนอกบ้านและไม่มีผู้เลี้ยงดูเด็ก โดยการฝากเด็กแต่ละคนต้องเสียค่าใช้จ่ายเป็นรายเดือน เดือนแรก ๔๐๐ บาท และเดือนต่อๆ ไปเดือนละ ๒๐๐ บาท ซึ่งเงินจำนวนนี้จะถูกนำมาใช้สมทบกับเงินอุดหนุนรายหัววันละ ๑๕ บาทที่ได้รับจากกรุงเทพมหานครเพื่อให้เป็นค่าอาหารของเด็กและค่าใช้จ่ายต่างๆ โดยจะมีเงินบริจาคจากคนในชุมชนมาช่วยสนับสนุนซื้ออุปกรณ์ วัสดุครุภัณฑ์อีกจำนวนหนึ่ง

๐ ชลิดา สมานตระกูล

ชลิดา สมานตระกูล ครูประจำศูนย์เด็กเล็กเล่าว่า ปัจจุบันมีเด็กในความดูแลทั้งสิ้น ๒๓ คน โดยมีครู ๑ คน และผู้ช่วย ๑ คน ทำงานภายใต้การดูแลของคณะกรรมการศูนย์ฯ โดยการดูแลเด็กของศูนย์เด็กเล็กนี้คือ การเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กที่จะไป

ต่อระดับอนุบาลที่ ร.ร.อิสลามลำไทร ซึ่งเด็กที่ผ่านจากตรงนี้จะพร้อมที่จะเรียนรู้ทุกอย่างแล้ว

“ตรงนี้เราไม่ได้เน้นว่าเด็กต้องเขียน ก.ไก่ ได้หรืออะไร แต่จะเป็นการปูพื้นฐานให้เขาได้วาด ได้เขียน ได้ใช้มือเพื่อพัฒนากล้ามเนื้อมือและแขนให้แข็งแรง พอเข้าไปเรียนในระดับที่เขาต้องเขียนต้องวาดจริง ๆ เขาก็ทำได้” ครูประจำศูนย์เด็กเล็กเล่า

พร้อมแสดงความเห็นว่า การมีศูนย์เด็กเล็กในชุมชนมีประโยชน์มาก โดยนอกจากช่วยแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง ซึ่งจะได้ไปทำงานอย่างสบายใจ ไม่ต้องกังวลว่าลูกจะอยู่อย่างไรแล้ว ในส่วนของเด็กที่มาอยู่ตรงนี้ก็จะได้ฝึกการอยู่ร่วมกับคนอื่น ได้พัฒนาเรื่องของความคิด ความรู้ และได้รับอาหารที่มีประโยชน์ กล่าวได้ว่าเด็กจะได้มีพัฒนาการครบทุกด้าน

๑.๒) ระดับชั้นอนุบาล-ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖ ภายในชุมชนแผ่นดินทอง คอยรุดตีความีโรงเรียนอิสลามลำไทร ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของฝ่ายการศึกษา สำนักงานเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร โดยเปิดรับนักเรียนในชุมชนต่าง ๆ ที่อยู่ใกล้เคียง

๑.๓) ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย เด็ก ๆ ในชุมชนสามารถเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและปลายหลังจบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาแล้วที่โรงเรียนมัธยมวัดหนองจอกซึ่งอยู่ไม่ไกลจากชุมชนมากนัก หรืออาจเลือกทำงานพร้อมกับเรียนในระบบการศึกษานอกโรงเรียนซึ่งดำเนินการโดย

ศูนย์บริการการศึกษาเขตหนองจอกก็ได้

๑.๔) ระดับอุดมศึกษา มีมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ซึ่งนอกจากจะเปิดรับเยาวชนเข้าศึกษาแล้ว ก็ยังมีโครงการประสานสัมพันธ์กับชุมชนเข้ามามีกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสถาบันการศึกษาและชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

ทั้งนี้ นอกจากการศึกษาในระบบซึ่งเป็นการศึกษาตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว เด็ก ๆ ในชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลามก็ยังคงได้รับการศึกษาทางด้านศาสนาซึ่งถือเป็นภาคบังคับเช่นเดียวกันอีกด้วย

โดย **ถาวร สมนานตระกูล** ครูใหญ่โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามของชุมชนเล่าว่า เด็กมุสลิมจะเรียนเฉพาะการศึกษาสามัญอย่างเดียวไม่ได้ ต้องเรียนศาสนาควบคู่ไปด้วย ซึ่งที่สอนกันอยู่ในชุมชนคือระดับเบื้องต้น หรือเรียกว่าเกณฑ์บังคับ เพื่อให้อ่านออก เขียนได้ และภาคปฏิบัติพอได้ โดยในช่วงเปิดเทอมจะใช้เวลาเรียนช่วงเย็นของทุกวันหลังจากโรงเรียนเลิกแล้ว ส่วนช่วงปิดเทอมก็นัดเรียนเป็นช่วง ๆ

๐ ถาวร สมนานตระกูล

ส่วนกลาง ๆ ให้มาเรียน ส่วนเดือนเมษายนปิด ๒ เดือนก็ขอเยอะหน่อย ๑ เดือนเต็ม ๆ เรียนตอนเดือนเมษายน”

ครูใหญ่โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามประจำชุมชนบอกว่า พ่อแม่ทุกคนมีความเข้าใจและรู้ว่าลูกต้องเรียนศาสนาซึ่งในการสอนนี้ไม่ได้เก็บเงินค่าเล่าเรียนเลย แต่ใช้วิธีการจัดงานออกร้านประจำปีหลังจากอบรมภาคฤดูร้อนเสร็จสิ้นลง โดยให้กลุ่มบ้านทั้ง ๑๒ กลุ่มมาออกร้านแล้วก็ตั้งโต๊ะรับบริจาคจากผู้มีจิตศรัทธาเพื่อนำมาสมทบกับเงินที่กรมการศาสนาให้มาปีละไม่กี่พันบาท สำหรับเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ

ในการเรียนการสอน

ทั้งนี้ในด้านการเรียนศาสนาสำหรับเยาวชนที่สนใจอยากเรียนต่อจากเกณฑ์บังคับก็สามารถไปเรียนต่อระดับสูงขึ้นไปในโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามได้ ซึ่งในกรุงเทพฯมีโรงเรียนเหล่านี้รองรับอยู่หลายแห่ง โดยในเขตหนองจอกก็มี จากนั้นบางคนก็อยากเรียนต่อระดับสูงขึ้นไปอีกก็อาจไปเรียนต่อต่างประเทศ ซึ่งมีเยาวชนในชุมชนแห่งนี้ ออกไปศึกษาต่อจำนวนหนึ่ง //

๒. สร้างระบบสวัสดิการเพื่อให้มีภูมิคุ้มกันที่ดี ชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดดีกวามีระบบสวัสดิการชุมชนอยู่หลายรูปแบบ ซึ่งมีแนวความคิด ที่มาตลอดจนรายละเอียดในการจัดการแตกต่างกันไป ทว่าทั้งหมดล้วนแต่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อเป็นหลักประกันในการดำรงชีวิตให้กับชาวชุมชน ระบบสวัสดิการประกอบด้วย

๒.๑) ศูนย์สุขภาพชุมชน ตั้งอยู่ในบริเวณเดียวกับมัสยิดคอยรุดดีกวา ให้บริการรักษาพยาบาลเบื้องต้นแก่ชาวชุมชน โดยมีอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ซึ่งได้รับการอบรมจากสำนักอนามัย กทม. เป็นผู้ดูแลอยู่ โดย **สุจิตรา มานยาธิ** อสม.ประจำศูนย์สุขภาพชุมชนเล่าว่า ที่นี้เปิดให้บริการตั้งแต่ ๘.๓๐-๑๖.๐๐ น. ซึ่งจะมีชาวบ้านมาใช้บริการทุกวัน ส่วนมากจะมาขอรับยาสามัญประจำบ้าน สำหรับ อสม.ของชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดดีกวนี้ มีจำนวนทั้งสิ้น ๙ คน แบ่งกันดูแล

ประจำตามกลุ่มบ้านทั้ง ๑๒ กลุ่ม เช่น การให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันไข้เลือดออกและออกตรวจสุขภาพน้ำขังตามบ้าน เป็นต้น โดยจะมีอยู่ ๒ คนที่นอกจากจะดูแลในกลุ่มบ้านแล้วยังต้องอยู่ประจำอยู่ที่ศูนย์สุขภาพชุมชนด้วย

๒.๒) สหกรณ์ร้านค้าชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักวา ก่อตั้งขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ.๒๕๓๑ โดยครูโรงเรียนอิสลามลำไทรริเริ่มขึ้นเพื่อเป็นการทดลอง เนื่องจากเห็นว่ากรจจ่ายซื้อสินค้าของคนในชุมชนทำให้เงินไหลออกนอกชุมชน จึงคิดหาวิธีการสกัดกั้นไม่ให้เงินไหลออกนอกชุมชน ขณะเดียวกันทำไรที่ได้จากการจำหน่ายสินค้ายังสามารถนำมาปันผลให้กับสมาชิก และแบ่งไปสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชนซึ่งจะใช้สำหรับประโยชน์ของส่วนรวม เช่น มีสยิด ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน เป็นต้น

โดยประธานชุมชนชี้แจงว่า หากคิดผลกำไรจากการจำหน่ายสินค้าที่ร้อยละ ๑๐ จะถูกนำไปปันผลให้สมาชิกร้อยละ ๓ เป็นค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่ประจำสหกรณ์ร้อยละ ๔ เก็บไว้เป็นเงินทุนของสหกรณ์ร้อยละ ๑ และอีกร้อยละ ๒ จะถูกนำไปสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชน

ทั้งนี้หลังจากประสบความสำเร็จจากการดำเนินการภายในโรงเรียน ก็ได้ขยายออกมาให้ชุมชนเป็นผู้บริหารจัดการแทน โดยมีการตั้งคณะกรรมการสหกรณ์ขึ้นมาทำหน้าที่ดูแล ส่วนครูก็ให้การสนับสนุน พร้อมกับเป็นสถานที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการค้าขายให้กับเด็ก โดยปัจจุบันผลประกอบการของสหกรณ์ร้านค้าอยู่ในระดับที่คงตัว

๒.๓) กองทุนชุมชน ๑ ล้านบาท เป็นเงินกองทุนที่ได้รับมาจากรัฐบาลจำนวน ๑ ล้านบาท โดยทางชุมชนได้แต่งตั้งคณะกรรมการกองทุนฯ ขึ้นมาดูแลจัดสรรให้สมาชิกในชุมชน ได้กู้ยืมเพื่อนำไปสนับสนุนการประกอบอาชีพ โดยการปล่อยกู้จะไม่ให้กู้จนหมด แต่จะปล่อยให้สมาชิกกู้ในวงเงินเพียง ๗ แสนบาทเท่านั้น ที่เหลือ ๓ แสนบาทเป็นเงินที่กันไว้สำหรับเป็นหลักประกัน

ทั้งนี้การดำเนินงานของกองทุนชุมชนฯตั้งอยู่บนฐานกลุ่มอาชีพ ๖ กลุ่ม ได้แก่กลุ่มสัตว์เศรษฐกิจ กลุ่มคหกรรมลำไทร กลุ่มเกษตรกรรมลำไทร กลุ่มหัตถกรรม กลุ่มการค้า และกลุ่มโรงสีข้าว ซึ่งผู้มีสิทธิกู้เงินจากกองทุนฯได้ต้องเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพใดกลุ่มอาชีพหนึ่งเป็นระยะเวลาไม่น้อยกว่า ๑ ปี และจะต้องมีการสะสมเงินออมทรัพย์ภายในกลุ่มคนละ ๒๐ บาทต่อเดือนอันเป็นเสมือนเงินค้ำประกันของกลุ่มหากมีสมาชิกบางรายไม่ชำระเงินกู้ ซึ่งแต่ละกลุ่มจะทำหน้าที่ดูแลติดตามกันเอง

ถาวร สมานตระกูล รองประธานกองทุนชุมชน และประธานกลุ่มสัตว์เศรษฐกิจ เล่าถึงขั้นตอนการอนุมัติการกู้เงินจากกองทุนฯว่า สมาชิกของแต่ละกลุ่มอาชีพจะยื่นขออยู่กับทางหัวหน้ากลุ่มในวงเงินไม่เกิน ๒ หมื่นบาทต่อราย ซึ่งหัวหน้ากลุ่มจะเป็นผู้รับรองแล้วจึงส่งมาให้ทางคณะกรรมการกองทุนฯพิจารณาซึ่งก็ใช้หลักในการพิจารณาจากพื้นฐานของผู้ขอู้ว่าเป็นคนอย่างไร และจะนำเงินที่กู้ไปใช้ต่อยอดการประกอบอาชีพจริงตามที่ขอหรือไม่ ซึ่งส่วนใหญ่ก็รู้จักกันดีทั้งหมดอยู่แล้ว การขอกู้หรือการส่งคืนเงินกู้จึงมักไม่มีปัญหา

สำหรับการกู้เงินกองทุนชุมชนนี้ จะไม่มีการคิดดอกเบี้ย เนื่องจากขัดต่อหลักของศาสนาอิสลาม แต่ใช้วิธีบริจาคเมื่อนำเงินมาชำระคืน เพื่อสมทบเข้าเป็นเงินหมุนเวียนของกองทุนในจำนวนตามแต่ศรัทธา โดยจะให้หรือไม่ให้ ให้มากหรือให้น้อยก็ไม่เป็นไร เพราะเป็นข้อตกลงกันของชุมชนว่า

เป้าหมายของกองทุนนี้คือขอให้เงินต้น ๑ ล้านบาทยังคงอยู่ในชุมชนเท่านั้น โดยปัจจุบันกองทุนชุมชนฯนี้มีเงินทุนรวมทั้งสิ้น ๑,๐๐๗,๙๔๔.๘๔ บาท (ยอดเงิน ณ เดือนมิถุนายน ๒๕๔๗)

๒.๔ กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ ดำเนินการโดยคณะกรรมการมัสยิดคอยรุตตี๊กวา ซึ่งในรอบปีสมาชิกในครอบครัวจะบริจาคเงินเข้ากองทุนครอบครัวละ ๕๐ บาท สำหรับเป็นเงินสวัสดิการช่วยเหลือกันภายในชุมชน โดยเมื่อสมาชิกของครอบครัวใดเสียชีวิตกองทุนจะจ่ายให้รายละเอียด ๓,๕๐๐ บาท เป็นค่าจัดการศพอย่างประหยัดและรวดเร็วภายใน ๒๔ ชั่วโมงตามหลักการของศาสนาอิสลาม

๒.๕ กองทุนชะกาต เป็นการสังคัมสงเคราะห์ตามหลักการศาสนา โดยจะมีการรวมทุนกันเป็นครั้งคราวตามบัญญัติศาสนาอิสลาม ซึ่ง ‘ชะกาต’ นี้เป็น ‘ทานบังคับ’ ของชาวมุสลิมทุกคน มีทั้งที่รวมกันไว้ภายใต้การบริหารจัดการของคณะกรรมการมัสยิดคอยรุตตี๊กวา และส่วนที่แต่ละคนเก็บ

เอาไว้เพื่อจุนผู้เดือดร้อนที่อยู่ใกล้เคียงหรือนำไปบำรุงมัสยิด ขณะเดียวกันก็ยังมีชะกาตอีกลักษณะหนึ่งที่ไม่บังคับ โดยอาจบริจาคเป็นเงิน อาหาร หรืออื่น ๆ จำนวนเท่าไรก็ได้ ซึ่งกองทุนนี้ถือเป็นทุนทางสังคมที่จะคอยดูแลคนในชุมชน

๓. รักษาสิ่งแวดล้อมให้สมดุล เนื่องจากชุมชนมีพื้นฐานทางการเกษตร และต้องการที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติแบบพึ่งพาและพึ่งพิง จึงมีการรักษาสภาพแวดล้อมให้สามารถอยู่ได้อย่างพอเพียงและพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง โดยประธานชุมชนเล่าว่า แม้ว่าคนในชุมชนจะออกไปทำงานข้างนอกเป็นจำนวนมากก็ตาม แต่ก็ยังคงความเป็นอยู่ในรูปแบบที่เรียบง่ายและพึ่งพาตนเองเหมือนเช่นในอดีตไว้ได้ โดยแต่ละบ้านจะเต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่ร่มเย็นและแปลงผักสวนครัว บางบ้านมีบ่อที่ขุดไว้เก็บกักน้ำใช้และเลี้ยงปลาเป็นอาหาร ขณะที่บางบ้านไม่มีที่ดินก็จะได้รับการจัดสรรพื้นที่สาธารณะริมคลองให้ใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชผัก ซึ่งถือเป็นการลดรายจ่ายในครอบครัวได้อีกทางหนึ่ง

รักษารากเหง้าชุมชนด้วยทุนทางสังคม

ประธานชุมชนคอยรุดตักวาทบอกว่า ที่ผ่านมาชุมชนต้องเผชิญกับการรุดล้าเข้ามาของสภาพความเป็นเมือง ตลอดจนกระแสเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่ทำให้วิถีชีวิตของชาวบ้านมีความเสี่ยงต่อการตกเป็นเหยื่อของลัทธิบริโภคนิยม ทว่า ชาวชุมชนส่วนใหญ่ก็พยายามที่จะรักษาสภาพความเป็นอยู่แบบดั้งเดิมของชุมชนไว้ เพื่อสานต่อเจตนารมณ์ของบรรพบุรุษในการธำรงวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่มี ศาสนาอิสลามเป็นทางนำชีวิต

ทั้งนี้ได้มีแนวทางในการรักษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนหลายแนวทางด้วยกัน ได้แก่ **แนวทางแรก** คือ การปลูกฝังค่านิยมในกับคนรุ่นใหม่ โดยใช้ทั้งการสอนศาสนาเพื่อเสริมความศรัทธาให้กับเด็กและเยาวชน การใช้หลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสร้างความรัก ภาคภูมิใจและหวงแหนในวิถีชีวิตดั้งเดิมที่มีคุณค่าของชุมชน และการใช้กระบวนการเรียนรู้ตามอัธยาศัยโดยการพูดคุยในกลุ่มบ้านเป็นตัวอย่างความผูกพันของคนในชุมชน

แนวทางที่สอง คือ การยกย่องผู้นำของชุมชนในด้านต่างๆ เช่น ด้านการศึกษา ด้านการปกครอง ด้านงานช่างฝีมือ ด้านความวิริยะอุตสาหะ ฯลฯ เพื่อเป็นตัวอย่างให้ลูกหลานได้เห็นและชื่นชม ขณะเดียวกันผู้ที่เป็ผู้นำก็จะเกิดภาคภูมิใจ และพยายามสืบทอดภูมิปัญญาในด้านต่างๆ ลงสู่ลูกหลาน

แนวทางที่สาม คือการสร้างระบบกลุ่มบ้านทำหน้าที่ดูแลความเป็นอยู่ของกันและกัน ทั้งนี้เนื่องเพราะสภาพของชุมชนเป็นชุมชนเปิด ทำให้สิ่งต่างๆ ภายนอกทั้งดีและไม่ดีสามารถเข้ามาในชุมชนได้ โดยสิ่งที่ไม่ดี เช่น ยาเสพติด หรือโจรขโมย เป็นต้น จะถูกสกัดโดยกลุ่มบ้านซึ่งช่วยกันเป็นหูเป็นตาให้กับคณะกรรมการชุมชน

อย่างไรก็ดี ประธานชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดตักวาทกล่าวว่า หากให้ประเมินว่าปัจจัยสำคัญที่ถือเป็นทุนทางสังคมที่หล่อเลี้ยงให้ชุมชนสามารถธำรงวิถีชีวิตตามแนวทางแห่งความพอเพียงและพึ่งพาอยู่กับธรรมชาติรอบข้างไว้ได้มีอะไร บ้างนั้น พอจะสรุปได้ว่าประกอบด้วย

๑) ประวัติศาสตร์อันเก่าแก่ของชุมชนที่สืบทอดมาจากเชื้อสายตระกูลเดียวกัน ทำให้มีความเป็นเครือญาติเป็นเครื่องกำกับ และทำให้เกิดความรักใคร่สามัคคี ขณะเดียวกันก็เกิดเป็นความปรารถนาร่วมกันที่จะสานต่อปณิธานของบรรพบุรุษในการใช้ชีวิตอย่างเอื้ออาทรต่อกันและกัน และต่อธรรมชาติรอบข้าง

๒) การให้ความสำคัญกับการศึกษามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้คนในชุมชนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาสูงพอสมควรและใช้ความรู้นั้นมาพัฒนาชุมชน

๓) ชาวชุมชนมีหลักศาสนาอิสลามเป็นพื้นฐานในจิตใจ ซึ่งถือเป็น 'ภูมิคุ้มกัน' ที่สำคัญในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสมและพอดี

๔) ภายในชุมชนมีทรัพยากรในด้านต่าง ๆ ครบทั้งปัจจัย ๔ ซึ่งมากพอที่จะทำให้พึ่งพาตนเองได้ เช่น มีอาหารจากระบบการเกษตรในครัวเรือนที่สามารถดูแลคนในชุมชนได้ระดับหนึ่ง ไม่ว่าจะเปลี่ยนแปลงปลูกพืชผักหรือบ่อเลี้ยงปลา มียารักษาโรคทั้งพืชสมุนไพรและยาสามัญประจำบ้านที่มีศูนย์สุขภาพชุมชนคอยให้บริการอยู่ เป็นต้น และยังมีกองทุนต่าง ๆ ที่เป็นหลักประกันในชีวิตให้กับคนในชุมชนอีกด้วย

เศรษฐกิจพอเพียงกับ 'การให้และแบ่งปัน'

ในศาสนาอิสลาม

“เราสามารถที่จะสร้างภูมิคุ้มกัน คือการกลั่นกรอง หรือการเลือกในสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมได้ เพราะเรามีศาสนาเป็นตัวกำกับ ไม่ต้องพูดเรื่องกฎหมายเลย เพราะกฎหมายเป็นเครื่องมือรองรับเมื่อคนละเมิดศาสนา พอคนมีศาสนา

จะไม่ละเมิดกฎหมาย เพราะศาสนา จะคลุมลึกเข้าไปข้างในจิตใจ ออก มาถึงสังคม มันคุมอยู่ ทำให้เรามี โอกาสเลือกหรือกลั่นกรองว่าอัน ไหนเหมาะ อันไหนควร ทำให้ ชุมชนเรามีโอกาสเลือกทางเดินที่ เหมาะสมกับชีวิต กับสังคม กับ ความเป็นอยู่ที่สอดคล้องกับศาสนา และวัฒนธรรม” คือความเห็นของ ประธานชุมชน

ทั้งนี้สำหรับชุมชนแผ่นดินทองคอยรุดดีกว่าแล้ว ปัจจัยสำคัญที่สุดจนดู เหมือนจะเป็นหัวใจของการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุขของชาวชุมชนก็คือ หลักของ ศาสนาอิสลาม ที่ช่วยสร้างภูมิปัญญาตลอดจนแนวทางในการปฏิบัติตนอย่าง เหมาะสมของแต่ละบุคคล อันนำไปสู่ความสันติสุขของชุมชน

โดยเฉพาะหลักการบริจาค หรือที่เรียกว่า ‘มีอบน’ อันหมายถึงการเป็น ผู้ให้ เป็นคำสั่งของพระเป็นเจ้าที่ว่า ‘เจ้าจงบริจาคทาน’ ซึ่งมีหลักอยู่ว่า ชาวมุสลิม ต้องบริจาคทานเป็นการบังคับ เรียกว่า ‘ทานบังคับ’ โดยผู้ใดที่มีรายได้ถึงเกณฑ์ ก็ จะต้องออก ‘ชะกาต’ (ภาษอาหรับ) แปลว่า การให้ โดยต้องทำ ถ้าไม่ทำถือว่า มีความผิด ส่วนผู้ที่จะไม่ลงโทษคือพระเจ้า สำหรับเกณฑ์ในการให้หรือบริจาค่นั้นมี หลักตายตัว เช่น ถ้าเป็นชาวนาเกษตรกรต้องบริจาค ๑๐ เปอร์เซ็นต์ของรายได้ ถ้า เป็นข้าราชการมีเงินเดือนต้องบริจาค ๒.๕ เปอร์เซ็นต์ของรายได้ เป็นต้น

เงินชะกาตนี้สามารถบริจาคโดยนำไปจนเจือคนที่อยู่ใกล้เคียงที่เดือดร้อน เช่น เจ็บป่วย ขัดสน ต้องเดินทาง หรือแม้แต่การไปช่วยศาสนา บำรุงมัสยิด ซึ่ง บางคนก็สามารถจัดการเงินบริจาคด้วยตัวเองได้ แต่บางคนไม่สะดวกก็สามารถ นำมาบริจาครวมไว้ที่กองทุนชะกาต ซึ่งจะมีคณะกรรมการกองทุนเป็นผู้ดูแลและ ตัดสินใจในการนำไปใช้เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

“คำสอนเหล่านี้มันผูกพันกับชีวิตวิถีของชาวมุสลิมก็เลยเป็นปรัชญาที่เรียก ว่า ‘ผู้ให้’ ซึ่งเขาเรียกว่า ‘มีอบน’ คือมือที่จะหยิบยื่นให้ โดยการให้ไม่เฉพาะ

ด้วยมือ แต่หมายถึง ปากคือการอวยพรหรือการสอนสั่ง ใจคือการภาวนาหรือการส่งกำลังใจไปให้ และมือคือการมอบสิ่งของเงินทองให้”

นอกจากนี้ ในศาสนาอิสลามก็ยังมีหลักศรัทธาข้อหนึ่งที่ว่า ‘ศรัทธาต่อลิลิต’ โดย ลิลิต แปลว่า สั่งให้ทำ เช่น เราถูกพระเจ้าลิลิตให้มาเป็นคนนี้ อาชีพนี้ มีความเป็นอยู่อย่างนี้ เรียกว่าลิลิต คือการยอมรับ ถ้าคนไม่ยอมรับก็อาจจะโวยวาย แสดงว่าเป็นคนที่ขาดศรัทธา ในขณะที่คนมีศรัทธา คือ ยอมรับและขอบคุณในสิ่งที่พระเจ้ามอบให้ นั่นคือจิตวิญญาณที่ชาวมุสลิมพยายามสร้างให้เกิดขึ้น เพราะจะทำให้เกิดความพอดี ไม่เอาวัดเอาเปรียบ ไม่จ้อโก่ง ไม่ร่ำรวยคนเดียวโดยไม่มองคนรอบข้าง

โดยประธานชุมชนยังอธิบายอีกว่า วิถีชีวิตตามหลักศาสนาอิสลามที่สอนให้คนมีความเอื้ออาทรและแบ่งปันให้ต่อกันนั้นมีความสอดคล้องต้องกันกับวิถีชีวิตตามแนวทางในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ว่า เมื่อมีความพอเพียงในครอบครัวแล้วก็ให้แบ่งปันไปสู่ครอบครัวข้างเคียง แต่ถ้าเหลือมากกว่านั้นก็ขาย เพราะฉะนั้นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็คือปรัชญาชีวิตของชาวมุสลิมนั่นเอง

“ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะ ‘พอดี’ ได้ต้อง ‘ให้’ ถ้าไม่ให้ไม่มีทางพอดี ซึ่งแนวพระราชดำริเช่นนี้ มันใช่ในปรัชญาของมุสลิม มันใช่กับชีวิต เพราะฉะนั้นถ้าเราเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้กับชีวิตนี้มันไม่ต้องรอคำสั่ง มันกลายเป็นวิถีชีวิตจริง ๆ ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนี้มันก็จะส่งผลในทางยั่งยืน คือ ๒๔ ชั่วโมงเข้าจรดเย็น เป็นวัฏจักรของชีวิต ทุกคนก็มีความเป็นอยู่อย่างสบายใจไม่ว่ารวยหรือจน เพราะเราอยู่กันอย่างเอื้ออาทรต่อกัน” ประธานชุมชนแผ่นดินทองคอยรุตตี๊กวาให้ความเห็น

บทสรุปของวิถีชีวิตที่พอเพียงในชุมชนมุสลิม

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า วิถีชีวิตที่ดำเนินอยู่อย่างพอเพียงของชาวมุสลิมแผ่นดินทองคอยรุตตี๊กวานี้ เป็นเพราะมีหลักศาสนาอิสลามเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนส่วนใหญ่ในชุมชน และเป็นเพราะชาวมุสลิมมีศรัทธาอันมั่นคงแก่เช่นเดียวกับชื่อชุมชน “คอยรุตตี๊กวา” อันมีความหมายว่า ผู้ที่ปฏิบัติตน

ผู้ที่เคารพในพระผู้เป็นเจ้าของ หรือผู้ที่ยำเกรงต่อพระผู้เป็นเจ้าของ

ประกอบกับความมุ่งมั่นที่จะรักษาปณิธานของบรรพบุรุษในการดำเนินชีวิตตามหลักของความพอเพียง พึ่งพากันและกัน และเอื้ออาทรต่อกัน รวมทั้งต่อธรรมชาติที่แวดล้อมอยู่ ขณะที่ภายในชุมชนเองก็มีทุนทางสังคมในด้านต่างๆ อย่างครบถ้วนสมบูรณ์

ด้วยปัจจัยเหล่านี้จึงทำให้ชุมชนค่อยๆ ุดตัวขึ้นมาแห่งนี้สามารถรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมตลอดจนวิถีชีวิตแบบพอเพียงและพึ่งพากันไว้ได้ และกลายเป็นชุมชนตัวอย่างที่สุขสงบร่มเย็นไว้ได้ท่ามกลางความวุ่นวายของสังคมเมืองในปัจจุบัน

ผลงานและรางวัลที่ชุมชนได้รับ

๑. รางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๑ การพัฒนา ในงานเมอลิดกลาง ปี ๒๕๓๗
๒. รางวัลชนะเลิศชุมชนสะอาด ตามโครงการร่วมใจทำไทยให้สะอาด ของสมาคมสร้างสรรค์ไทย มูลนิธิตาวิเศษร่วมกับกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๔๐
๓. รางวัลชนะเลิศการประกวดกิจกรรมวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมของสมาคมครูวิทยาศาสตร์แห่งประเทศไทยร่วมกับกลุ่มชินวัตรเมื่อวันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๔๐
๔. รางวัลชนะเลิศการประกวด สวนหย่อมกินได้สู้ภัยไอเอ็มเอฟ ลานคนเมือง ๑๐๐ ปี คนดีหนองจอก เมื่อวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๑
๕. รางวัลโรงเรียนดีเด่นด้านรักษาความสะอาด ๑๐ โรงเรียนในสังกัด กรุงเทพมหานคร โดยกรุงเทพมหานครร่วมกับบริษัทวิมแห่งประเทศไทย

๖. รางวัลชนะเลิศชุมชนดีเด่นในการร่วมใจสู้ภัยเศรษฐกิจ ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ รับประทานทานโล่รางวัลจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๔๒
๗. รางวัลอาสาสมัครสาธารณสุขดีเด่นของกรุงเทพมหานครและกระทรวงสาธารณสุข เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๔๖
๘. รางวัลชนะเลิศชุมชนสาธารณสุขมูลฐานดีเด่นระดับกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๔๖
๙. รางวัลชนะเลิศชุมชนสีเขียว โชนศรีนครินทร์ เมื่อเดือนเมษายน ๒๕๔๗
๑๐. รางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๒ ชุมชนน่าอยู่ระดับกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ ๓ มิถุนายน ๒๕๔๗
๑๑. รางวัลชุมชนปลอดลูกน้ำยุงลาย กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข เมื่อวันที่ ๖ กันยายน ๒๕๔๗

✓

ภาคผนวก

สรุปแนวทางการดำเนินชีวิตของชุมชน
ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ความพอประมาณ	บ้านร่องกาศใต้	ม่วงหวาน-โคกเจริญ	บ้านหนองกลางดง	บ้านวังลุ่ม	คอยรุตักวา
<p>๑. ปลูกพืชเสริมรายได้ หลังเก็บเกี่ยวข้าวหวานา ส่วนใหญ่จะปลูกถั่วเหลือง ก่อนถึงฤดูขี้นาก็จะปลูก พืชมีรสหวาน</p> <p>๒. กลุ่มข้าวกล้องร่องกาศใต้ ทำหน้าที่ฟื้นฟูพิธีกรรมที่สำคัญเพื่อเชื่อมโยงจิตใจของคนในชุมชนให้กลมเกลียวเหนียวแน่น รับผิดชอบจากสมาชิกที่ปลูกข้าวปลอดสารพิษและใช้ปุ๋ยชีวภาพก่อน นำมาสีขายให้กับผู้รักสุขภาพ กำไรที่ได้นำไปใช้จัดสวัสดิการ ให้กับสมาชิกที่เดือดร้อน</p> <p>๓. กลุ่มปุ๋ยชีวภาพ เพื่อลดการพึ่งพาสารเคมีและการใส่แอมลง เริ่มจากกิจกรรมทำน้ำหมักชีวภาพ ชาวบ้านที่ร่วมทำได้ใช้ฟรี ใครไม่มีเวลามากก็จำหน่าย ให้ให้ราคาถูก และเวลานี้กำลังมีการสนับสนุนด้าน</p>	<p>๑. ปลูกข้าวเพื่อกินเหลือ จึงขาย สมากชิกทั้งหมดในชุมชนจะปลูกข้าวเพื่อเก็บไว้ให้พ่อบรีโกคในครอบครัวก่อน เมื่อเหลือกินจึงจะขาย แต่ละบ้านจึงต้องมีฝูงงาสำหรับเก็บข้าวซึ่งถือเป็นสิ่งที่สำคัญมาก</p> <p>๒. กลุ่มแม่บ้าน กิจกรรมส่วนใหญ่ผลิตสินค้าเพื่อสร้างรายได้เสริม เช่น แชมพูสระผม ขนมหั่นบ้าน เป็นสินค้าที่จำหน่าย และขมหมกรูบรอบจากภายนอก</p> <p>๓. กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ มีการนำมูลวัวควาย เกלב ดินผสม และน้ำหมักที่ทำเองภายในชุมชนเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์ไว้ใช้ในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มที่ปลูกข้าวอินทรีย์</p> <p>๔. เลี้ยงไหม บางบ้านมีการเลี้ยงไหมเพื่อทอผ้า</p>	<p>๑. ทุกกลุ่มกิจกรรม ไม่ว่าจะป็นร้านค้า ป้ามน้ำมันชุมชน โรงกวาสลับประรด ฯลฯ ได้มีการตกลงกันว่า ต้องไม่มุ่งแสวงหากำไรสูงสุด แต่ทำโดยยึดหลักพอเพียง และยกระดับความเป็นอยู่ของคนทั้งชุมชนไปพร้อมกัน</p> <p>๒. กลุ่มเกษตรธรรมชาติ หนองกลางดงมีอาสาสมัคร ๑๐ ครอบครัวทำเกษตรธรรมชาติเพื่อนำร่องก่อน โดยได้ไปศึกษาดูงานและกลับมาทำเป็นตัวอย่าง ก่อนที่จะขยายผลในชุมชนให้แพร่หลายมากขึ้น โดยเกษตรธรรมชาติเริ่มด้วยการปรับเปลี่ยนวิธีการเพาะปลูกเพื่อลดต้นทุน ปลูกพืชหลากหลาย ครอบคลุมทั้ง ๓ ระดับ ระยะสั้น ระยะกลาง ระยะยาว</p>	<p>๑. ชาวบ้านทำเกษตรกรรมตามกำลังของตน ไม่มีกาู้หนี้ยืมสินมาลงทุน ส่วนใหญ่ปลูกข้าวไว้กินเองเป็นหลัก เมื่อเหลือจึงแบ่งขาย ทำให้แต่ละครอบครัวไม่มีภาระหนี้สิน</p> <p>๒. ชาวบ้านมีค่านิยมในการใช้จ่ายพอประมาณ ไม่เกินตัว แม้จะมีกลุ่มออมทรัพย์ให้กู้ยืมเงิน แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่นิยมกู้ หากไม่จำเป็นจริงๆ โดยเฉพาะการยืมเงินเพื่อนำไปใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เช่น ซื้อมอเตอร์ไซด์ หรือ โทรศัพท์มือถือแทบไม่มีให้เห็นเลย</p>	<p>๑. ชาวชุมชนดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาอิสลามที่สอนให้คนมีความเอื้ออาทรและแบ่งปันให้กับซึ่งกันและกัน เป็นหลักพื้นฐานของการเป็นอยู่อย่างพอดีไม่เกินไปโดยถ้าหากมีเหลือก็จะแบ่งปันให้ผู้อื่น</p>	

สรุปแนวทางการดำเนินชีวิตของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อ)

บ้านร้องกาศใต้	บ้านร้องกาศใต้	ม่วงหวาน-โคกเจริญ	บ้านหนองกลางดง	บ้านวังส้ม	คอยรุดตึกา
<p>พันธุ์ข้าวพื้นบ้าน</p>	<p>เป็นอาชีพเสริม ๕. ห้างกินเหล้าในงานศพ ปกติที่บ้านม่วงหวาน-โคก เจริญสมาชิกส่วนใหญ่ไม่ ค่อยนิยมกินเหล้าหรือเล่น การพนัน ยิ่งต่อมาเมื่อมี กฎหมายกินเหล้าในงานศพ อบายมุขต่างๆ ก็ลดลงไป กว่าเดิมมาก</p>	<p>๑. ให้เรื่องการจัดงานพิธี ต่างๆ ชาวบ้านที่นั้นจะมี การช่วยเหลือกันผ่านระบบ “เจ้าบุญศรี” ซึ่งหมายถึงผู้ที่ เจ้าภาพขอให้มาช่วย ระหว่างการจัดงานให้ผ่าน พ้นไปอย่างรวดเร็วซีริบ- รัดกุม โดยทั้งทำพิธีรับ- จ่าย และดูแลการจัดงาน ในทุกด้าน เช่น การ รับรองแขกหรือ การคุม ปริมาณอาหารให้เหมาะสม สมกับจำนวนแขก เป็นต้น</p>	<p>๑. กลุ่มออมทรัพย์ ก่อตั้ง ขึ้นมากตามหลักเหตุผลโดย มาจากความต้องการของ คนในชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อแก้ปัญหาหนี้สิน ใน ขณะเดียวกันกลุ่มออม ทรัพย์ยังเป็นเครื่องมือระบบ ภูมิคุ้มกันสำรองเงินไว้ ยามจำเป็นหรือฉุกเฉิน ปัจจุบันมีเงินออมรวมกัน กว่า ๑.๓ ล้านบาท มี สมาชิกเกือบ ๕๐๐ คน ๒. โรงกวนสับปะรด และ แปรรูปผลผลิตทางการ เกษตร เนื่องจากสับปะรด</p>	<p>๑. ชาวบ้านเลือกที่จะทำ ระบบประปาภูเขาโดยใช้ ใช้เขื่อนดิน แทนที่จะใช้ เขื่อนคอนกรีตตามคำ แนะนำของทางราชการ เนื่องจากพิจารณาแล้วว่า เขื่อนคอนกรีตใช้เวลา ก่อสร้างนานและราคาแพง ก่อสร้างเร็ว อีกทั้ง ขณะที่ยืดดินราคาถูกกว่า ก่อสร้างรวดเร็ว อีกทั้ง สามารถใช้แรงงานและ ทรัพยากรที่มีในชุมชน รวมทั้งเขื่อนดินก็เคยได้ รับการพิสูจน์แล้วว่า มีความแข็งแรงคงทน</p>	<p>๑. ชุมชนพยายามรักษา วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ดั้งเดิมไว้เพื่อคงสภาพ ความเป็นอยู่ของคนใน ชุมชนให้เป็นไปอย่างพอ เพียงและสงบสุขท่ามกลาง ความเปลี่ยนแปลงที่รุกเข้า มารอบด้าน โดยใช้ทุนทาง สังคมที่มีอยู่เช่น ประวัติ- ศาสตร์ ชุมชนที่เก่าแก่ หลักศาสนา เป็นต้น ๒. ชาวชุมชนส่วนใหญ่มี คนในครอบครัวออกไป ประกอบอาชีพอยู่นอก ชุมชน เพื่อหารายได้อย่าง</p>
<p>ความมีเหตุผล</p>	<p>๑. กลุ่มแปรรูปอาหาร นำ ข้าวกลั่นมาทำเป็นแปง เพื่อทำขนมเช่นข้าวเกรียบ ขนมดอกจอก ช่วยให้ชาว บ้านมีกระบวนการคิด ร่วมตัดสินใจจนเกิด กิจกรรมต่างๆ ตามมา</p>				

บ้านร้องกาศใต้	ม่วงหวาน-โคกเจริญ	บ้านหนองกลางดง	บ้านวังส้ม	คอรุรุดตึกวา
	<p>ที่ปลูกขายโรงงาน จะเหลือลูกเล็กที่ถูกตัดทิ้งเป็นจำนวนมาก โรงงานสืบประรดจึงเกิดขึ้นมาเพื่อรองรับผลผลิตเหล่านี้ โดยใช้เครื่องมือเครื่องจักรที่เหมาะสม ทั้งเป็นการสร้างรายได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการ การตลาด</p>	<p>๒. ชุมชนมีภูมิตำหมจับปลาในวังปลาอย่างถาวร และห้ามจับปลาตลอดลำน้ำในช่วงหน้าฝนซึ่งเป็นช่วงที่ปลาวางไข่ เนื่องจากไม่ต้องการให้เหมือนชุมชนอื่นที่มีจำนวนปลาลดลงและปลาวางชนิดถึงกับสูญพันธุ์ไป ซึ่งชาวบ้านในชุมชนก็ให้ความร่วมมืออย่างดี เพราะยอมปรับในเหตุผลดังกล่าว</p> <p>๓. ชาวบ้านคิดที่จะจัดการ การท่องเที่ยวชุมชน ด้วยเหตุผลว่า ในชุมชนมีน้ำตกห้วยตาเล็ก ซึ่งมีธรรมชาติที่สวยงามมาก และเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้าไป ซึ่งหน้าดกดังกล่าวเป็นแหล่งน้ำสำหรับทำระบบประปาภูเขาของชุมชนหากไม่มีการควบคุมดูแลในจุดนี้ตั้งแต่เริ่มต้นอนาคตการท่องเที่ยวอาจ</p>	<p>เป็นกลุ่มเป็นกันเข้ามาในขณะเดียวกันที่บ้านก็จะมีส่วนหนึ่งทำการเกษตรเพื่อใช้บริโภคเป็นการชดเชยรายได้ด้านอาหารการกินลงได้มาก</p> <p>๓. สหกรณ์ร้านค้าชุมชน ก่อตั้งขึ้นเพื่อสกัดกั้นไม่ให้เงินไหลออกนอกชุมชน เนื่องจากคนในชุมชนยังจำเป็นต้องซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคอยู่ ซึ่งหากซื้อจากสหกรณ์นอกจากเงินจะหมุนเวียนในชุมชนแล้ว ยังมีกำไรเพื่อนำมาใช้จัดสวัสดิการให้ชุมชนอีกด้วย</p> <p>๔. การออมเงินจากกองทุนชุมชน ไม่มีการกำหนดอัตราดอกเบี้ย เพราะยึดกับหลักศาสนาอิสลาม แต่ใช้ระบบการบริจาคตามความศรัทธาเข้าส่วมกับกองทุนซึ่งในกรณีมีการ</p>	

สรุปแนวทางการดำเนินงานชีวิตของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อ)

บ้านร่องกาศใต้	ม่วงหวาน-โคกเจริญ	บ้านหนองกลางดง	บ้านวังลุ่ม	คอรูตดักวา
<p>ความมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว</p> <p>๑. กลุ่มภาคคนเมือง ออมทรัพย์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดี ช่วยให้ชาวบ้านมีเงินออมไว้ใช้จ่ายจำเป็น ดอกเบี้ยที่ได้นำมาจัดเป็นสวัสดิการ และที่สำคัญไม่แพ้กันคือ ชาวบ้านได้รู้จักการจัดการตนเอง</p> <p>๒. ร้านค้าชุมชน ปี๒๕๖๖</p> <p>โครงการศึกษาออกโรงเรียนได้ร่วมกับชุมชนโรงเรียนจ่ายของชุมชน ทำให้พบว่ามีการจ่ายรวมกันถึงปีละ ๒๒ ล้านบาท</p> <p>ร้านค้าชุมชนจึงเกิดขึ้นมาเพื่อลดรายจ่ายและป้องกันเงินไหลออกนอกชุมชน</p>	<p>๑. ปลูกพืชเสริม หลังเก็บเกี่ยวข้าว ชาวบ้านที่นี้จะไม่อยู่ว่าง จะปลูกพืชชนิดอื่นในที่นา เช่น มันเทศ ส่วนที่ว่างข้างบ้านหรือข้างแปลงนา ก็จะปลูกพืชผักชนิดต่างๆ และหากบ้านไหนขยันมาก ก็จะปลูกผักเพิ่มบนที่ดินสาธารณะ ช่างสระเก็บน้ำ</p> <p>๒. เลี้ยงสัตว์ นอกจากการเพาะปลูกแล้วแต่ละบ้านยังเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู ไก่ ปลา ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่เลี้ยงไว้เป็นอาหาร จะมีแค่ขายที่ชุมชนพร้อมใจกันเลี้ยงตามโครงการอนุรักษ์ควายไทยเพื่อการรักษาพันธุ์ควายไทยไว้โดยมีผลพลอยได้เป็นปุ๋ย</p>	<p>๑. ร้านค้าชุมชน ปีมีน้ำมันชุมชน เกิดขึ้นมาจากการแตกชุมชน ซึ่งทำให้เห็นว่า ปีหนึ่งชุมชนใช้เงินซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคครวมทั้งน้ำมันเชื้อเพลิงปีหนึ่งหลายล้านบาท ร้านค้าชุมชนและปีมีน้ำมันชุมชนจึงก่อตั้งขึ้นมาเพื่อป้องกันเงินไหลออก และสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการธุรกิจร้านค้าในชุมชน</p> <p>๒. กองทุนรวมบ้านหนองกลางดง เป็นเสมือนคลังของหมู่บ้าน โดย ๒๐% ของผลกำไรจากทุกกลุ่มของกรมก่อนปีผล จะถูกหักเข้ากองทุนรวม ทำให้</p>	<p>๑. ทำเกษตรกรรมหลากหลาย ปลูกพืชหลายอย่างผสมผสานกัน ช่วยลดความเสี่ยงในเรื่องโรคระบาด</p> <p>๒. ชุมชนมีระบบสวัสดิการ ทั้งกองทุนสวัสดิการระดับตำบลที่ใช้ดอกเบี้ยเงินกองทุนหมู่บ้านร่วมกับเงินสนับสนุนจาก อบต. ลำหรับให้ความช่วยเหลือเด็กและผู้สูงอายุที่ยากจน ส่วนในชุมชนจะมีกองทุนฌาปนกิจสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายการศพให้กับครอบครัวเสียชีวิต ถือเป็นภาระเบาเบาความเดือดร้อนของชาวบ้านจนกลายเป็นชาวบ้านร่วมกันสร้าง</p> <p>๓. ชาวบ้านร่วมกันสร้างระบบตลาดกลางของหมู่บ้าน</p>	<p>กำหนดเงินคนละไม่เกิน ๒๐,๐๐๐ บาท และต้องใช้เพื่อตัดยอดการประกอบอาชีพเท่านั้น</p> <p>๑. ชาวชุมชนมีศาสนาอิสลามเป็นหลัก ในการดำเนินชีวิต โดยเป็นทั้งเครื่องยึดเหนี่ยวและเลือกรับสิ่งที่เหมาะสม และเป็นตัวกำกับพฤติกรรม รวมทั้งความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้สอดคล้องกับหลักศาสนา และวัฒนธรรม</p> <p>๒. ชุมชนมีระบบกลุ่มบ้าน เป็นหลักสำคัญในการดูแลทุกข์สุขและให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยแบ่งบ้านเรือนที่อยู่ใกล้เคียงกันออกเป็น ๑๒ กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีตัวแทนเข้าร่วมประชุม และตัดสินใจเรื่องต่างๆ ร่วมกับคณะกรรมการชุมชน</p>

บ้านร่องกาใต้	ม่วงหวาน-โคกเจริญ	บ้านหนองกลางดง	บ้านวังส้ม	คอยรูดักว้า
	<p>จากมูลนิธิศุภคาร์รับใช้ในการเพาะปลูก และเมื่อขายควายไปก็จะสร้างรายได้ก้อนใหญ่ให้กับครอบครัว</p> <p>๓. กลุ่มออมทรัพย์ ก่อตั้งมานานหลายปี มียอดเงินฝากประมาณ ๗.๕ ล้านบาท ปล่อยกู้ให้สมาชิกไปประมาณ ๖ ล้านบาท ส่วนใหญ่ไปประกอบอาชีพ และใช้หนี้เดิมที่มีดอกเบี้ยแพง</p> <p>๔. ร้านค้าชุมชน ของบ้านม่วงหวาน-โคกเจริญประสบความสำเร็จจึงเปิดเพิ่มเป็น ๒ แห่ง จุดประสงค์หลักนอกจากเป็นการอำนวยความสะดวกในการซื้อสินค้าให้กับคนในชุมชนแล้ว ยังเป็นการป้องกันเงินให้ยังคงอยู่ในชุมชน ขณะเดียวกันก็สามารถใช้เป็นเครื่องมือ</p>	<p>มีเงินเข้ามาปีละกว่าแสนบาท เงินจำนวนนี้จะสำรองไว้ใช้จ่ายฉุกเฉินและนำมาจัดสวัสดิการให้แก่เด็ก คนชรา ฯลฯ</p>	<p>ขึ้นมา เพื่อให้แต่ละบ้านนำผลผลิตมาขายรวมกันที่นี่ และให้พ่อค้าเข้ามาซื้อเพื่อจะจุดเดียวเป็นการป้องกันปัญหาการให้ราคาผลผลิตที่ไม่เป็นธรรม</p> <p>๕. ชาวบ้านร่วมกันปลูกป่าชุมชนขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์แทนป่าธรรมชาติ ซึ่งอยู่ในความดูแลของกรมป่าไม้ โดยใช้เป็นแหล่งตัดไม้ใช้สอยในยามจำเป็น และเป็นแหล่งอาหาร ตลอดจนเป็นแหล่งรายได้ของชาวบ้าน ซึ่งได้มีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาดูแลการใช้ประโยชน์</p>	<p>๓. ชุมชนมีระบบสวัสดิการหลายรูปแบบ เช่น ศูนย์สุขภาพชุมชน กองทุนชุมชน กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ กองทุนชะกาด เป็นต้น โดยทั้งหมดล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นหลักประกันในการดำรงชีวิตให้กับชาวบ้าน</p>

สรุปแนวทางการดำเนินชีวิตของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ต่อ)

	บ้านร่องกาศใต้	ม่วงหวาน-โคกเจริญ	บ้านหนองกลางดง	บ้านวังลุ่ม	คอยรุดตแก้ว
<p>เงื่อนไขความสำเร็จ</p>	<p>๑. ศูนย์เรียนรู้วิถีร่องกาศใต้ ศูนย์กลางสำคัญในการพัฒนากิจกรรมและสร้างการเรียนรู้แบบทอตนุมิปัญญาที่ดีงามให้กับ</p>	<p>แกนนำผลิตเปลี่ยนแปลงไปศึกษาดูงาน ในชุมชนซึ่งมีอยู่หลายคนจะผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนไปอบรมศึกษาดูงานตามคำแนะนำของหน่วย</p>	<p>แผนชุมชน ใช้แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจชุมชนของตนเอง กำหนดอนาคตและสร้างการมีส่วนร่วม</p>	<p>กิจกรรมหลายอย่างของชุมชน เกิดขึ้นเนื่องจากการทำแผนแม่บทชุมชนซึ่งทำให้คิดพบปัญหาชุมชนมีปัญหอะไรรึบ้าง</p>	<p>ชาวบ้านในชุมชนถูกปลุกฝังให้เห็นความสำคัญของการศึกษามาตั้งแต่บรรพบุรุษ ทำให้คนในชุมชนจำนวนมากมี</p>

๑๑. สรุปแนวทางการดำเนินชีวิตของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เงื่อนไขคุณธรรม	บ้านร้องกาศใต้	ม่วงหวาน-โคกเจริญ	บ้านหนองกลางดง	บ้านวังส้ม	คอยรุดักกา
<p>สมาชิกในชุมชน ๒. กลุ่มเยาวชนชุมชนวัด ร้องกาศใต้ สืบทอด วัฒนธรรมประเพณีจาก คนรุ่นเก่าไปยังคนรุ่นใหม่ ๓. กลุ่มผู้สูงอายุ ถ้ายทอด ภูมิปัญญาของคนรุ่นเก่า ให้คนรุ่นใหม่ โดยเฉพาะ เยาวชน</p>	<p>งานต่างอายุเสมอ และเมื่อ กลับมาก็จะต่อรายงาน ให้ที่ประชุมแกนนำได้รับ ทราบสถานะของการทำงาน</p>	<p>ของสมาชิกในชุมชน</p>	<p>และต้องการจัดการ อย่างไรเพื่อแก้ไข หรือลด ความรุนแรงของปัญหาตั้ง กล่าว เช่น โครงการนุ้ย ชีวภาพโดยใช้เปลือก กาแฟเป็นวัสดุดิบ เกิดขึ้น จากการค้นพบว่าคนใน ชุมชนใช้จ่ายเงินไปกับการ ซื้อปุ๋ยเคมีมากที่สุด</p>	<p>มีความรู้ความสามารถซึ่งได้ มาร่วมกันพัฒนาชุมชนใน เวลาต่อมา</p>	<p>มีความพยายามที่จะปลูก ฝังหลักศาสนาสถิตสามให้ กับสมาชิกในชุมชนตั้งแต่ ยังเล็กด้วยการให้เด็ก ต้องเรียนศาสนาควบคู่กับ การเรียนในระบบปกติ</p>
<p>บ้านร้องกาศ พัฒนา ชุมชนบนฐานพุทธธรรม ด้วยกระบวนการสร้างคน สร้างงาน และสร้างศีล ธรรมโดยมีเจ้าอาวาสจาก วัดโน้ชชุมชนเป็นแกนนำ สำคัญ มุ่งให้เกิดการ พัฒนาอย่างสมดุลในทุก ด้าน ทั้งกาย ใจ ศีลธรรม วัฒนธรรม สุขภาพ และ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ</p>	<p>ยึดมั่นในประเพณีอันดี งามที่สืบทอดกันมาแต่ บรรพบุรุษ ไม่ว่าจะเป็ บวชภาค แต่งาน เกี่ยว ข้าว ทั้งหมดให้ความ สำคัญกับความสัมพันธ์ กันในชุมชน และการช่วย เหลือเกื้อกูลกัน</p>	<p>สภาพผู้นำ เป็นกลไกสำคัญ ในการกลั่นกรองและ ตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ ของ ชุมชน ประกอบด้วยคนที่ มีสถานภาพและบทบาท หลากหลายในชุมชนโดย เฉพาะ พระ และผู้สูงอายุ ซึ่งบวชจะถูกลดบทบาท ลงในสังคมทั่วไป แต่ที่ หนองกลางดง ถือว่า เป็นกลุ่มคนที่มี ความ สำคัญ</p>	<p>ความเป็นชุมชนเล็ก ๒๓ ครัวเรือน ชาวบ้านจึงมี ความสามัคคีกันในการทำ กิจกรรมต่างๆ ของชุมชน รวมทั้งการแบ่งปันให้ ความช่วยเหลือซึ่งกันและ กัน เมื่อเกิดวิกฤตขึ้นใน ชุมชนจึงสามารถแก้ไขให้ ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี</p>	<p>มีความพยายามที่จะปลูก ฝังหลักศาสนาสถิตสามให้ กับสมาชิกในชุมชนตั้งแต่ ยังเล็กด้วยการให้เด็ก ต้องเรียนศาสนาควบคู่กับ การเรียนในระบบปกติ</p>	<p>มีความรู้ความสามารถซึ่งได้ มาร่วมกันพัฒนาชุมชนใน เวลาต่อมา</p>

ติดต่อขอข้อมูลเพิ่มเติมได้ที่ :

คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

๙๖๒ ถนนกรุงเกษม เขตป้อมปราบฯ กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๐๐

โทรศัพท์ ๐-๒๒๘๐-๔๐๘๕ ต่อ ๕๑๐๓

โทรสาร ๐-๒๒๘๑-๖๑๒๗

E-mail : sufficiency@nesdb.go.th

หรือเยี่ยมชมได้ที่ <http://www.sufficiencyeconomy.org>